بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: صنعتي محاسبه

څانګه: محاسبه

مولف: محمدجان باوری

ژباړن: نورالله عماد

د څار کمېټه:

- محمد آصف ننګ د تخنیکي او مسلکي زده کړو معین
- دیپلوم انجنیر عبدالله کوزابې د تعلیمي نصاب رییس
- محمد اشرف وحدت په تعلیمي نصاب کې د معینیت د مقام سلاکار

د تصحیح کمېټه:

- خادم احمد حقیقی
- عبدالجمیل ممتاز

د ګرافیک او ډیزاین څانګې مسئول: محمد جان علیرضایي

ګرافیک او ډیزاین: علی مومنی

چاپ کال: ۱۳۹۲ لمریز کال

تیراژ: ۳۰۰۰ ټوکه

چاپ ځل: لومړی

وېب پاڼه: www.d[illegible]tvet.gov.af

برېښنالیک: info@d[illegible]tve[illegible]gov[illegible]af

د ISBN [illegible]

د چاپ حق د تخنیکي او مسلکي زده کړو له معینیت سره خوندي دی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی | دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې | هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی | د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو | د ترکمنو د تاجکو
ور سره عرب، ګوجر دي | پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي | هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي | لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به | لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر | وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت پیغام

ګرانو زده کوونکو، محصلانو او درنو ښوونکو!

د یوې ټولنې وده او پرمختګ کاملاً د همغې ټولنې د پیاوړو کاري کادرونو، بشري قوې او ماهرو فکرونو په کار او زیار پورې تړلي دي. همدا بشري قوه او کاري متې دي چې د هیواد انکشافي اهدافو ته د رسیدو لارې چارې طی کوي او د یوه نیکمرغه، مرفه او ودان افغانستان راتلونکی تضمینوي.

انسان په خپل وار سره د الله تعالی له جانبه او هم د خپل انساني فطرت له اړخه مؤظف او مکلف دی چې د ځمکې په عمران او د یوه سوکاله ژوند د اسبابو او ایجاباتو د تکمیل لپاره خپل اغیزمن نقش، همدارنګه ملي او اسلامي رسالت ادا کړي.

له همدې ځایه ده چې د یوه ژوندي او فعال انسان نقش، د خپل ژوند د چاپیریال او خپلې اړوندې ټولنې په اړه، تل مطلوب او په هیڅ حالت کې نه نفی کېږي او نه هم منقطع کیږي.

په ټول کې د پوهنې نظام او په خاصه توګه د تخنیکي او مسلکي زده کړو معینیت مسوولیت او مکلفیت لري چې د اسلامي ارزښتونو، احکامو او همداراز معقولو او مشروعو قوانینو ته په ژمنتیا سره، د افغانستان په انکشاف کې فعاله، چابکه او موثره ونډه واخلي، ځکه دغه ستر او سپیڅلي هدف ته د رسیدو په خاطر د انساني ظرفیت وده، د حرفوي، مسلکي او تخنیکي کادرونو روزنه او پراختیا یو اړین مقصد دی. همدا په تخنیکي او مسلکي زده کړو مزین تنکي ځوانان کولی شي چې په خپلې حرفې او هنر سره په سیستماتیک ډول د هیواد انکشاف محقق او میسر کړي.

جوته ده چې په افغانستان کې د ژوند تګ لاره، دولتداري او ټولنیز نظام د اسلام له سپیڅلو احکامو څخه الهام اخیستی، نو لازمه ده چې زموږ د ټولنې لپاره هر ډول پرمختګ او ترقي باید په علمي معیارونو داسې اساس او بنا شي؛ چې زموږ د کارګر نسل مادي او معنوي ودې ته پکې لومړیتوب ورکړ شي. د حرفوي ظرفیت جوړونې تر څنګ د ځوانانو سالم تربیت او په سوچه اسلامي روحیې د هغوی پالنه نه یوازې پخپل ذات کې یوه اساسي وجیبه ده، بلکې دا پالنه کولی شي چې زموږ وطن پخپلو پښو ودروي، له ضعف څخه یې وژغوري او د نورو له سیاسي او اقتصادي احتیاج څخه یې آزاد کړي.

زموږ ګران زده کوونکي، محصلان، درانه استادان او مربیون باید په بشپړه توګه پوه شي، چې د ودان او نیکمرغه افغانستان ارمان، یوازې او یوازې د دوی په پیاوړو متو، ویښ احساس او نه ستړي کیدونکي جد او جهد کې نغښتی او د همدغو مسلکي او تخنیکي زده کړو له امله کیدای شي په ډیرو برخو کې د افغانستان انکشافي اهداف تر لاسه شي.

د دې نصاب له ټولو لیکوالانو، مولفینو، ژباړونکو، سموونکو او تدقیق کوونکو څخه د امتنان تر څنګ، په دې بهیر کې د ټولو کورنیو او بهرنیو همکارانو له مؤثرې ونډې او مرستو څخه د زړه له کومي مننه کوم. له درنو او پیاوړو استادانو څخه رجامندانه هیله کوم چې د دې نصاب په ګټور تدریس او فعاله تدریب سره دې د زړه په ټول خلوص، صمیمي هڅو او وجداني پیکار خپل ملي او اسلامي نقش ادا کړي.

د نیکمرغه، مرفه، پرمختللي او ویاړمن افغانستان په هیله

فاروق وردګ

د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

څپرکی	سرلیکونه	پاڼې
لومړی	عمومیات	۱
دویم	دصنعتي محاسبې کتابونه او اسناد	۷
دریيم	د حسابي چوکاټ پر بنسټ صنعتي محاسبه	۱۹
څلورم	د موجودۍ عمل، د بیلانس جوړونه او د حسابونو د ثبت قاعده	۳۵
پنځم	له افتتاحیه بیلانس نه د ختم تر بیلانس پورې	۵۳
شپږم	د یوه صنعتي فعالیتځي د لګښتونو او فعالیتونو سنجش	۶۹
اووم	د استهلاکونو سنجش	۸۳
سرچینې او اخیستنې		۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

حسابداري اوږد تاريخ لري. څرنګه چې بابليانو، هنديانو او روميانو له ميلاد څخه ۶۰۰ کاله مخکې له کرښو او بڼو څخه په استفادې سره، خپل مالياتي حسابونه ثبتول. د منځنيو پيړيو په وروستيو کې، په ځانګړي توګه د پنځلسمې ميلادي پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې ډېر لوی بدلونونه او پرمختګونه د صنعت په برخه کې منځته راغلل.

په دې پيړۍ کې په وينز فلورانس او د ايټاليا په نورو ښارونو کې د تجارت په امورو کې سهامي شرکتونه تأسيس شول چې د هغوی زياتره سهام په يو وګړي پورې اړوند ؤ او نورو سهم لرونکو يا شريکانو هم د اداري او محاسبوي امورو په اداره کې کار کاوه. دغو شرکتونو خپلو فعاليتونو ته د يو محصول له توليد، ورکړي او راکړي څخه يې د څو ډولو کاليو توليد او تجارت ته پراختيا ورکړه. هغوی د دې سازمانونو د اداري لپاره د بايګاني (ساتندوی) له روش څخه د مدرکونو او د دوبل(بې حقيقته) د حسابدارۍ روش تجارتي سوابقو او د هغه په شان د نورو د ساتنې لپاره استفاده کوله. د صنعتي ځينو لاسته راوړنو او سازماني پرمختګونو سربيره چې د منځنيو پيړيو په وروستيو کې منځ ته راغلل يو هم د کښتۍ د بيلابيلو ټوټو(قطعاتو)لکه (په ټوټو شميره وهنه)، د پولي اوجنسي حسابونو ساتنه، د دوبل حسابدارۍ د روش ابداع او استقرار چې د پاسيولي (Pasioli)په مرسته په کال1340 ميلادي کې منځ ته راغی د انبار لرلو(ډيپو او تحويلخانه) لپاره له نويو روشونو څخه استفاده کول ؤ.

له همدې پلوه محاسبې نقش پيدا کړ او په پای کې په تجارتي ټولنه کې وپيژندل شوه چې حسابداري د تجارت ژبه ده. د دې ژبې پوره آشنايي او بشپړه پوهه د تجارت د پراختيا موجب او د مديرانو د ګټورو او اړينو تصميمونو د نيونې لامل کيږي.

حسابداري يو تخنيک دی. چې د هغې په مرسته د موسسو او دولتي ادارو اقتصادي تصديو اداره او منجمنت د خپلو ورځنيو ټولو معاملو په بهير کې يو تام کنترول لاسته راوړي.

د محاسبوي ارقامو تحليل، د يوې تصدۍ د منجمنت لپاره د تصدۍ د اقتصادي فعاليت طرزالعمل په اړه موثق معلومات ورکوي، د هغه په بنسټ کولای شي هغه عوامل چې د تصدۍ دبرياليتوب لامل او يا برعکس د غير اقتصادي فعاليت لامل شوی وپلټي. او د هغه په اساس خپل تصميمونه او اقتصادي پلانونه ونيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

عمومیات

ټولیزه موخه:

دحسابدارۍ بنسټیز مفاهیم

د زده کړې موخې: محصلین به د دغه څپرکي تر زده کړې وروسته د صنعتي حسابدارۍ له بنسټیزو موضوع ګانو سره آشنا شي او همدا رنګه:

- حسابداري وپیژني.
- په صنعتي حسابدارۍ پوه شي.
- د مالي حسابدارۍ او صنعتي حسابدارۍ تر منځ توپیر وکړي.
- د صنعتي محاسبې پر ارزښت پوه شي.

د صنعتي حسابدار تعریف: صنعتي حسابدار هغه څوک دی، چې د تخصصي تحصیلي دورې په تیرولو سره د تولیدي (صنعتي مؤسسو د حسابونو یا د مرکز او کارخانې په دفتر کې د تولید د پړاوونو د حسابونو ثبت تر سره کړای شي او همدا رنګه د تولیدي او خدماتي دوایرو لګښتونه او مخارج ثبت او د تولید پر هر واحد باندې د مخارجو او لګښتونو ویش ثبت او محاسبه کړي.

د حسابدارۍ تعریف: د یو اقتصادي واحد داړوندو مالي معلوماتو او اطلاعاتو راټولولوته، د هماغه اقتصادي واحد حسابداري وایي. یا په بل عبارت: د یو خدماتي او اقتصادي واحد د مالي معلوماتو او اطلاعاتو راټولونه ده چې په دقت سره د راکړې ورکړې میزان وښیي.

د حسابدارۍ لومړنۍ موخه په یو اقتصادي واحد پورې د اړوندو مالي اطلاعاتو راټولونه ده، چې د مالي اطلاعاتو دغه ثبت او ګزارش د ګټې اخیستونکو بیلابیلو ډلو ته وړاندې کیږي او ګټه اخیستونکي یې پر اساس خپل تصمیمونه نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مالي ګزارشونو او اطلاعاتو څخه ګټه اخيستونکي، لانديني افراد او ګروپونه دي: مديران، ونډه اخيستونکي، داينين، د مالياتو مسئولين او ..... مديران له مالي اطلاعاتو څخه په ګټه اخيستنې سره لنډ مهاله او اوږد مهاله پلانونه طرح کوي، د خپل د مديريت په حوزه کې پر مالي چارو باندې جدي کنټرول وضع کوي.
له مالي اطلاعاتو څخه نور ګټه اخيستونکي کسان (د ونډه اخيستونکو، داينينو او دمالياتو مسئولينو په څير)د مالي اطلاعاتو او ګزارشونو په بررسۍ او کتنې سره له ياد اقتصادي واحد سره د خپلې کړنې او د اړيکې د څرنګوالي په اړه پريکړه کوي.
په هره کچه چې له مالي اطلاعاتو څخه د ګټه اخيستونکو بيلابيلې ډلې زياتې وي د حسابدارۍ ونډه به هم ور سره ډير زيات او د پام وړ وي.

د صنعتي حسابدارۍ تعريف: صنعتي حسابداري د مديريت د حسابدارۍ له يوې څانګې څخه ده، چې د توليدي محصولاتو د مخارجو او لګښتونو او د تمام شوي قيمت په عواملو پورې د اړوندو اطلاعاتو د كزارش له را ټولو او ثبت سره سرو کار لري.
د حسابدارۍ د دغې څانګې ډيره مهمه دنده، په توليدي موسسو کې د جوړو شوو محصولاتو د تمام شوي قيمت محاسبه ده په بله وينا د مديريت حسابدارۍ د هغو معلوماتو را ټولولو ، طبقه بندۍ، تخليص ، تحليل او رپوټ په برکې نيسي، چې د تصميم نيونې په برخه کې له مديريت سره مرسته کوي.
د ځينو کار پوهانو په وينا، د حسابدارۍ د تمام شوي قيمت دغه څانګه، له مديريت سره د عملياتو د پايلو د ارزونې او د کنټرول د پلان د طرح کولو په برخه کې مرسته کوي او د مديريت د مټ په توګه په برنامه جوړونه او د فعاليتونو په کنټرول کې څرګنديږي.
په هر حال، د صنعتي حسابدارۍ سيستم، د اړتيا وړ اطلاعات هم د مالي حسابدارۍ او هم د مديريت حسابدارۍ لپاره راټولوي، کله چې د تمام شوي قيمت اړوند اطلاعات د سازمان په دننه کې او د مديرانو په مرسته د استفادې وړ وګرځي، د تمام شوي قيمت اقلام د مديريت د حسابدارۍ لپاره د استفادې وړ ګرځيدلي دي او که دغه اقلام د بهرنيو ګټه اخيستونکو په وسيله لکه ونډه اخيستونکو او داينينو له خوا په کار واچول شي، په دې حالت کې د تمام شوي قيمت په اړه اطلاعات د مالي حسابدارۍ لپاره د استفادې وړ ګرځيدلي دي.

په عمومي توګه صنعتي حسابداري د لاندېنيو دندو د ترسره کولو مسئوليت په غاړه لري:
الف: د برنامو او بودجو په جوړولو او اجرا کې مرسته او ګډون .
ب: د هغو ميتودونو کارونه، چې د کنټرول کارونه آسانه کړي او د لګښتونو د کموالي لامل شي.
ج: د څو جودو حل لارو له منځ څخه د يوې حل لارې د غوراوي په نسبت د تصميم نيونې په موخه د اطلاعاتو برابرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د موجوديو د ارزښت ټاکل، د هغوی د قیمت ګذارۍ او لګښتونو د موندنې په منظور او د موجوديو د عيني مقاديرو کنټرول.
هـ: د يوې حسابي دورې لپاره د مخارجو او سود (ګټې او زيان) ټاکل

د صنعتي حسابدارۍ او مالي حسابدارۍ توپير

مالي حسابداري له سازمان څخه بهر ګټه اخيستونکو لکه: پانګه اچوونکو، د دولتي مؤسسو د رهيني بانکونو او نورو ذينفعو کسانو لپاره د مالي معلوماتو او صورتونو له برابرولو سره سروکار لري يا په داسې حال کې چې صنعتي حسابداري د هغو اجناسو او خدمتونو د تمام شوي قيمت په اړه د معلوماتو د تحليل له راټولولو سره سرو کار لري، چې د پلان جوړونې او کنټرول په چارو کې د مديرانو له خوا ترې کار اخيستل کيږي.
زياتره کسان د خپريدونکو مالي حسابونو له لارې د حسابدارۍ د اطلاعاتو له سيستم سره اړيکي نيسي او غالباً خپريدونکي مالي حسابونه د ونډه اخيستونکو د ښيښتنانو، د اجناسو خرڅوونکو، بانکونو او اعتباري او مالي مؤسسو، د نيسه خرڅلاو(د هغو ځيزونو پير او پلور چې په وعدې سره وي او پيسې يې وروسته ورکول کيږي) او يا د پورونو د ورکړې په برخه کې د تصميم نيونې بنسټ جوړوي.
نو مالي حسابداري د شتمنيو او پورونو او د ونډه اخيستونکو د ښتنانو د حقوقو او د يو اقتصادي واحد د ګټې او تاوان د اطلاعاتو د ګزارش او طبقه بندۍ له ثبت سره سراوکار لري چې تر ځانګړو مقرراتو او نظم لاندې وي او د بهرنيو ګټه اخيستونکو د ګټو د ساتنې په منظور له مالي اطلاعاتو څخه جوړيږي، چې بايد د حسابدارۍ د منل شوو اصولو پر بنسټ ترسره شي.
خو د شرکت د داخلي اطلاعاتو د اړتياوو د پوره کولو لپاره، چې د مديرانو د تصميم نيونې لپاره جوړيږي، د تمام شوي قيمت حسابداري، ګټوراطلاعات د مديرانو په واک کې ورکوي، نو مديران د تمام شوي قيمت په کار اچولو سره په داسې بڼه چې د هغوی ډول ډول اړتياوې د شرکت د برنامه جوړونې او د فعاليتونو د کنټرول په چارو کې تأمين کړي، خلاص لاس لري او له زياتې سپما څخه برخمن دي او د ګزارشونو د برابرولو له پلوه هر وخت چې مديريت ورته اړتيا پيدا کوي، د اجرأ وړ دي.
په توليدي مؤسسو کې، د تخصصي کيدو فعاليتونو حجم ته په پام سره د لګښتونو موضوع او د لګښتونو توپير او د تمام شوي قيمت محاسبه د مالي حسابي دايرې د موازاتو له مخې تر سره کيږي.
په لنډه توګه د مالي حسابداري دايره، د ريوټ په چوکاټ کې(د ګټې او تاوان، بيلانس د حساب لنډيز او د نغدو پيسو د دوران حساب) د موسسې مالي وضيعت منعکسوي او د دې ښکارندوی دی، چې د موسسې فعاليتونو د مالي دورې په اوږدو کې، څه ډول عمومي پايلې درلودلی دي.
خو د تمام شوي قيمت د حسابدارۍ دايره، د توليدي دوايرو، د لګښتونو د مرکزونو او بيلابيلو برخو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فعالیتونو پر جزئیاتو او د خپلو عملیاتو پایلې یې د موادو د لګښت د رپوټ، د ترسره شوو کاري ساعتونو، تلف شوو وختونو، د جوړو شوو اجناسو د ټمام شوی قیمت، ضایعاتو او د جوړولو بهیر په چوکاټ کې د مدیرانو په واک کې ورکوي.

د خدماتي، تجارتي او تولیدي مؤسسو بنسټیز توپیرونه

د ټمام شوي قیمت له حسابدارۍ او له تر لاسه شوو پایلو څخه یې ګټه اخیستنه په صنعتي تولیدي موسسو پورې تړلې(منحصرې) نه دي، بلکې غیرې تولیدي موسسې(تجارتي او خدماتي) هم کولای شي د ټمام شوي قیمت له حسابدارۍ څخه ګټه تر لاسه کړي.

د تجارتي، خدماتي او تولیدي موسسو ډولونه، د خپل فعالیت په بهیر کې یو شمیر وارده عناصر او عوامل لري، چې د شرکت د موخو د تر لاسه کیدو لپاره د خپلو پروسو او خاصو عملیاتو له سرته رسولو وروسته د ګټه اخیستونکو لپاره (out put) منځ ته راوړي.

لاندینی جدول په یو تولیدي شرکت کې د عملیاتو بهیر ښیي.

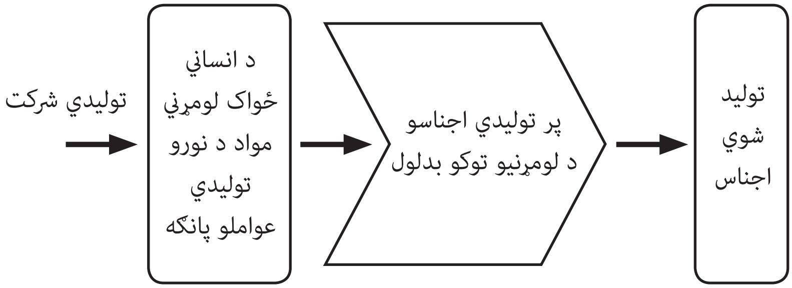

په یوه تولیدي شرکت کې عملیاتي جریان

خدماتي او تولیدي سوداګریزې موسسې له بیلابیلو اړخونو څخه له یو بل سره توپیر لري، یو سوداګریز شرکت د جوړو شوو محصولاتو د خرڅلاو لپاره له بازار موندنې سره، سراو کار لري.

همدارنګه په تولیدي شرکتونو کې له خامو موادو سره اوپر کار ټمامه موادو د هغوی له بدلولو (جوړشوو محصولاتو)سره، سراوکار لري.

په خدماتي موسسو او سازمانونو کې کوم شی د اجناسو د موجودۍ په عنوان شتون نه لري. خو د هغوی فعالیتونه پیرودونکو ته د خدمتونو په وړاندې کولو پورې تړلي دي. که چیرې په تولیدي موسسو کې لومړی مستقیم مواد (اومه مواد یا لومړني مواد)پیرودل کیږي، نو دغه لړۍ د تولید په بهیر کې راځي، او ور پسې پر تولید شوو اجناسو بدلیږي.

د صنعتی محاسبې اهمیت: په هر اقتصادي او صنعتي فعالیت ځای کې هره ورځ زیاتې معاملې را منځ ته کیږي. مثلاً له کسې څخه پیسې اخیستل کیږي او یا بانک ته پیسې اچول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیرودونکي جوړشوي او کارتمامه مالونه له فعالیت ځایونو څخه په نغده یا د پور په ډول اخلي او یا لیږونکي(داینینو)اومه مواد او د فعالیت ځایونو نورې اړتیاوې په پور سره فعالیت ځایونو ته لیږدوي. اجورې ورکول کیږي.
د بریښنا، گاز او مالیاتو محصول له حسابي قواعدو سره سم ورکول کیږي. اومه مواد، مرستیال مواد او محرکه مواد له گدام څخه د تولید لپاره کارخانو ته لیږدول کیږي.له دې پلوه باید د تولید د یو تمام شوی واحد قیمت معلوم وي او په یوه مالي دوره کې د فعالیت ځای گټه او تاوان وټاکل شي. ځکه دا کار د امکان وړ نه دی، چې ټولې دا پیښې او معاملې دې په حافظه کې وساتل شي او دغه جریانات هر یو باید ثبت شي د داسې معاملو ثبت د صنعتي محاسبې په نامه یادیږي.
صنعتي محاسبه یوازې د ځان لپاره کار نه کوي، بلکې د صنعتي محاسبې اهمیت په دې کې دی، چې د لگښتونو د سنجش، د فعالیت ځایونو د راتلونکو پلانونو د طرحې ، د چارواکو او متعلقینو د تصمیم نیونې لپاره د دقیق ارقام، احصایې او معلومات وړاندې کوي.

د لومړي څپرکي د مطالبو لنډیز

صنعتي حسابدار هغه څوک دی، چې د تخصصي تحصیلي دورې په تیرولو سربیره، د تولیدي(صنعتي) موسسو د حسابونو یا د مرکز او کارخانې په دفتر کې د تولید د پړاونو د حسابونو ثبت تر سره کړای شي او همدارنگه د تولیدي او خدماتي دوایرو لگښتونه او مخارج ثبت او د تولید پر هر واحد باندې د مخارجو او لگښتونو ویش ثبت او محاسبه کړي.
دا موضوع باید په دقیقه توگه په نظر کې ولرو، چې د حسابدارۍ لومړنۍ موخه د یو اقتصادي واحد اړوند د مالي اطلاعاتو راټولونه ده، چې د مالي اطلاعاتو دغه ثبت او گزارش د گټه اخیستونکو بیلابیلو ډلو ته وړاندې کیږي. گټه اخیستونکي یې پر بنسټ خپل تصمیمونه نیسي، باید ووایو چې صنعتي حسابداري د مدیریت د حسابدارۍ له یوې ځانگې څخه ده، چې د تولیدي محصولاتو د تمام شوي قیمت د محاسبې او د لگښتونو د عواملو د اړوندو اطلاعاتو او گزارشونو له ثبت او راټولونې سره، سراوکار لري.
په عمومي توگه صنعتي حسابداري د لاندې دندو د ترسره کولو مسئولیت پر غاړه لري.
الف: د بودجو او برنامو د را منځ ته کولو او ترسره کولو له بهیر سره مرسته.
ب: د هغو میتودونو کارونه چې د کنترول کارونه آسانه کړي او د لگښتونو د کموالي لامل شي.
ج: د څو موجودو حل لارو له منځ څخه د یوې حل لارې د غوراوي په نسبت د تصمیم نیونې په موخه، د اطلاعاتو برابرول.
د: د موجودیو د ارزښت ټاکل، د هغوی د قیمت گذارۍ او لگښتونو د موندنې په منظور او د موجودیو د ښکاره شوو اندازو کنترول.
هـ: د یوې حسابي دورې لپاره د لگښت او گټې ټاکل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولیدي موسسو کې، د تخصصي کیدو د فعالیتونو حجم ته په پام سره د لګښتونو موضوع او د لګښتونو توپیر او د ټمام شوي قیمت محاسبه د مالي حسابي دایرې له موازاتو سره سم تر سره کیږي.
په لنډه توګه د مالي حسابداري دایره، د ګزارش په چوکاټ کې(د ګټې او تاوان، بیلانس د حساب لنډیز او د نغدو پیسو د دوران حساب) د موسسې مالي وضعیت منعکسوي او د دې ښکارندوی دی، چې د موسسې فعالیتونه د مالي دورې په اوږدو کې، څه ډول عمومي پایلې درلودلی دي.
خو د ټمام شوي قیمت د حسابدارۍ دایره، د تولیدي دوایرو، د لګښتونو د مرکزونو او بیلابیلو برخو فعالیتونه بیانوي او د توکو د لګښت ، تر سره شوو کاري ساعتونو، تلف شوو وختونو، ضایعاتو ، د تولید شوو اجناسو ټمام شوی قیمت او د تولید جریان د رپوټ په چوکاټ کې د خپلو عملیاتو پایلې د مدیرانو په واک کې ورکوي.

د لومړي څپرکي پوښتنې

۱- حسابدار څوک دی او باید کومې دندې ترسره کړي؟

۲- حسابداري تعریف کړئ؟

۳- د حسابدارۍ لومړنۍ موخه څه شی ده، موضوع په دقیقه توګه توضیح کړئ؟

۴- په موجهو دلایلو سره واضح کړئ، چې صنعتي حسابداري د مدیریت د حسابدارۍ له څانګو څخه یوه څانګه ده؟

۵- په عمومي توګه صنعتي حسابداري د کومو دندو د ترسره کولو مسئولیت په غاړه لري؟

۶- تولیدي او خدماتي سوداګریزې یا تجارتي موسسې له کومو اړخونو سره توپیر لري، موضوع په دقیقه توګه تشریح کړئ؟

۷- په یو تولیدي شرکت کې د عملیاتو بهیر ترسیم کړئ؟

۸- پر نورو متعلقینو د صنعتي محاسبې اهمیت تشریح کړئ؟

دویم څپرکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صنعتي محاسبې کتابونه او اسناد

ټوليزه موخه

د صنعتي محاسبې د کتابونو او اسنادو معرفي

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې له محصلينو څخه تمه کيږي چې:

- په صنعتي محاسبه کې د اساس کتاب او اهميت يې وپيژني.
- په صنعتي محاسبه کې دې د اصلي کتاب ونډه تشخيص کړای شي.
- په صنعتي محاسبه کې دې د فرعي کتاب ونډه تشخيص کړای شي.
- په صنعتي محاسبه کې دې معامله لرونکو کتابونه او ارزښت يې وپيژني.
- په حسابدارۍ کې د محاسبې پر اسنادو او ونډه پوه شي.
- په محاسبه کې د طبيعي او مصنوعي اسنادو اهميت وپيژني.

د اساس کتاب: د اساس کتاب د صنعتي محاسبې له مهمو کتابونو څخه دی. بايد هره معامله په اصلي کتاب او د اساس په کتاب کې په بيل ډول وليکل شي. په لويو مؤسسو کې د معاملاتو د وضاحت لپاره د اساس کتاب او اصلي کتاب بايد په بيله بڼه دايره شي. د اساس په کتاب کې هره معامله د زمان د ترتيب له مخې ليکل کيږي. په داسې حال کې چې په اصلي کتاب کې هره معامله د موضوع د ترتيب له پلوه ليکل کيږي.

ټولې معاملې(افتتاحيه ثبتونه، جاري ثبتونه او د ختم ثبتونه)د اسنادو په اساس او د نيټې په ترتيب سره د سند د نمبر د ثبت د قاعدې د نيټې او مبلغ (د پيسو اندازه) له ذکر سره د اساس په کتاب کې درجيږي.

د اساس کتاب کولای شي د مبلغ له يو ستون(اصلي ستون)سره داير شي.

خو زياتره وخت په عمل کې د اساس دوه ستونه کتاب يعنې د دبت او کريدت ستونونو لرونکي ته ترجيح ورکول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساس په دوه ستونه کتاب کې د دواړو ستونونو (د کریدت او دبت ستونونو) په مرسته دقیق او جدي کنترول تر سره کیدای شي، یعنې دا چې آیا د کریدت او دبت د اړخونو په ثبت کې مساوي مبالغ درج شوي دي او که نه؟

په ځانګړې توګه دا ډول کتاب د مجموعي ثبتونو په برخه کې ډیره مرسته کوي. یعني په یو بیل ستون کې د اسنادو نمبر کیدای شي درج شي، په بل ستون کې د معاملې د پیښیدو نیټه او په بل ستون کې د ثبت قاعده او په بل ستون کې یې کنترول درجیږي او بل ستون یې د کریدت او دبت لپاره په نظر کې نیول شوي دي.

د اساس کتاب ټول ثبتونه اصلي کتاب او همدارنګه فرعي کتابونو ته لیږدول کیږي.

څکه نو د اساس کتاب د ټولې محاسبې بنسټ دی:

کله چې نن د اساس کتاب، اصلي کتاب، فرعي کتاب او داسې نورو نوم کارول کیږي، دا په دې معنا نه ده، د هغې چې حتماً له مجلدوکتابونو څخه بحث کیږي.

نن ورځ د کتاب اصطلاح په عمومي توګه یو تاریخي اصطلاح ګرځیدلې او یوازې ځینې کوچنۍ مؤسسې محاسبوي کتابونه کاروي؛ یعنې د اساس کتاب او اصلي کتابونه په مجلده بڼه جوړیږي. قاعدتاً په مخکنیو پیړیو کې موسسې د نن ورځې په تناسب کوچنۍ وې او پریړ (ډبل) یا نري کتابونه د هغوی د یو کال د ټولو ثبتونو د درجېدو لپاره کفایت کاوه. خو نن ورځ په لویو مؤسسو کې د معاملو ثبت او لیکل په کتابونو کې نه ترسره کیږي، بلکې په لویو لستونو او کارتونو کې ترسره کیږي.

ژورنال قاعدتاً د یو لست په بڼه جوړیږي او په اصلي کتاب ثبت (د هر حساب لپاره یو بیل کارت) پر کارتونو ترسره کیږي.

د یو شمیر زیاتو حسابونو د لرلو په صورت کې، له کارتونو څخه ګټه اخیستنه د هغوی په ځانګړو صندقونو کې د یو کتاب د جوړولو په نسبت اسانوي. له ټولو څخه وړاندې هغه حسابونه، چې د لوی حجم لرونکي دي، کېدای شي په هر زمان کې په خپله خوښه د نوي کارت د یوځای کیدو په مرسته لویې شي.

په پای کې بیا هم د(پرانېستو پاڼو په محاسبه کې) له محاسبوي کتابونو څخه بحث کیدای شي؛ څکه د یو مالي کال تر پای ته رسیدو وروسته ټولې پاڼې د کتابونو په بڼه راټلای شي.

په بیلابیلو کتابونو کې یوازې د ثبت متن (دثبت قاعده) په الفاظو باندې نه لیکل کیږي بلکې د اړوندو حسابونو نمرې هم درجیږي. څکه هر حساب د یوې ځانګړې نمرې لرونکي دي. د نمرې ایښودنې د سیستم او د حسابي چوکاټ د بنسټ او ټولګیو په اړه به په وروستیو څپرکو کې خبرې کیږي.

له یو ستونه اساس کتاب څخه یو مخ یې د بیلګې په ډول وړاندې کیږي

د ۱۳۸۸ کال د وري میاشتې د اساس کتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ	سند	د ثبت قاعده	دکنټرول ستون	افغانۍ	افغانۍ
2	لومړنی موجود 1/I	1- پرانیستل شوي ثبتونه	998		
		له افتتاحیه بیلانس څخه ۵ حسابونه	03	1000	
		تجهیزات	30	8500	
		موجود مواد	14	244000	
		طلبات(طلبات)	113	82000	
		دبانک کسه	10	32300	
4	لومړني موجودات 1/I سند I د وارداتو د حساب صورت 1/I د صادراتو د حساب صورت 1/I	له دوو حسابونو څخه افتتاحیه بیلانس حساب	998	517000	
		شخصي پانګه	07	141500	
		دیون یا پورونه	16		
		روان یا جاري ثبتونه			
		له بانک څخه دیون یاپورونه	16/113		
		بانکي حواله اسد الله ته – هرات	16. 9		658500
6	د وارداتو د حساب صورت I	له دیون څخه اومه مواد	13/16	85000	
		د عبدالوکیل د حساب صورت – مزار شریف	14/83/883	1200	
6	د صادراتو د حساب صورت I	له دوو حسابونو څخه طلبات(طلبات)			
		دامتعې له پلورلوڅخه	85000	85000	
		له باربن‌دۍ ترانسپورت څخه	1200	1200	
		د محراب الدین د صادراتو د حساب صورت-کابل	1438		86200
7	د صادراتو د حساب صورت I	دامتعې له خرڅلاو څخه شخصي حساب د بشپړ شوي امتعې اخیستنه(برداشت)	197/83		1250
7	سند چې 3/I	له طلباتو(طلبات)څخه کسې ته	10. 14		
		غلام ایشان ته د نغدو پیسو ورکړه - قندهار	1498		10500
		له کسې څخه د دفتر لګښتونه ددفتر د لوازمو نغده پېریدنه	476/10		2550
7	سند چې 3/I	د استالف د خادم د صادراتو د حساب صورت			21380

د۱۳۸۸کال د وري د میاشتې لپاره د اساس دوه ستونه کتاب:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ	سند	د ثبت قاعده	دکنترول ستون	دبت په افغانۍ	کریدت په افغانۍ
2	لومړنی موجود 1/I	له افتتاحیه بیلانس څخه ۵ حسابونه	998		
		د اداري تجهیزات موجود مواد طلبات بانک کسه	03	8600	
			30	8500	
			14	29000	
			113	82000	
			10	323000	
				713500	
2	لومړنی موجود 1/I		998		
			07		572000
		له دوو حسابونو څخه د افتتاحیه بیلانس حساب شخصي پانګه دیون	16		141500
		د ختم ثبتونه			713500
4	سند 1/I	له بانک څخه دیون یا پورونه	16/113	50000	
		اسدالله ته حواله- هرات	1609		50000
5	د وارداتو د حساب صورت 1/I	له دیون یا پورونو څخه اومه مواد	30/16	15000	
		له مزار شریف څخه د عبدالوکیل د وارداتو دحساب صورت	1615		15000
6	د وارداتو د حساب صورت 1/I		14	86200	
		د امتعې له خرڅلاو څخه له دوو حسابونوڅخه طلبات	83		85000
		له باربندۍ او ترانسپورت څخه	883		1200
6	د وارداتو د حساب صورت 2/I	شخصي حساب دامتعې له خرڅلاو څخه	197	1250	
		دتولید شوو مالونواخیستنه	83		1250
7	دکسه سند2/I	له طلباتو څخه کسه	10/14	10500	
		د قندهار غلام ایشان ته د نغدو پیسو ورکړه	1493		10500
7	د کسه سند 3/I	له کسې څخه د دفتر لګښتونه	476	2250	
		ددفتردلوازمو نغده پېرودنه	10		2250
7	د وارداتو د حساب صورت 1/I	له امتعې څخه د خرڅلاو طلبات	14	21380	
		د استالف دخادم دصادراتود حساب صورت	83		21380
				186580	186580

اصلي کتاب: اصلي کتاب د محاسبې له مهمو کتابونو څخه دی، هغه معاملې چې تر سره کیږي، د اساس له کتاب څخه د شیزونو(اشیاو) د هریو له حسابونو څخه ثبتیږي او په لنډه توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګېزونو ټول حسابونه د شتمنۍ د وضعیت او د مؤسسو د پایلې په اړه یو دقیق انځور وړاندې کوي. دغه حسابونه د محاسبې مهمه برخه ده، نو ځکه هغه کتاب، چې د ګېزونو د حسابونو لرونکي دي، اصلي کتاب نومیږي.

فرعي کتابونه: په اصلي کتاب کې د مؤسسې شتمني او پورونه، همدارنګه د ارزښت له پلوه د هغوي بدلون ښودل کیږي؛ اندازه او انفرادي سنجش یې په پام کې نه نیول کیږي.
د بیلګې په توګه: د اومو موادو په حساب کې پرته له دې چې د موجودو اومو موادو د هر یو د کچې او ډول قیمت په نظر کې ونیول شي، ټولیز یا مجموعي قیمت یې په پام کې نیول کیدای شي، خو اړینه ده، چې په هر زمان کې جزئیات یې هم په دقیقه توګه تثبیت کړای شي، چې دا دنده د فرعي کتابونو په غاړه ده.

دا دی مهم فرعي کتابونه په لاندې توګه تشریح کیږي:
الف- د معامله لرونکو کتابونه: د معامله لرونکو کتاب کیدای شي معمولاً د پیرودونکو کتاب او لیږونکو (داینینو) پر کتاب وویشل شي.
ب- دامتعې کتابونه: په لویو موسسو کې د امتعې د بیلابیلو ډولونو همدارنګه د اومو موادو ، محرکه او مرستیال موادو یا کارتمامه او نیم کاره تولیداتو لپاره د فرعي ډول ډول کتابونو جوړول اړین دي، چې دغه محاسبه د تحویلخانې د محاسبې په نوم هم یادیږي.
د امتعې د هر ډول لپاره یو کارت(د تحویلخانې کارت) جوړیږي، چې په هغه کې د شتمنۍ کچه په دقیقه توګه څرګندیدای شي او دخول او خروج په بیلو ستونونو کې ثبتیږي.

د تحویلخانې د کارت یوه بیلګه

د موجودې امتعې ډول: د بریښنا ګروپ 60 واټه 200

کتنې	د یوې دانې پیربدل په افغانیو	موجود	خروج	دخول	معامله	نیټه
-	20	200	-	-	موجود	۳۳۱۳ /۱/۲
380/162	20	700	-	500	د وارده حساب صورت	۳۳۱۳ /۱/۷
450/182	20	600	100	-	۳نمبرتولیدي کارخانې ته تسلیمي	۳۳۱۳/۱/۱۰

ج- نور فرعي کتابونه: د یو شرکت او لویې تصدۍ د اړتیا په پام کې نیولو سره کولای شي. چې نور کتابونه هم جوړ کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

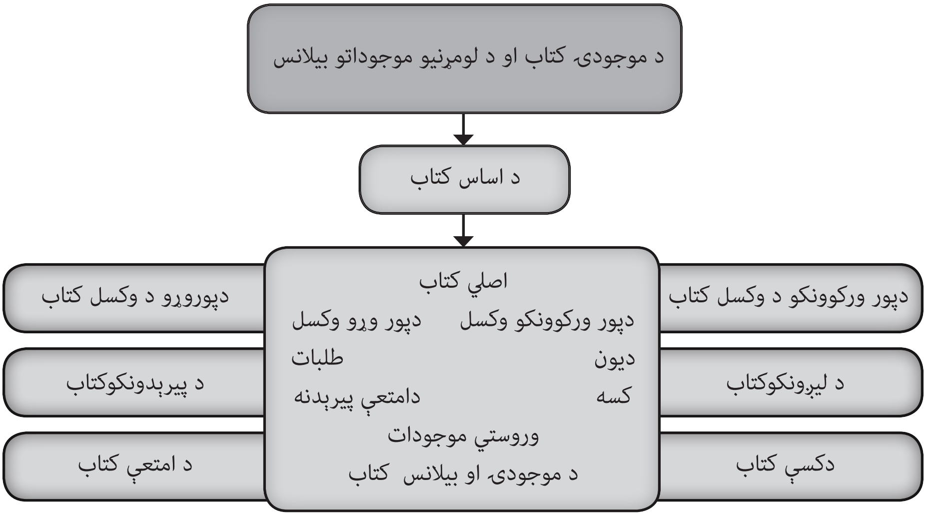

د بیلګې په توګه: د پوروړو د وکسل کتاب، د پور ورکوونکو د وکسل کتاب او د کسه کتاب. له فرعي کتابونو څخه د موجودو حسابونو په چوکاټ کې خبرې شوي او لازم دي چې له نتیجوي حسابونو څخه هریو د فرعي کتابونو په توګه دایر شي. په دې معنا چې هر نتیجوي حساب باید په یو بیل فرعي کتاب کې ولیکل شي.

د بیلګې په توګه: د اجورو، معاشونو، بانک، کسې او داسې نورو... د حسابونو لپاره بیل کتاب په یوه لویه موسسه کې د معاش او اجورې یو زیات شمیر زیات اخیستونکي موجود وي، نو د یو بیل فرعي کتاب او یا د اجورې او معاش لپاره د محاسبې د بیلې ځانګې جوړول اړین ګڼل کیږي. لاندې بنه ښیي چې بیل کتابونه څرنګه سره اړیکې لري.

۴ - اسناد: یو محاسب د عملي کار په بهیر کې معاملې په شفاهي بڼه او پرته له سند څخه نه ثبتوي، بلکې هره ثبت شوې معامله باید لیکلی سند ولري، تر څو د سند د طلبات پر مهال محاسب وکړای شي، هغه سند چې پر بنسټ یې معامله د اساس په کتاب یا اصلي کتاب کې ثبت شوې، وړاندې کړي. حسابي معاملې(له نغدي او جنسي څخه) په یوه اداره کې ځانګړې او جدي ساتنې ته اړتیا لري.

د عملي محاسبې په بهیر کې باید د مضاعف د هر ثبت لپاره یو سند موجود وي نو په دې اساس یوه معمولې محاسبوي قاعده داسې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅ ثبت له سند څخه پرته نشته

الف- د سند ډولونه: په محاسبه کې اسناد له مخې څخه لیکلو او تحریري اساساتو څخه عبارت دي چې د یوې معاملې او همدارنګه د ثبت د ډول او لامل په اړه، محاسب ته معلومات ورکوي،
سربیره پر دې یو سند چې کوچنۍ یوه قانوني پاڼه ولري، په محاکمو کې د اثبات لپاره کافي دی.
اسناد کولای شو په لاندې ډولو وویشو.

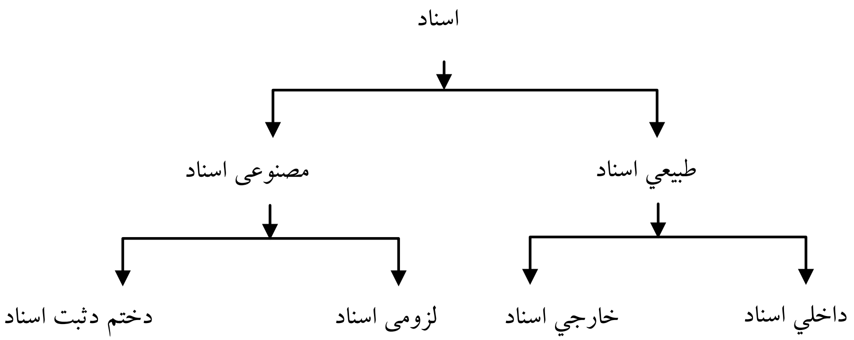

طبیعي اسناد: د اسنادو یوه زیاته برخه له نورو موسسو سره د معاملو د طبیعي پایلو په توګه را منځ ته کېږي.
مثلاً: د واردې او صادرې، رسیداتو، د بانکي آویزونو د بارنامې، وکسل چک، د مالونو د تسلیمۍ سند او د داسې نورو د حساب صورت

مصنوعي اسناد: د اسنادو یوه لږه برخه په اجباري یا طبیعي ډول نه ده رامنځ ته شوې، بلکې په مصنوعي توګه باید جوړه شي.
مثلاً: د پای یا ختم اسناد او یا د لزومي اسنادو جوړول.
۱- د ختم اسناد: په ځانګړې توګه په مقدماتي او د ختم په قطعي ثبتونو کې باید د هر ثبت لپاره، مناسب مصنوعي اسناد جوړ شي. ځکه ختم لپاره هم قاعده((هیڅ ثبت پرته له سند څخه نشته)) معتبره ده.
۲- لزومي اسناد: که چیرې یو بهرنی سند ورک شي او د ثبت د ترسره کولو لپاره د سند د نشتوالي ستونزه رامنځ ته شي له دې امله د جبران لپاره یې باید یو لازمي سند صادر شي.
۳- داخلي اسناد: مخکې یادونه وشوه، طبیعي اسناد په دوه کټګوریو ویشل شوي«داخلي اسناد او بهرني اسناد».
د معاملو په زیاتره ثبتونو کې هیڅ کوم سند د کوم خارجي سند په توګه نه دی رامنځ ته شوی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکې په خپله په تصدۍ کې یو سند د داخلي سند په توګه صادرېږي. د مصنوعي اسنادو پر خلاف، داخلي اسناد هم په اجباري توګه لکه(د مالونو د تسلیمۍ سند،د وارده حساب د صورت نقلونه او داسې نور) رامنځ ته کیږي او عملاً د یو ثبت لپاره نه جوړیږي.

۴- بهرني اسناد: هغه اسناد، چې له تصدۍ څخه بهر جوړیږي او د معاملو د ثبت لپاره د تصدۍ دننه راوړل کیږي او د منل شوي سند په توګه ترې کار اخیستل کیږي، د فعالیت ځایونو د بهرنیو اسنادو په نامه یادیږي؛ لکه د پیرودنې بېلونه، د بانک آویزونه او داسې نور ...

د اسنادو د کار پړاوونه: د اسنادو په ځانګړي ډول د محاسبوي اسنادو ترتیب او تنظیم یو منجمنت او د حساس کار ترتیب ته اړتیا لري. وایي((هغه سند چې د اړتیا پر وخت ستاسو په واک کې وي او هغه دې تر لاسه کړه، نو سند دی)).

د اسنادو د ټاکوالي لپاره، په پرله پسې ډول یې سره نومرې وهي، په کوچنیو موسسو کې چې پکې زیات اسناد نه رامنځ ته کیږي، دغه نومرې وهنې له دې پرته چې د سند ډول په پام کې ونیول شي، تر سره کیږي او یادې نومرې وهنې د نیټو په لیکلو سره صورت مومي.
په لویو موسسو کې چې په کې هره ورځ یو زیات شمیر اسناد رامنځ ته کیږي، نو اسناد خپل ډول ته په پام سره ګروپ بندي کیږي. مثلاً د کسې، د بانک ، د واردې حساب صورت ، د صادرې حساب صورت او په داسې نورو اسنادو ډلبندي کیږي.
د سند د ډولونو د هر یوه لپاره تر ګڼې یې مخکې د یو ځانګړی توری کښل کیږي. همدارنګه میاشتې کېدای شي د بیلو ګڼو په مرسته څرګندې شي.
 بیلګه:

ک = دکسه سند	I – د وري میاشت
ب = دبانک سند	II – د غویي میاشت
ص و = دوارده حساب صورت.	III – دغبرګولي میاشت
ص ص =دصادره حساب صورت او داسې نور	IV – دچنګاښ میاشت او داسې نور

په عمومي توګه په خپله سند باندې د اجرا وړ ثبت د عملي کار په بهیر کې، په مخکینۍ بڼه ترتیبیږي. دغه تصمیم چې څرنګه یوه معامله باید ثبت شي، چې د ثبت پر مهال نه دی نیول شوی، بلکې دغه تصمیم د حسابونو د مخکیني ټاکنو په مرسته نیول کیږي.
زیاتره وخت یو تجربه لرونکی محاسب((دحسابونو ټاکونکی)) د ثبت قاعده د سند پر مخ لیکي. قاعدتاً د ثبت له یوې داسې ټاپې((د حسابونو ټاکونکې ټاپه))څخه استفاده کیږي، چې پکې د ثبت قاعده لیکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثبت د ټاپې په مرسته د حسابونو مخکېنۍ ټاکنه:

د ښي خوا وروستنی ستون چې محاسب باید پکې خپل لاسلیک درج کړي د پام وړ وي، څکه د ثبت شوي کنټرول پر مهال کیدای شي، چې کوم شخص نوموړی ثبت اجرأ کړی وي، څکه که پاملرنه وشي په یوه لویه موسسه کې زیاتره محاسبین د زیاتو فرعي کتابونو د چارو د مخ بیولو په برخه کې مسئولیت لري، او امکان لري چې دبتي ثبت د یو محاسب له خوا او کریدتي ثبت د بل محاسب په وسیله تر سره شي.

د پورتني ثبت په ټاپه کې د دریم افقي ستون کولای شي د یوه ټولیز ثبت په قاعده کې د استفادې وړ وګرځي.

ثبت شوي	مبلغ		حساب
	کریدت	دبت	
عبدالله		26000	10
عبدالله	26000		1409

د دې لپاره چې یو ثبت دوه ځله تر سره نه شي او وضاحت یې له منځه لاړ نه شي، نو په هره موسسه کې باید له وړاندې د یوې ټولیزې قاعدې په توګه تثبیت شي، تر څو د اسنادو دغه ثبت د بنسټ په توګه د استفادې وړ وګرځي. څکه زیاتره وخت په یوه معامله کې زیات شمیر اسناد رامنځ ته کېږي.

دغه مثال د پور په بڼه د امتعې د خرڅلاو په برخه کې یادونه کوو، په دې ځای کې د زیاتو اسنادو د شتون اړتیا رامنځ ته کېږي. بارنامه، د صادرې د حساب اصلي صورت او د حساب د صورت بیل بیل نقلونه.

د اسنادو تر ثبت وروسته اسناد د ډول او په کارتنونو کې د ترتیب شوي نمبر په پام کې نیولو سره قیدیږي او په آرشیف کې ساتل کیږي.

اسناد یوازې د ثبت د بنسټ په توګه د محاسبې لپاره نه دي، بلکې په دعوا کې هم د قاطع دلیل په توګه ثابتېدای شي. د افغانستان د تجارت په قانون کې لارښوونه کیږي. چې ټول محاسبوي کتابونه د وروستي ثبت له نیټې څخه تر (۱۵) کاله پورې حفظ شي، له دغه لړۍ داسې پایله اخېستل کیږي، چې باید اسناد د هماغې مودې لپاره وساتل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي د مطالبو لنډیز

د اساس کتاب د صنعتي محاسبې له مهمو کتابونو څخه دی. باید هره معامله په اصلي کتاب او د اساس په کتاب کې ولیکل شي. ټول معاملات((افتتاحیه ثبتونه، روان یا جاري ثبتونه او یا ختم ثبتونه))د اسنادو په اساس او د نیټې په ترتیب سره، د نیټې او مبلغ(د پیسو اندازه) له ذکر سره د اساس په کتاب کې لیکل کیږي. د اساس کتاب کولای شي د مبلغ له یو ستون(اصلي ستون) څخه جوړ شي.

خو زیاتره وخت په عمل کې د اساس کتاب دوه ستونونو یعنې دبت او کریدت ستونونو ته ترجیح ورکول کیږي.

د اساس کتاب ټول ثبتونه اصلي کتاب او همدارنګه فرعي کتابونو ته لیږدول کیږي.

تر اساس کتاب وروسته اصلي کتاب د محاسبې له مهمو کتابونو څخه شمیرل کیږي، هغه معاملې چې تر سره کیږي د اساس له کتاب څخه د څیزونو(اشیاوو) د هریو د حسابونو لپاره ثبتیږي او په لنډه توګه د څیزونو ټول حسابونه د شتمنۍ د وضعیت او د موسسو د پایلې په اړه یو دقیق انځور وړاندې کوي.

په اصلي کتاب کې د موسسې شتمني او پورونه، همدارنګه د ارزښت له پلوه بدلون یې ښودل شوي خو مقداري او انفرادي سنجش یې په پام کې نه نیول کیږي.

مثلاً د اومو موادو په حساب کې پرته له دې چې د موجوده اومو موادو د هر یو د کچې او ډول قیمت په نظر کې ونیسي، د هغه ټولیز یا مجموعي قیمت په پام کې نیول کیږي، خو ضروري دي، چې په هر زمان کې جزئیات یې هم په دقیقه توګه تثبیت کړای شي، چې دا دنده فرعي کتابونه په غاړه اخلي.

فرعي مهم کتابونه عبارت دي له: د معامله لرونکو کتاب، د امتعې کتاب او نور فرعي کتابونه یو محاسب د عملي کار په بهیر کې معاملې په شفاهي بڼه او له سند پرته نه ثبتوي، بلکې هره ثبت شوې معامله باید لیکلی سند ولري، تر څو د سند د غوښتلو پر مهال محاسب وکړای شي، سند په لنډه زماني موده کې برابر کړي.

په محاسبه کې، اسناد تحریري وي، چې د یوې معاملې په اړه او همدارنګه د ثبت د ډول او لامل په اړه، محاسب ته معلومات ورکوي.

د اسنادو یوه زیاته برخه د معاملو د طبیعي پایلې په توګه له نورو موسسو سره یو ځای رامنځ ته کیږي.

مثلاً: د واردې او صادرې، د بارنامې رسیداتو، بانکي آویزو ، د وکسل چک، د مالونو د تسلیمۍ سند او د داسې نورو د حساب صورت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پایله کې ویلای شو، چې اسناد پر دوو ډلو(مصنوعي اسنادو او طبیعي اسنادو) ویشل شوي دي، چې له هغې جملې څخه مصنوعي اسناد پر لزومي او د ثبت د ختم اسنادو ویشل شوي دي او طبیعي اسناد پر داخلي او بهرني اسنادو ویشل شوي، چې له پورتنیو اسنادو څخه هریو ځانته ځانګړي ارزښت او مهم ځای لري. باید زیاته کړو چې د اسنادو په ځانګړي توګه د محاسبوي جوړونه او سمبالښت په یو منجمنت او د حساس کار ترتیب ته اړتیا لري. د اسنادو د پاکوالي لپاره، په پرله پسې ټمرو باید ټمرې ووهل شي، په کوچنیو موسسو کې ، دا ټمرې وهنې له دې پرته چې د سند ډول په نظر کې ونیول شي تر سره کیږي او نوموړې ټمرې وهنې د نیټو په لیکلو سره ترسره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویم څپرکي پوښتنې:

۱- د اساس کتاب تعریف کړئ او د اساس دوه ستونه کتاب رسم کړئ؟

۲- اصلي کتاب د اساس له کتاب سره څه توپیر لري، موضوع په دقیقه توګه توضیح کړئ؟

۳- فرعي کتابونه له کوم ډول کتابونو څخه دي، د کتابونو له جملې څخه امتعه څه ډول فرعي کتاب دی؟

۴- اسناد په ټولیزه توګه په څو ډوله ویشل شوي دي د هغوی له جملې څخه الزامي اسناد توضیح کړئ؟

۵- په کتابونو کې د ثبت لپاره د محاسبې اسناد کوم کاري پړاوونه تېروي؛ موضوع توضیح کړئ؟

۶- د ثبت ټاپه چې د کار د چټکوالي لپاره استعمالیږي، د کومو ستونونو لرونکې ده سکیچ یې رسم کړئ؟

۷- طبیعي اسناد څه ډول اسناد دي، له بېلګې سره یې واضح کړئ؟

۸- د کتابتون د کارت یوه بېلګه د هغه له جزئیاتو سره ولیکئ؟

۹- د یو ستونه اساس کتاب او دوه ستونه اساس کتاب تر منځ توپیر تشریح کړئ؟

۱۰- د اصلي کتاب او فرعي کتاب تر منځ توپیر څه دی، واضح یې کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم څپرکی

د حسابي چوکاټ پر بنسټ صنعتي محاسبه

ټولیزه موخه:

د حسابي چوکاټ او صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم

د زده کړې موخې: د دغه څپرکي په پای کې محصلین باید لاندې موضوع ګانې تعریف او توضیح کړای شي:

- د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم دې زده کړي.
- لګښتونه او د لګښتونو ډولونه(انفرادي او مشترک)دې زده کړي.
- د صنعتي فعالیت ځای د حسابي چوکاټ او حسابي پلان د کارونې پر مواردو پوه شي.
- د حسابي کلاسونو په توپیر دې پوه شي.

الف- د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم:

لګښتونه او مخارج: د لګښتونو تر عنوان لاندې، د امتعې او خدماتي ارزښت ټول هغه کموالی شمیرل کیږي، چې د تولیدي فعالیت د رامنځ ته کېدو لپاره خدمت کوي.

لګښتونه له مخارجو سره توپیر لري او د ورکړې په معنا نه دي د بیلګي په ډول: ورکړه د محروقاتي تیلو د برابرولو لپاره تر اوسه هم د لګښتونو له جملې څخه نه دی شمیرل شوې، یوازې هغه وخت ذکر شوي تیل د لګښتونو په توګه شمیرل کیږي، چې هماغه تیل د تولید په بهیر او پروسه کې مصرف شي.

د مخارجو تر عنوان لاندې د یوې تصدۍ دارزښت ټول کمښت درک کیږي. ان هغه مخارج چې د موسسې د اصلي موخې لپاره ترې کار نه اخیستل کیږي.

مثلاً: له سرې میاشتې سره مرسته هم یو خرج دی په داسې حال کې چې دلته له لګښت څخه خبرې نه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونه په دوه لويو ګروپونو ويشل کيږي.
انفرادي لګښتونه«مستقيم لګښتونه» او ګډ يا مشترک لګښتونه«غير مستقيم لګښتونه».

انفرادي لګښتونه

انفرادي لګښتونو ته مستقيم لګښتونه هم وايي او له هغه ټولو لګښتونو څخه عبارت دي، چې پر هر واحد باندې په مستقيمه توګه تصرف وکړي او په دقيق ډول څرګند کړای شي. دغه ډول لګښتونه په درېو لاندې ګروپونو ويشل کيږي.

بشپړ يا تکميلي مواد

هغه خاص مواد دي، چې د توليد د يو ټاکلي واحد يا د يو ټاکلي سپارښت د بشپړيدو لپاره په مصرف رسيږي.
دغه لګښتونه د توليد له لومړني پړاو او وروستي کار څخه يې وروسته، د کارټامه توليداتو يو مهمه برخه رانغاړي.
مثلاً: وړۍ او مالوچ د نساجۍ په صنايعو کې او لرګی د موبل جوړولو په صنايعو کې.

بشپړې يا تکميلي اجورې: بشپړې يا تکميلي اجورې هغه اجورې دي، چې د توليد د ټاکلي واحد يا ټاکلي سپارښت لپاره په مستقيمه توګه د محاسبې وړ وي. دلته بنسټونه يااساسات د اجورو، د توليد د هر واحد د تکميلي توکو يا اجزاوو د لګښتونو مفصل لست او د سپارښتونو سنجشي لستونه وي.

انفرادي ځانګړي لګښتونه: له تکميلي موادو او اجورو څخه پرته ټول لګښتونه يا د انفرادي ځانګړو لګښتونو تر عنوان لاندې چې د توليد پر يو ټاکلي واحد او يا يو ټاکلي سپارښت محاسبه کيدای شي، راځي، ځکه چې دوی هم وکړای شي په دقيقه توګه تثبيت شي.
د دغو لګښتونو ويشنه داسې ده.

تکميلي انفرادي ځانګړي لګښتونه: مثلاً: هغه ځانګړي لګښتونه چې له يو ټاکلي توليد څخه مخکې د تشکيل د جوړولو او د کار د مقدماتو د برابرولو له پلوه د هغه لپاره توليد ترسره کيږي.
د بهرنيو کارکوونکو اجوره، د نصب يا منتاژ لګښتونه.

د خرڅلاو ځانګړي انفرادي لګښتونه: لکه د ترانسپورت ځانګړي لګښتونه، د خرڅلاو د استازي د حق العامل د بارجامې ځانګړي لګښتونه او پر خرڅلاو باندې ماليات.
ګډ لګښتونه«غير مستقيم لګښتونه»: ټول هغه لګښتونه دي، چې په مستقيمه توګه پر هر واحد باندې نه شي محاسبه کيدای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم ګډ لګښتونه دا دي:

- مرستیال یامعاونه اجوره
- معاشونه
- مرستیال مواد
- محرکه مواد

مرستیالې یا معاونه اجورې

مرستیالې اجورې(یا د اجورې ګډ لګښتونو) د کار هغه لګښتونه دي، چې د تولید په هر واحد یا سپارښت باندې په مستقیمه توګه محاسبه کیدای نه شي(لکه د ساتونکي اجوره، څوکي دار، اوربه(آتشکار)، د مرستندویه کارکوونکو بیلابیل ډولونه او د تحویلخانې کارکوونکي).

معاشونه: معاشونه د تخنیکي او اداري مستخدمینو لپاره ټولې میاشتینۍ ورکړې دي(لکه د څانګې آمر، انجنیر، میخانیک او باشي).

مرستیال مواد: مرستیال یا معاونه مواد هغه مواد دي، چې دبشپړو وروستیو او مخکنیو کارونو لپاره په کار اچول کیږي او د تولید مهمه برخه نه جوړوي. لکه میخ، پیچ، رنګ، ځلا او داسې نور.

محرکه مواد: محرکه مواد هغه مواد دي، چې د ماشینونو او کارخانې وسایل په حرکت راولي(لکه سکاره، برېښنا، د اوبو بخار او د پاک کارۍ د موادو بیلابیل ډولونه).

د یادو ګډو لګښتونو سر بیره ، نور ډولونه یې د یوې کارخانې د لویوالي او ډول په پام کې نیولو سره هم شتون لري.

چې یو شمیر یې دا دي: ټولنیز لګښتونه، مالیات، فعالیت ځایونه، د خبرتیاوو یا اشتهارونو لګښتونه، کرایې، استهلاکونه او حقوقي لګښتونه.

د لګښت حامل

هر صنعتي تولید د اومو موادو په ایستلو یا پیرودلو باندې پیلیږي. دا ایستل شوي یا پیرودل شوي مواد په ټولیزه توګه له محرکه یا مرستیالو موادو سره نیمه بشپړ پړاو تیروي بالاخره په بشپړو موادو بدلیږي.

په دې اساس «د لګښت حامل» هغه تولیدات دي، چې خرڅ کړای شي؛ ځکه نو د نیم کاره او کارټامه تولیداتو پر تعریف پیل کوو.

نیم کاره تولیدات: نیم کاره تولیدات د کار هغه واحد دی، چې تر اوسه یې ټول تولیدي عملیات نه وي تیر کړي.

په دې ځای کې که اومه مواد په نوې بڼه تر کار لاندې ونیول شي یا داچې د تولید وروستي پړاو ته نژدې وي، په دواړو صورتونو کې له نیم کاره تولیداتو څخه نوم اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار تمام تولیدات: هغه تولیدات دي، چې په هیڅ وجې سره لومړني یا وروستي کار ته اړتیا ونه لري. کارتمامه تولیدات د خرڅلاو لپاره چمتو وي، د خرڅلاو لپاره دغه چمتووالی باید د استهلاک له چمتووالي سره یو شان ونه پیژندل شي.

د استهلاک لپاره چمتووالی په نژدې معنا سره یې، هغه تولیدات دي چې کېدای شي مستهلکینو ته ورکړل شي.

د یو فعالیت ځای زیاتره کارتمامه تولیدات د بل فعالیت ځای اومه مواد جوړوي، ځکه په دویمه فابریکه کې پر ې وروستی کار ترسره کیږي.

په دې اساس«د لګښت حامل» هغه تولیدات دي، چې وپیرودلای شي.

د موسسې داخلي تولیدي فعالیتونه لکه هغه دستګاوې، چې په خپله د موسسې له خوا تولید شوي، د کار آلات او انرژي، چې په خپله د موسسې له خوا ترلاسه شوي هم، د لګښت حامل دي.

ب- د صنعتي فعالیت ځایونو حسابي پلان او حسابي چوکاټ: زیاتره افغاني صنعتي موسسې د خپلو حسابونو د سمبالولو لپاره له حسابي چوکاټ څخه چې په لسو(۱۰) ټولګیو ویشل شوی، استفاده کوي. دغه حسابي چوکاټ د افغانستان د شرایطو په پام کې نیولو سره په لږ بدلون، له آلماني حسابي چوکاټ څخه په ګټه اخیستنې سره جوړ شوی دی.

په تیرو وختونو کې حسابونه به د معاملو د بهیر په پام کې نیولو سره جوړیدل او په پرله پسې توګه به ثمري ورکول کیدې او هرې تصدۍ خپلو حسابونوته د بیلو سیستمونو په نظر ثمرې وهلې.

د خالصې او ناخالصې ګټې، د تمام شوي او تولیدي لګښتونو او یا د دویم ځل لګښتونو ډولونو، د لګښت ځای او د لګښت حامل په اړه یو څرګند او واضح معلومات موجود نه وو. نو په دې اساس، د یو واحد سیستم له مخې د ټولو حسابونو د یو بشپړ نظام موجودیت ته اړتیا لیدل کیده، چې دا ډول یو ترکیب « د حسابونو منظم سیستم » د حسابي چوکاټ په نوم یادیږی.

حسابي چوکاټ د اعشاري سیستم پر اساس بنأ شوی او په لسو حسابي ټولګیو ویشل کیږي. د حسابي ټولګیو ترکیب د تولید د پړاوونو د ویشنو د پرنسیب پر اساس تر سره کیږي.

هره موسسه په لومړي پړاو کې د خپلو تولیداتو د پیل لپاره ځمکې، ودانیو او ماشین ته اړتیا لري، چې د هغوی د هریو لپاره باید حسابي کارت جوړ شي. یاد حسابونه او داسې نور ورته حسابونه یې په یو ټولګي کې خلاصه کیږي.

یوه موسسه نغدو پیسو، په بانک کې شتمني او داسې نورو ته اړتیا لري، چې په اړه یې حسابونه په یو بېل حسابي ټولګي کې جمع کیږي.

ورپسې محرکه او مرستیال اومه مواد پیرودل کیږي، چې حسابونه یې بیل ټولګی لري.

د تولیداتو په بهیر کې د لګښتونو ډولونه منځ ته راځي، چې د لګښتونو د حسابونو د منځ ته راتلو لامل هم په بیل ټولګي کې جمع کیږي. په پای کې نیم کاره او کارتمامه تولیدات را منځ کېږي، چې هغوی هم یو بیل ټولګي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر توليدي عملياتو څخه وروسته، کارټامه توليدات پلورل کيږي، چې د خرڅلاو د عملياتو لپاره هم د اړتياوو په پام کې نيولو سره زيات حسابونه جوړيږي، چې په يو بيل ټولګي کې يوځای کيږي. وروسته بايد ګټه ومونذل شي.

ټول حسابونه قيديږي او بيلانس جوړيږي، چې د دې ځای لپاره د حسابونو ټول ډولونه په يو ځانګړي ټولګي کې ځای پر ځای کيږي.

په دې توګه د يو کال په منځ کې توليدي نورمال بهير پای ته رسيږي، نور حسابي ټولګي هم په دغه بهير کې داخل دي. له حسابي ټولګيو څخه هر يو د لاندې نومونو او محتوياتو لرونکي دي.

صفر ټولګی(آرام حسابونه يا د ثابتې شتمنۍ او د پانګې حسابونه):

په دې ځای کې له اوږد مهالو ثابتو شتمنيو څخه لکه ځمکه، ودانۍ، ماشينونه، ترانسپورتي وسايل، تجهيزات او داسې نورو څخه بحث کيږي.

همدارنګه اوږدمهال طلبات او اشتراکات، اوږدمهال ديون او تر ټولو څخه لومړی شخصي پانګه او نورې زيرمې په دغه ټولګي پورې اړونديږي.

لومړی ټولګی - مالي حسابونه: دغه ټولګی ټولې لنډمهالې پولي او کريډتي معاملې رانغاړي(قاعدتاً له يو کال څخه لږ«لکه کسه او بانک» د پيريدونکو طلبات، متفرقه طلبات، د مالونو د ليږدولو په اساس ديون او متفرقه ديون يا پورونه).

دويم ټولګی - تحديدي حسابونه: په دغه ټولګي کې هغه ټول مخارج او حاصلات ثبتيږي، چې د فعاليت ځای له اصلي فعاليت سره سراوکار ونه لري، مثلاً له فعاليت ځای څخه بهر فوق العاده مخارج، د ګټو، مالياتو، حاصلاتو مخارج، د کور او ځمکې حاصلات او مخارج، له فعاليت ځای څخه بهر فوق العاده حاصلات، دګټو حاصلات، ستر ترميمات او تر تعمير يا جوړونې لاندې تاسيسات، د قيمت توپيرونه او تحديدي نور حسابونه.

دريیم ټولګی - د اومو محرکه او مرستيالو موادو حسابونه: په دغه ټولګي پورې تر ټولو مخکې اومه مرستيال او محرکه مواد، چې په موسسه کې د توليد لپاره په کار اچول کيږي، اړونديږي.

څلورم ټولګی - دلګښتونو د ډولونو حسابونه: دغه ټولګی په محاسبه کې يوازې له ښو ټولګيو څخه نه دی، بلکې له ستونزمنو ټولګيو څخه هم دی. د دغه ټولګي قيمتونه د احصايې او پلان د لګښتونو د محاسبې لپاره او د فعاليت ځايونو د پرتلې لپاره استعمال شوي او په دې اساس په احتياط سره د ټولو لګښتونو يو شننه او تثبيت ضروري دي.

دځانګړو حسابي ګروپونو په توګه: تکميلي اجورې، مرستيالې اجورې، معاشونه، ټولنيز مخارج، محرکه او مرستيال مواد، برېښنا، ګاز، اوبه، استهلاکونه، ترميمات، د محصول ماليات، د بيمې د ګډون حق، انفرادي ځانګړي لګښتونه دايريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم ټولګی – سنجشي حسابونه: د فعالیت ځای د محاسبې پاڼه، چې وروسته تشریح کیږي، د لګښتونو د ویش د کلۍ په مرسته، ګډ یا مشترک لګښتونه پر انفرادي لګښتونو ورزیاتوي، چې پر بنسټ یې سنجشي حسابونه، لکه انفرادي سنجشي لګښتونه، د تکمیلي اجورو سنجشي لګښتونه، د تکمیلي ګډ سنجشي لګښتونه، د موادو ګډ سنجشي لګښتونه، اداري ګډ سنجشي لګښتونه او د خرڅلاو ګډ سنجشي لګښتونه را منځ ته کیږي، که چیرې د فعالیت ځای د سنجش له پاڼې څخه استفاده ونه شي، پنځم ټولګی آزاد پاتې کیږي.

شپږم ټولګی: د موضع مصرف په محاسبوي سنجش کې د پنځم آزاد ټولګي په ترڅ او تخصیص ورکول کیږي. که چیرې د موضع مصرف سنجش په محاسبه کې داخل شي، نو ورته پنځم او شپږم ټولګي ټاکل شوی دی.

اووم ټولګی – د نیم کاره او کار تمامه تولیداتو حسابونه: په دغه ټولګي کې په ځانګړې توګه د نیم کاره او کارتمامه تولیداتو حسابونه دایریږي. سربیره پر دې، په دې ځای کې دستګاوې او د کار هغه وسایل چې په خپله په موسسه کې تولید شوي په خپله د موسسې د تولیداتو او سترو ترمیماتو په برخه کې، چې د ارزښت د لوړیدو لامل ګرځي، ثبتیږي.

اتم ټولګی – د خرڅلاو حسابونه: دغه ټولګی د پلورل شوو کار تمامه تولیداتو ، د بیرته ګرځول شوو او بیکاره موادو خرڅلاو، د تجارتي امتعې پلور(هغه امتعه ده، چې موسسې هغه اخیستي او د دویم ځل لپاره یې پرته له کوم بدلون څخه پلوري) او د خرڅلاو د نیمګړتیاوو لپاره ټاکل شوی دی.

نهم ټولګی – د ختم حسابونه: دغه ټولګی د محاسبوي ختم ټول حسابونه رانغاړي.

حسابي دوه دایرې: څرنګه چې حسابي ټولګي یا یوازې موجود حسابونه(د صفر، ۱، ۳ او ۷ ټولګي) او یا ځانګړي نتیجوي حسابونه(د۲، ۴، ۵، ۶ ، ۸ ټولګي) رانغاړي،
نو له حسابونو څخه د هر یو پیل او پای نسبتاً آسانه دی.
د صفر ۳-۱ او ۷ ټولګي د حسابونو موجودات په لومړي سر او د کال په پیل کې د افتتاحیه بیلانس له حساب څخه سرچینه اخلي او د مالي کال په وروستیو کې دغه حسابونه د ختم پر بیلانس پای مومي.

پاتې شونې(بقایا): یا د ۲- ۴- ۵- ۶ او ۸ ټولګي موجودات د ګټې او تاوان حساب رامنځ ته کوي. د حسابي چوکاټ په اساس چې پورته تشریح شوه، هره موسسه کولای شي خپل پلان جوړ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: په کابل کې د محمداکبر د فابریکې حسابي پلان یوازې هغه کسان کولای شي په صحي توګه ثبت کړي، چې له ثبت څخه وړاندې ټول حسابي پلان یې په دقیقه توګه مطالعه کړی وي. محمداکبر کولای شي د افغاني صنایعو د حسابي چوکاټ په اساس د خپلې موسسې لپاره لاندې حسابي پلان جوړ کړي.

د ارامو حسابونو د صفر کلاس:

000 - هغه ځمکه چې ودانه نه وي.

۰۰۱ – ودانه یا جوړه شوې ځمکه.

۰۲۰ - ماشین او ماشیني تأسیسات.

۰۳۰ – بارداره موټر.

۰۳۱ – د کار وسایل.

۰۳۷ - د فابریکې او ادارې تجهیزات.

۰۷۰ - شخصي«لومړنۍ» پانګه.

۱- ټولګی- مالي حسابونه:

۱۰- کسه

۱۲ - بانکي چک

۱۴ – د مستریانو طلبات.

۱۶ - د لیږونکو دیون یا پوروونه.

۱۷ - متفرقه دیون یا پوروونه.

۱۹ - شخصي حسابونه.

۲ ټولګی – تحدیدي حسابونه

۲۴ – د سود مخارج او حاصلات

۲۶ – له فعالیت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات.

۳- ټولګی - د مرستیال او محرکه اومو موادو حسابونه

۳۰ – اومه مواد.

۳۳ – مرستیال مواد.

۳۴ - محرکه مواد.

۴- ټولګی - د لګښتونو د ډولونو حسابونه:

۴۰ - د بشپړ یا تکمیلي موادو لګښتونه.

۴۱ - د مرستیال موادو لګښتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲ – د محرقه موادو، انرژۍ او اوبو لګښتونه.

۴۳۱ - بشپړې یا تکمیلي اجورې.

۴۳۲ - مرستیالې اجورې.

۴۳۳ – معاشونه.

۴۴ – ټولنیز مخارج.

۴۷ – کرایه.

۴۸ - استهلاکونه

۷- ټولګی -دنیم کاره اوکار ټامو تولیداتو حسابونه :

۷۸ - نیم کاره تولیدات.

۷۹ - کار ټامه تولیدات.

۸- ټولګی – د خرڅلاو حسابونه:

۸۳ – د خرڅلاو حاصل.

۸۵ - د تجارتي امتعې د خرڅلاو حاصل.

۸۱ – د موجودۍ بدلونونه.

۹- ټولګی – د پای یا ختم حسابونه:

۹۸۰ – د فعالیت ځای د پایلې حساب.

۹۸۹ – د ګټې او تاوان حساب.

۹۹۸ – د بیلانس حساب.

۹۹۹ - د بیلانس د ختم حساب.

د محمداکبر د نساجي فابریکه کوچنۍ ده او ذکر شوي حسابونه یې د محاسبې لپاره بسنه کوي لویې موسسې که چیرې اړتیا ولري، کولای شي اعشاري سیستم ته په پام سره حسابونه تر دې زیات تجزیه کړي.

بیلګه:

د ۴ حساب نمبر: (دحسابونو د ډولونو حسابي ټولګی)

د۴۳حساب نمبر: حسابي ګروپ(د معاشونو او اجورو لګښتونه)

د ۴۳۹حساب نمبر: د حساب ډول(یوازې د معاشونو لګښتونه)د اړتیا پر وخت یاد حسابونه کیدای شي تر دې زیات تجزیه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۴۳۹۰حساب نمبر: د اداري مستخدمینو معاشونه.
د ۴۳۹۱حساب نمبر: د تخنیکي او نورو مستخدمینو معاشونه.

اعشاري سیستم کولای شي تر نهایي حد پورې توسعه پیدا کړي، د لویو موسسو په محاسبه کې ۵ یا ۶ خانه یي حسابي نمرې د نادراتو له جملې څخه نه وي.

بیلګه: د احمد صنعتي موسسه د / / ۱۳ کال د غوایي د میاشتې له پیله او د موجودۍ تر چارې وروسته په لاندې ډول په کار پیل کوي.

۱ - لومړني یا اولیه موجودات:

وداني	182000 – 001	بانک	215000 – 113
ماشین	223000 – 01	طلبات	45000-14
تجهیزات	94000 – 037	کسه	110000 – 10
اومه مواد	25000 – 30	دیون	325000 – 16
مرستیال مواد	66000 – 33	پانګه	07

۲- معاملې :

۱- اومه مواد د بانکي چک په مرسته پیرودل کیږي	۱۱۲۰۰۰ افغانۍ
۲- اومه مواد د مصرف لپاره ورکول کیږي	۹۷۰۰۰ افغانۍ
۳- د لیږد لګښتونه نغده ورکول کیږي	۵۰۰۰ افغانۍ
۴- مرستیال مواد په مصرف رسیږي.	۳۶۰۰۰ افغانۍ
۵- فابریکې ته مالیه په نغده ورکول کیږي	۱۲۵۰۰ افغانۍ
۶- د کار تمامه تولیداتو خرڅلاو د بانکي چک په مرسته	۳۴۵۰۰۰ افغانۍ
۷- پیرودونکی په نغده ورکوي	۲۵۰۰۰ افغانۍ
۸- د اجورې او معاش ورکړه د بانکي چک په مرسته	۴۵۰۰۰ افغانۍ
۹- د پور ورکړه د بانکي چک په مرسته	۱۲۵۰۰۰ افغانۍ
۱۰- د یو پایه مستعمل ماشین خرڅلاو په نغده	۱۵۰۰۰ افغانۍ
۱۱- د دفتر د لوازمو پیرودنه د بانکي چک په مرسته	۸۵۰۰ افغانۍ
۱۲- د یوې تصدۍ د پرمختګ لپاره د یوې نوې ودانۍ پیرودنه په نغده	۱۲۰۰۰۰ افغانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- حسابي پلان:

ودانۍ	۰۰۱	طلبات	۱۴	معاش	۴۳۱
ماشين	۰۱	کسه	۱۰	ماليه	۴۶
تجهيزات	۰۳۷	ديون	۱۶	متفرقه لګښتونه	۴۷
اومه مواد	۳۰	پانګه	۰۷	خرڅلاو	۸۳
مرستيال مواد	۳۳	د اومو موادو لګښت	۴۰	ګټه او تاوان	۹۸۹
بانک	۱۱۳	دمرستيالو موادو لګښت	۴۱	د افتتاحيه بيلانس	۹۹۸
دختم بيلانس	۹۹۹				

۴- پوښتنې:

۱- افتتاحيه بيلانس جوړ کړئ؟

۲- پانګه پيدا کړئ؟

۳- افتتاحيه بيلانس د T پر حسابونو تجزيه کړئ؟

۴- ژورنال ترتيب کړئ؟

۵- د پايلې بيلانس جوړ کړئ(ګټه او تاوان)؟

۶- د ختم بيلانس ترتيب کړئ؟

د لومړئ پوښتنې ځواب: افتتاحيه بيلانس په لاندې ډول جوړېږي:

۱- د T بڼه رسم کوو.

۲- د P «پسيفي» اقلام د T ښي لوري ته او د A « اکتيفي» اقلام دT په کيڼ لوري کې ليکو.

۳- د T تر بشپړيدو وروسته د A اقلام جمع کوو او ترې پور او دين، چې د تصدۍ پر غاړه دی، منفي کوو؛ په دې توګه د متصدي اصلي پانګه لاسته راځي.

افتتاحيه بيلانس

998	P A
001: 182000	635000: 07
01: 223000	325000: 16
037: 94000	
30: 25000	
33: 66000	
113: 215000	
14: 45000	
10: 110000	
960000	**960000**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویمې پوښتنې ځواب:

د T تر بشپړیدو وروسته د A اقلام جمع کوو، چې جمعاً(۹۶۰۰۰۰) افغانۍ شوې او له هغه څخه دیون یا پورونه منفي کوو، چې دیون ۳۲۵۰۰۰ افغانۍ دي؛ هغه څه چې پاتې کیږي 07 شخصي پانګه ده، چې ۶۳۵۰۰۰ کیږي. په لاندې ډول په فورمول کې روښانه کیږي:

07 شخصي پانګه = دیون – د A مجموع

960000 - 325000 = 635000

د دریمې پوښتنې ځواب:

افتتاحیه بیلانس د T پر حسابونو تجزیه کړئ؟

D 001	C
998:182000 10:120000	999:302000
302000	302000

D 01	C
998:223000	10: 15000 999:208000
322000	223000

D 037	C
998:94000 113:8500	999:102500
1023000	102500

D 30	C
998:25000 113:112000	40:97000 999:4000
137000	137000

D 33	C
998:66000	41:36000 999:30000
66000	66000

D 113	C
998:215000 83:345000	30:112000 431:45000 16:125000 37:8500 999:269500
560000	560000

D 10	C
998:110000 14:25000 01:15000	47:5000 46:12500 001:120000 999:12500
150000	150000

D 14	C
998:45000	10:25000 999:20000
45000	45000

D 40	C
30:97000	989:97000
97000	97000

(c) ketabton.com: The Digital Library

D	41	C
33:36000		989:36000
36000		36000

D	46	C
10:12500		989:12500
12500		12500

D	47	C
10:5000		989:5000
5000		**5000**

D	431	C
113:45000		989:45000
45000		**45000**

D	83	C
989:345000		113:345000
345000		**345000**

D	16	C
113:125000 999:200000		998:325000
325000		**325000**

D	07	C
999:784500		998:635000 989:149500
784500		**784500**

د ځلورمې پوښتنې ځواب:

د احمد د صنعتي موسسې ژورنال پر ۱۳۸۸ کال کې

شمیر	تشریحات	کریدیت	دبت	مبلغ
۱	اومو مواد د بانکې چک په مرسته پیرودل کیږي.	بانک: ۱۱۳	اومو مواد ۳۰	۱۱۲۰۰۰
۲	داومو موادو د لګښت لپاره اومه مواد ورکول کیږي.	اومه مواد ۳۰	د اومو موادو لګښت ۴۰	۹۷۰۰۰
۳	د لیږد لګښتونه په نغده ورکول کیږي.	کسه ۱۰	دلیږد لګښتونه ۴۷	۵۰۰۰
۴	مرستیال مواد په مصرف رسیږي.	مرستیال مواد ۳۳	د اومو موادو لګښت ۴۱	۳۶۰۰۰
۵	مالیه فابریکې ته په نغده ورکول کیږي.	کسه ۱۰	د مالیې لګښتونه ۴۶	۱۲۵۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶	د کارتمامه تولیداتو خرڅلاو د بانکي چک په مرسته	د محصولاتو خرڅلاو ۸۳	بانک ۱۱۳	۳۴۵۰۰۰
۷	پیرودونکي په نغده ورکوي	طلبات ۱۴	کسه ۱۰	۲۵۰۰۰
۸	د بانکي چک په مرسته د معاش د اجورې ورکړه	بانک ۱۱۳	دمعاش اجوره ۴۳۱	۴۵۰۰۰
۹	د بانکي چک په مرسته	بانک ۱۱۳	پور ۱۶	۱۲۵۰۰۰
۱۰	د یو پایه مستعمل ماشین پلورل په نغده	د ماشین پلورل ۰۱	کسه ۱۰	۱۵۰۰۰
۱۱	د دفتر د لوازمو پیرودنه دبانکي چک په مرسته	بانک ۱۱۳	تجهیزات ۰۳۷	۸۵۰۰
۱۲	د یوې تصدۍ د پرمختګ لپاره د یوې نوې ودانۍ پیرودنه په نغده	کسه ۱۰	ودانول ۰۰۱	۱۲۰۰۰۰

د شپږمې پوښتنې ځواب:

D	999	C
001:302000		07:784500
01:208000		16:200000
037:102500		
30:40000		
33:30000		
113:269500		
14:20000		
10:12500		
984500		**984500**

D	83	C
40:97000		83:345000
41:36000		
46:12500		
47:5000		
431:45000		
07:149500		
345000		**345000**

د دریم څپرکي د مطالبو لنډیز

په دریم څپرکي کې د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم تشریح او توضیح شول د هغې له جملې څخه د لګښتونو او مخارجو د صنعتي حسابدارۍ بنسټیز مفاهیم، د تولید په بهیر کې د تکمیلي موادو یوازې انفرادي لګښتونه د انفرادي ځانګړو لګښتونو د تولید په بهیر کې تکمیلي اجورې، د تولید په بهیر کې، تکمیلي انفرادي ځانګړي لګښتونه او د خرڅلاو انفرادي ځانګړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونه، د تولید په بهیر کې د معاونه اجورې ګډ لګښتونه(مستقیم لګښتونه)، د اداري، تخنیکي کارکوونکو او د پرسونل معاشونه، مرستیال مواد، محرکه مواد، د لګښت حامل، نیم کاره تولیدات او کار تمامه تولیدات، همدارنګه د دې څپرکي بل مهم بحث حسابي چوکاټ او حسابي پلان او صنعتي فعالیت ځایونه وو، څرنګه چې زیاتره صنعتي افغاني موسسې تل د خپلو حسابونو د تنظیم لپاره له حسابي چوکاټ څخه، چې په لسو ټولګیو ویشل شوی، استفاده کوي، نو په تیرو وختونو کې حسابونه د جوړو شوو معاملو د بهیر په پام کې نیولو سره په پرله پسې توګه نومرې وهل کیدې او هرې تصدۍ به خپلو حسابونو ته د بیلو سیستمونو له مخې نومرې وهلې. یو څرګند او واضح معلومات د خالصې او ناخالصې ګټې، تمام شوي او تولیدي لګښتونو په اړه او یا د لګښتونو د ډول، د لګښت ځای او د لګښت حامل په اړه موجود نه وو، په دې اساس د یو واحد سیستم پر بنسټ ، چې د ټولو حسابونو د یو بشپړ نظام د شتون اړتیا لیدل کیده، چې په دې توګه دغه ډول یو ترکیب چې (د حسابونو منظم سیستم) د حسابي چوکاټ په نوم یادیږي، رامنځ ته شو.

له حسابي ټولګیو څخه هر یو د لاندې نومونو او محتویاتو لرونکي دي، صفر ټولګی هغه ټولګی دی، چې پکې له آرامو حسابونو یا د پانګې او ثابتې شتمنۍ له حسابونو او اوږد مهاله ثابته شتمنیو څخه بحث کیږي. لومړی ټولګی په مالي حسابونو پورې اړوند دی؛ دغه ټولګی ټولې لنډ مهاله پولي او کریدټي معاملې رانغاړي. دویم ټولګی په تحدیدي حسابونو پورې اړوندیږي، په دې ټولګي کې هغه ټول مخارج او حاصلات ثبتیږي، چې د فعالیت ځای له اصلي فعالیت سره سراو کار و نه لري.

په دریيم ټولګي کې د محرکه او مرستیالو اومو موادو له حسابونو څخه بحث کیږي، په څلورم ټولګي کې د لګښتونو د ډولونو حسابونه توضیح شوي دي.

په پنځم ټولګي کې سنجشي حسابونه او په شپږم ټولګي کې د لګښت موضوع تشریح شوې ده. په اووم ټولګي کې د نیم کاره او کارتمامه تولیداتو حسابونه تشریح شوي، اتم ټولګی د خرڅلاو حسابونه او نهم ټولګی د پای یا ختم حسابونه دی.

څرنګه چې حسابي ټولګي یا یوازې موجود حسابونه (د صفر۱-۳ او ۷ټولګی) رانغاړي او یا ځانګړي نتیجوي حسابونه (۲-۴-۵-۶ او ۸ ټولګی) رانغاړي، نو د هر یو حساب پیل او پای نسبتاً آسانه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درېیم څپرکي پوښتنې

۱- لګښتونه او مخارج څه توپیر لري، تشریح یې کړئ؟

۲- لګښتونه په څو لویو ګروپونو ویشل شوي له هغې جملې څخه ګډ لګښتونه(غیرمستقیم لګښتونه) تشریح کړئ؟

۳- نیم کاره تولیدات څه شی دي او کوم ډول تولیداتو ته کارتمامه تولیدات وایو، موضوع تشریح کړئ؟

۴- حسابي چوکاټ په څو ټولګیو ویشل شوی، هر یوې په لنډه توګه تشریح کړئ؟

۵- یوه صنعتي موسسه د ډېرې زیاتې ګټې د تر لاسه کولو په منظور د۱۳۸۸ کال د غویي د میاشتې پر لومړۍ نېټه د موجودۍ تر کار وروسته په لاندې ډول په کار پیل کوي:

I- لومړني یا اولیه موجودات:

۱- تعمیرات	۰۰۱	۴۴۵۰۰۰
۲- ماشین آلات	۰۱	۳۶۸۰۰۰
۳-تجهیزات	۰۳۷	۲۴۵۰۰۰
۴- اومه مواد	۳۰	۱۹۶۰۰۰
۵- مرستیال مواد	۳۳	۲۴۷۰۰۰
۶- بانک	۱۱۳	۲۲۵۰۰۰
۷- طلبات	۱۴	۱۸۵۰۰۰
۸- کسه	۱۰	۱۴۵۰۰۰
۹- دیون	۱۶	۳۲۵۰۰۰
۱۰- شخصي پانګه	۰۷	؟

II –لاندې معاملې دمالي کال په بهیرکې رامنځ ته شوېدي:

۱- اومه مواد د لګښت لپاره ورکړل شوي ۶۶۰۰۰

۲- مرستیال مواد د لګښت لپاره ورکړل شوي ۳۵۰۰۰

۳- د یو پایه مستعمل ماشین خرڅلاو دبانکي چک په مرسته ۴۵۰۰۰

۴- د خبرتیا یااعلانونو لګښتونه په نغده ورکول کیږي ۲۸۰۰

۵- داجورې اومعاش ورکړه دبانکي چک په مرسته ۷۵۰۰۰

۶- د کار تمامه تولیداتو خرڅلاو په نغده ۳۲۰۰۰۰

۷- د دفتر د لوازمو پیرودنه د بانکي چک په مرسته ۲۴۰۰۰

۸- پیرودونکی یا مشتری په نغده ورکوي . ۳۰۰۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

III-

۱- افتتاحیه بیلانس يې ولیکئ؟

۲- شخصي پانګه يې پیدا کړئ؟

۳- معاملې په ژورنال کې ثبت کړئ؟

۴- د پایلې بیلانس(ګټه او تاوان)ولیکئ؟

۵- د ختم بیلانس يې ولیکئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی

دموجودۍ عمل، د بیلانس ترتیب او دحسابونو د ثبت قاعده

ټولیزه موخه:

د موجودۍ د کار ترسره کول، د بیلانس ترتیب او د ثبت قاعده

د زده کړې موخې: د دې څپرکي تر پای ته رسیدو وروسته به محصلین وکولای شي چې:

- د تصدۍ منقوله او غیر منقوله شتمني لومړی لېست او ورپسې موجودي يې تر سره کړي.
- د موجودۍ له لېست څخه دې افتتاحیه بیلانس جوړ کړي.
- د پسیفي(Passive) او اکتیفي(Aetive)اقلامو تر منځ دې توپیر په دقیقه توګه پیدا کړي
- د تصدۍ بیلانس دې په اړوندو حسابونو تجزیه کړي.
- پر موجوده حسابونو دې دقیقاً پوه شي.
- له نتیجوي حسابونو سره دې آشنایي ترلاسه کړي.

د موجودۍ عمل Inventory

د افغانستان د سوداګریز قانون د مقرراتو په پام کې نیولو سره، هر سوداګر مجبور دی، د لومړي کال په پیل کې او د هر کال په پای کې د خپلې شتمنۍ او دیون یا پورونو له معاملې څخه موجودي تر سره کړي، د موجودۍ په اړه ضروري اجراات د موجودۍ د عمل(موجودي کول) په نامه یادیږي.

د (Inventory) اصطلاح د(Inveniere) له لاتیني لفظ څخه چې د پیداکولو او لټولو په معنا ده، اخیستل شوې. موجودي کول یوازې د مالونو په شمېرلو، اندازه کولو او وزن کولو بسنه نه کوي، بلکې د نغدو پیسو، وکسل چک، ټوله بانکي شتمني، د دیون یا پورونو او طلباتو د مجموع

(c) ketabton.com: The Digital Library

تثبیتول هم اړین دي. د صحیح قیمت ګذارۍ مسأله د موجودۍ د عمل ځانګړې ستونزه رامنځ ته کوي. شتمنۍ باید ګرانه او دیون باید ارزانه قیمت ګذارۍ نه شي.

د موجودۍ د کار پایلې باید د محاسبې د حسابونو له پایلو سره سمون ولري او هم دې همغږې شي، څکه امکان لري، چې د موجودۍ په کار کې، د مالونو موجودي د یوې برخې د خرابیدو په پام کې نېولو سره یې، د موجودۍ د محاسبې د حسابونو نسبت لږ وښيي. د موجودۍ د چارو په ترسره کولو کې زیات احتیاط، ډېره پاملرنه او رښتینتوب له اړینو مخکینیو شرایطو څخه ګڼل کیږي.

د موجودۍ لېست Inventar

د موجودۍ د کار پایلې، چې د شتمنۍ او دیون ټول اقلام په بر کې نیسي، په یو بیل لړلیک کې جمع کیږي، دا لړلیک د موجودۍ د لست په نوم یادیږي.

د موجودۍ د لست اصطلاح (Inventar) هم د لاتیني ژبې له (inventarum) څخه اخیستل شوې او معنا یې « د موندل شوو لړلیک» ده.

د موجودۍ لست د یو کتاب په بڼه جوړیږي «دافغانستان سوداګریز قانون» هغه اقلام، چې باید د موجودۍ په دفتر کې وښودل شي، په دقیقه توګه ټاکلي دي.

د موجودۍ لست له درېو ځانګړو برخو څخه جوړ شوی، چې معمول اقلام یې په لاندې توګه تشریح کیږي:

۱ – شتمني: د شتمنۍ اقلام په لاندې ډول سره ویشل کیږي:

الف- ثابته شتمني: د ثابتې شتمنۍ تر نوم لاندې د شتمنۍ هغه ټول اقلام شمېرل کېږي، چې وکولی شي زیاته موده، لږ تر لږه یو کال، استعمال شي. لکه: ځمکه، ودانۍ، ماشین او د ماشین تأسیسات، د کار وسایل او د لیږدولو وسایل، تجهیزات، د دفتر لوازم او داسې نور.

ب – ګرځنده(سیاره) شتمني: تر دې نامه لاندې د شتمنۍ ټول هغه اقلام شمېرل کېږي، چې په یوه لږه موده کې، (له یو کال څخه لږ) په کې بدلون راشي. لکه: اومه، مرستیال، او محروقه مواد، نیم کاره او کارټمامه تولیدات، طلبات، بانکي شتمني او د کسې موجود.

۲ – پورونه « بهرنۍ پانګه او وجایب» :

دیون یا پورونه په لاندې ډولونو ویشل کیږي:

الف – اوږدمهاله پورونه(دیون): تر دې نامه لاندې ټول هغه وجایب پیژندل کیږي، چې لږ تر لږه تر یو کال وروسته د ورکړې وړ وي. مثلاً اوږدمهاله کریدتونه، تضمین لرونکي پورونه او د اشخاصو اوږدمهاله پورونه.

ب – لنډ مهاله پورونه(دیون): له دې ډول دیون سره ټول هغه وجایب اړه نیسي، چې له یو کال څخه په لږه موده کې د ورکړې وړ وي، لکه د تبادلوي برات له درکه دیون یا پورونه ((برات

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ليکنه ده چې د هغې په سبب د پیسو ورکړه یا راکړه بل ته ترسره کړي)) د بانکونو او لیږونکو پر وړاندې وجایب.

۳ - شخصي پانګه:

په عادي حالت کې شتمني باید د پورونو په پرتله زیاته وي. همدارنګه د شخصي پانګې ارزښت چې د خالصې شتمنۍ په نوم هم یادیږي، له پورونو او دین څخه زیات وي. شخصي پانګه د ټولو پورونو یا دیون له تفریق، د شتمنۍ له مجموع څخه لاسته راځي.

د موجودۍ یو لېست په ډیره ساده بڼه په لاندې ډول سره دی

د موجودۍ لست، د کب ۳۰ نیټه۱۳۸۸ کال

جنسونه	افغانی	افغانی
۱ - شتمني		
الف: ثابته شتمني		
۱-ماشینونه		۱۳۰۰۰۰۰
۲-تجهیزات		۵۰۰۰۰۰
ب: ګرځنده یاسیاره شتمني		
۱- بشپړ مواد		۲۱۰۰۰۰۰
۲- د پیرودونکو طلبات		
الف «اسداله دچاریکارو»	۸۰۰۰۰	
ب « نصراله د استالف »	۱۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰
		۳۰۰۰۰۰
۳ – نغده پیسې		**۴۳۸۰۰۰۰**
د شتمنۍ مجموع		
۲ – پورونه یادیون		**۱۵۰۰۰۰۰**
اوړدمهاله پور– غلام نبي د کابل		۱۵۰۰۰۰۰
د پورونو یا دیون مجموع		
۳ – د شخصي پانګې سنجش		۴۳۸۰۰۰۰
د شتمنۍ مجموع		**۱۵۰۰۰۰۰**
د پورونو یا دیون مجموع		**۲۸۸۰۰۰۰**
شخصي پانګه		

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیلانس جوړونه:

د موجودۍ لست یو ډېر مفصل جدول او د شتمنۍ او دیون د ټولو اقلامو شرح ده. د هغه پر خلاف بیلانس((دغه اصطلاح له ایتالوي(Bilancia) لفظ څخه اخیستل شوې او د تلې یا ترازو معنا ورکوي)) د یو حساب په بڼه څرګند او لنډ معلومات وړاندې کوي، چې په هغه کې شتمني او دیون د یو بل پر وړاندې ایښودل کیږي.

بیلانس ټول ورته اقلام لنډوي او د موجودۍ د لست پرخلاف د اندازې له ښودلو ډډه کوي. د بیلانس کیڼ لورته د شتمنۍ ټول اقلام ښودل شوي، چې هغه د اکتیف په نامه، او د هغه ښي لورته شخصي پانګه او ټوله بهرنۍ شتمني((دیون))ثبتیږي. چې هغه د پسیف په نامه یادیږي.

د بیلانس د پسیف او اکتیف د لوري جمع سره مساوي ده، چې په دې ځای کې د بیلانس(balance) «تلې» اطلاح هم څرګندیږي.

یو بیلانس ښیي، که چیرې د تلې په دواړو خواوو کې مساوي وزنونه کیښودل شي، باید نوموړې تله برابره یا هم وزنه شي.

د پانګې په یو بیلانس کې، د یوې موسسې پانګه اچونه د دویم ځل لپاره څرګندیږي. د پسیف لوری ښيي، چې پانګه له کومې سرچینې څخه اخیستل شوې او د اکتیف لوری د نوموړې پانګې د استعمال بڼه څرګندوي.

پسیف	بیلانس اکتیف
د پانګې منابع	د پانګې استعمال

د موجودۍ هغه لست چې مخکې وکتل شو لاندینی بیلانس لاسته راځي.

P بیلانس دکب ۲۹	A ۱۳۸۸
افغانۍ 1- شخصي پانګه 2880000 2 – (دیون)بهرنۍ پانګه 1500000 اوږد مهال پورونه	افغانۍ I- ثابته شتمني 1- ماشینونه 1300000 2- دکارخانې تجهیزات500000 II– ګرځنده شتمني 1- تکمیلي مواد 2100000 2- طلبات 180000 3- کسه 300000
4380000	**4380000**

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بیلانس کې د قیمت بدلون: باید یادونه وکړو، چې هره معامله د بیلانس د تغییر لامل ګرځي. په دې معنا:

۱- باید معامله تر سره شوې وي، خو د بیلانس مجموع تغییر نه وي موندلی.

۲- باید معامله تر سره شوې وي خو د بیلانس مجموع یا زیاتوالی پیدا کړی وي او یا د بیلانس مجموع کموالی موندلی وي. نو د بیلانس د بنې بدلونونه په لاندې څلورو ډولونو سره شونې دي.

۱ – اکتیفي تبادله « د دوه قلمه شتمنیو تر منځ تبادله »: په دې صورت کې د بیلانس د دواړو خواوو مجموع پرته له کوم بدلون څخه باقي پاتې کیږي.

مثال: د تکمیلي موادو پیرودنه د نغدو(۱۰۰۰۰۰)افغانیو په ورکولو سره د تکمیلي موادو په ارزښت کې په هغه اندازه زیاتوالی رامنځ ته کېږي، چې په هماغه اندازه د کسه په موجود کې کموالی رامنځ ته کېږي.

۲ – پسیفي تبادله « د پانګې د دوو اقلامو تر منځ تبادله»: په دې تبادله کې هم د بیلانس د دواړو خواوو په سرجمع کې کوم بدلون نه راځي.

بیلګه: د اړوند لیږدوونکي په خوښه یو لنډ مهال پور، چې «۱۲۵۰۰۰» افغانۍ کیږي پر اوږد مهال پور بدلیږي. د هغه په اساس په اوږد مهال پورونو کې په هغه اندازه زیاتوالی راځي، چې پر لنډ مهال پورونو یا دیون کې کموالی رامنځ ته کېږي.

۳ – په اکتیف او پسیف کې زیاتوالی: په دې ځای کې د بیلانس د دواړو خواوو په اقلامو کې برابر یا مساوي مبلغونه زیاتیږي. همدارنګه د بیلانس د دواړو خواوو په مجموع کې په عین مبلغ سره زیاتوالی رامنځ ته کیږي.

بیلګه: د دفتر د فرنیچر او موبل پیرودنه د« ۲۰۰۰۰ » افغانیو په قیمت د پور په ډول. د دې معاملې په اساس د شتمنۍ په یوه برخه کې(د ادارې او کارخانې په تجهیزاتو کې) زیاتوالی راغلی، چې په عین وخت کې په دیون کې هم زیاتوالی رامنځ ته کېږي.

۴ – د اکتیف او پسیف کموالی: په دې صورت کې د بیلانس د دواړو خواوو په اقلامو کې په مساوي مبلغونو سره کموالی راځي، چې په دې توګه د بیلانس د دواړوو خواوو په مجموع کې هم په عین مبلغ سره کموالی رامنځ ته کېږي.

بیلګه: د لیږدوونکي د دیون نغدي ورکړه د کسه په اقلامو کې د ۲۵۰۰۰ افغانیو په اندازه کموالی رامنځ ته کړی او په عین وخت کې د دیون مبلغونه د بیلانس د پسیف په خواکې هم کمېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بیلانس کې د قیمت بدلونونه: کوم بیلانس چې په لاندې برخه کې ترسترګو کیږي، یو افتتاحیه بیلانس دی، چې له څو معاملو وروسته یې بدلون موندلی او ورسره د بیلانس قیمت تغییر کوي.

P	بیلانس	A
افغانۍ		**افغانۍ**
645000 شخصي پانګه		120000د کارګاه تجهیزات
50000اوږدمهاله پورونه		300000 تکمیلي مواد
425000 دیون		540000 طلبات
		160000 کسه
1120000		**1120000**

په بیلانس کې د قیمت د بدلونونو موضوع«اکتیفي بدلونونه، پسیفي بدلونونه، په اکتیف او پسیف کې زیاتوالی او کموالی » چې مخکې په مشرحه توګه توضیح شوه، کولی شو په لنډه توګه په یو جدول کې هم وښیو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بیلانس کې د قیمت بدلونونه (اکتفي بدلونونه، پسیفي بدلونونه، په اکتیف او پیف کې زیاتوالی او کموالی)

دبدلونونو ډول	شخصي پانګه	اوږد مهال پور	ددیون لیږدونکی	د پسیف مجموع	د اکتیف مجموع	طلبات	کسه	تکمیلي مواد	تجهیزات	معاملې
اکتیفي بدلونونه اکتیفي زیاتوالی او اکتیفي کموالی	645000 ---	50000 ---	425000 ----	1120000 ----	1120000 -----	540000 ----	160000 -100000	300000 + 100000	120000 ---	دبیلانس لومړني موجودات په نغده دتکمیلي موادو پیرودنه
پسیفي بدلونونه دپسیفي زیاتوالی او د پسیف کموالی	645000 ---	50000 + 125000	425000 - 125000	1120000 ----	1120000 -----	540000 ----	60000 ----	400000 -----	120000 ----	د پور د بدلون مجموع
په اکتیف او پسیف کې زیاتوالی	645000 ---	175000 ----	300000 +20000	1120000 ----	1120000 -----	540000 ----	60000 ----	400000 -----	120000 ----	د موبل د پیرېدلو مجموع
د اکتیف او پسیف کموالی	645000 ---	175000 25000	320000 ---	1140000 ----	1140000 -----	540000 ----	60000 25000	400000 -----	140000 ----	لیږونکي ته د ورکړې مجموع
	645000	150000	320000	1115000	1115000	540000	35000	400000	140000	**مجموع**

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندې بيلانس کې په بيلانس کې د قيمت بدلونونه او تغييرات (د مخکيني بيلانس په پرتله) په وضاحت سره جوتيږي.

A	بيلانس	P
افغانۍ		افغانۍ
1- تجهيزات 140000		1- شخصي پانګه 645000
2- تکميلي مواد 400000		2- اورد مهال پورونه 150000
3- کسه 35000		3- دديون ليږونکی 320000
4- طلبات 540000		
1115000		**1115000**

پر حسابونو د بيلانس تجزيه:

که په عمل کې د دايمي متحرک بيلانس له شيما څخه استفاده وشي، زياتې ستونزې به رامنځ ته شي.کوم بدلونونه چې د ورځنيو معاملو په مرسته رامنځ ته کيږي، ډير زيات دي او د دې اړتيا رامنځ ته کوي، چې د بيلانس د هر يواقلام لپاره يو بيل حساب جوړ شي.

يا په بل عبارت ويلای شو چې بيلانس په خپلو توکو باندې تجزيه کيږي. يعنې دا چې د افتتاحيه بيلانس دننه په هر قلم باندې د T يو بيل حساب دايريږي.

هره معامله چې د مالي کال په بهير کې تر سره کيږي، په لومړي قدم کې د T په حساب کې د دبل انتری« Double entry» په بڼه ليکل کيږي. دا دی له لاندې شرحې سره يو افتتاحيه بيلانس، چې د T په حسابونو باندې تجزيه شوی دی.

مطالعه کوو:

A	افتتاحيه بيلانس	P
افغانۍ		افغانۍ
1- د کار ځای تجهيزات 120000		1-شخصي پانګه 645000
2- تکميلي مواد 300000		2-اوږد مهال پورونه 50000
3- طلبات 54000		3- ديون 425000
4- کسه 160000		
1120000		1120000

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دبت کارخي دتجهيزاتو حساب کريدت D C		D شخصي پانګه C	
1 – B 120000			645. 000 B – 1
D تکميلي مواد C		D اوږد مهال پورونه C	
1 – B 300000			50. 000 B – 1

D طلبات C	D ديون C
1 – B 54000	425000 B – 1

لومړني موجودات د دبت کيڼ لوري ته په اکتيفي حسابونو کې ځای پر ځای کېږي؛ ځکه دغه موجودات د بيلانس په کيڼ لوري هم واقع شوي دي.

پسيفي حسابونه د هغه برخلاف، لومړني موجوداتو ته د کريدت په خوا کې(ښي لوري ته) ځای ورکول کېږي؛ ځکه هغوی هم د بيلانس په ښي لوري کې ځای لري.

له دي پلوه بايد تل لاندينيو ټکو ته جدي پام وشي: د دبت په لوري کې اکتيفي حسابونه، لومړني موجودات او تزئيدات او په کريدت لوري کې يې کموالی ښکاره کيږي.

D اکتيفي حسابونه C	
لومړني موجودات + تزئيدات	کموالی -

پسيفي حسابونه د هغه پر خلاف وي. ځکه په دې ځای کې لومړني موجودات او تزئيدات د کريديت په لوري کې او کموالی يې په دبت لوري کې ليکل کيږی.

D پسيفي حسابونه C	
کموالی	لومړني موجودات + تزئيدات

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثبت قاعده:

هره معامله په معمول ډول د نوبت په ترتیب او د نېټې په لیکلو سره په یو ځانګړي کتاب کې لیکل کیږي.

دغه کتاب د اساس کتاب، یا ژورنال، روز نامچې او یا یادښت کتاب په نومونو یادیږي. تر دې وروسته یاد مبلغونه له دې ځای څخه خپلو اړوندو حسابونو ته لیږدول کیږي.

ټول دغه حسابونه په مجموعي ډول سره اصلي کتاب رامنځ ته کوي. د بیلابیلو کتابونو په اړه په تیر څپرکي کې په دقیقه توګه تفصیلات ورکړل شوي دي.

د اساس په کتاب کې د معاملو د لیکلي تثبیت لپاره، د یو ثابت ثبت بڼه رامنځ ته کېږي، چې د ثبت د قاعدې یا د ثبت عبارت په نوم یادیږي.هره معامله لږ تر لږه د دوو حسابونو د بدلون لامل«یو ځل د کریدت په لور او بیا د دبت په لور» کیږي، چې د ثبت په قاعده کې له دواړو حسابونو څخه نوم اخیستل کیږي. (له دې کبله د ثبت دغه قاعده د حسابونو د تسویې په نوم هم یادیږي).

تل لومړی له دبتي حسابونو څخه او ورپسې له کریدتي حسابونو څخه نوم اخیستل کیږي، دغه دواړو نومونه د « له » د تورو په مرسته له یو بل سره اړیکې پیدا کوي، چې په پایله کې یې له تیروتنې څخه مخنیوی کیږي.

بیلګه: موږ پر خپل پیرودونکي محمدعلي چې د هرات ولایت اوسیدونکی دی د ۲۰۰۰۰ افغانیو په قیمت مالونه پلورو. د۱۳۸۸ کال د لیندۍ د ۵ نیټې د ۱۸۳ صادرې د صورت حساب له مخې، د پور موده « ۸۰» ورځې ده. دغه واقعیت لاندې مفکورې رامنځ ته کوي.

الف: د دغې معاملې په وسیله په کومو حسابونو کې تحویل رامنځ ته کېږي.

ب: آیا دغه حسابونه اکتیفي دي او که پسیفي ؟

ج: آیا په یادو حسابونو کې یو زیاتوالی یا کموالی رامنځ ته کېږي؟

د: د ثبت قاعده یې څه ډول ده؟

C د(محمد علی)طلبات D		**D امتعه C**	
	افغانۍ 10000- لومړنی موجود 20000 - امتعه	افغانۍ 20000د(محمدعلی) طلبات	افغانۍ 100000 لومړنی موجود

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه حسابي جمله په لاندې ډول ده: له امتعې څخه طلبات. د دغې معاملې د ثبت قاعده په لاندې بڼې سره جوړيږي:

- په محمد علی پورې اړوند د طلبات حساب ،۲۰۰۰۰ افغانۍ ترلاسه کوي « پور اخلي »
- ۲۰۰۰۰ افغانۍ د مالونو د امتعې حساب ورکوي.
- نو په لنډه توګه د طلباتو حساب د امتعې له حساب څخه۲۰۰۰۰ افغانۍ پور اخلي.

له هغه څخه په لنډه توګه: د طلبات په حساب د امتعې له حساب څخه ۲۰۰۰۰ افغانۍ.

تر ټولو په لنډ ډول: د طلباتو حساب ته د امتعې له حساب څخه ۲۰۰۰۰ افغانۍ.

موجود حسابونه: څرنګه چې د بیلانس حسابونه، موجودات محاسبه کوي، نو موجودو حسابونو په نوم هم یادیږي.

د موجودو حسابونو شکلي جوړښت کټ مټ د کسې د حسابونو په شان دی، چې یاد حساب په لاندې ډول سره توضیح کیږي:

یو موجود حساب لاندینۍ بڼه لري

کریډت | حساب | دبت

افغانۍ				افغانۍ				
3400	د اجورو ورکړه اسد ته ورکړه پاتې	5	ورځ	9500	داحمد علی د ورکړې موجود	1		ورځ
4300		11	”	5800	له بانک څخه اخیستنه	9		”
11600		31	”	2100		15		”
				1900	دامیر محمد ورکړه	29		”
19300				19300				

د یو حساب ناثبت شوې برخه، د یوې مایلې کرښې په مرسته بې قیمته کیږي« قیدیږي» تر څو د وروستیو ثبتونو په مرسته په یاد حساب کې جعل کاري ترسره نه شي.

د قید دغه نښه د محاسب د زاویې په نوم یادیږي.

د محاسب زاویه باید د مبلغ په ستون کې دننه نه شي. تر دې وروسته، چې د کسې موجود حساب تشریح او د هغه بڼه مو رسم کړه، اوس دوه نور حسابونه«اکتیفي او پسیفي» هم په مشرحه توګه توضیح او رسموو.

د مشتري عبدالستار حساب، چې دلته څرګند شوی، یو مهم اکتیفي حساب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشتري عبدالستار حساب - کابل

« هغه څوک دی چې له موسسې څخه پوروړی دی »

« د موسسې طلبات »

دبت	تفصيلات	افغانۍ	نيټه	تفصيلات	کريدت
د وري 3	انتقال	5000	د وري 14	بانکي حواله	9000
د وري 10	د17نمبردحساب صورت	6000	د وري 31	پاتې	14000
د وري 15	د32نمبر د حساب صورت	8000			
د وري 22	د54نمبر د حساب صورت	4000			
		23000			23000

د ليږونکي غلام صديق حساب - کابل

هغه څوک دی چې موسسې ته يې پيسې ليږلي دي« ديون »

دبت	تفصيلات	افغانۍ	نيټه	تفصيلات	کريدت
دچنګاښ 15	بانکي حواله	10000	دچنګاښ 1	د618 نمبر د حساب د ليږدوني صورت	3000
دچنګاښ 31	پاتې	6500	دچنګاښ 10	د1520 نمبر د ح صورت	4000
			دچنګاښ 23	د1821نمبر د ح صورت	8000
			دچنګاښ 29		1500
		16500			16500

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتيجوي حسابونه:

هغه معاملې چې تر اوسه تر څېړنې لاندې نيول شوي ، تبادلوي معاملې دي، چې د پانګې په حساب پوري نه اړونديږي، په داسې حال کې چې داسې معاملې هم شتون لري، چې پانګې ته هم تغيير ورکوي. هره تصدۍ د خپلو دندو د ترسره کولو پر مهال ځينې ورکړې(پرداخت) لرلای شي.

مثلاً د موسسې د کرايې، د خونو تودولو او روښانولو لپاره لګښتونه د پرسونل معاشونه او اجورې، د ماليې بيلابيل ډولونه، د دفتر د کار وړ مواد« کاغذ، قلم او داسې نور» او د اعلانونو د خپرولو لپاره ورکړه او داسې نور... دا ورکړې د لګښتونو يا مخارجو په نوم ياديږي.

د تصدۍ اقتصاد له نظره له مخارجو څخه د لګښتونو د تشخيص په اړه، مخکې توضيحات او تشريحات ورکړل شوي دي. همدارنګه يوه تصدۍ لاسته راوړنې او ګټې لري. لکه د خرڅلاو حاصلات، د سود له درکه لاسته راوړنې، حق العمل، نغدي تخفيفونه او داسې نور.

دغه لاسته راوړنې يا ګټې د فعاليت يا حاصلاتو په نوم ياديږي، له حاصلاتو څخه د فعاليت تشخيص د تصدۍ د اقتصاد له پلوه، مخکې توضيح شوي دي. اوس د مخارجو او حاصلاتو مفاهيم استعماليږي.

مخارج د شخصي پانګې له کموالي څخه عبارت دی او د حاصلاتو په وسيله په شخصي پانګه کې زياتوالی رامنځ ته کيږي.

که د مخارجو او حاصلاتو هر قلم په مستقيمه توګه د شخصي پانګې په حساب ثبت شي، نو د دغه حساب وضاحت له منځه ځي. دپانګې حساب بايد د مالي کال په بهير کې د امکان تر حده پرته له کوم بدلون څخه پاتې شي، ځکه دغه حساب په ساکنو حسابونو پورې اړونديږي.

سربيره پردې دغه موضوع د هرې تصدۍ لپاره د اهميت وړ ده، چې د مخارجو او حاصلاتو د هر يو حجم په هر زمان کې په چټکتيا سره او پرته له ستونزو پيدا کړای شي.

نو پر دې اساس، متصدي په خپله محاسبه کې د موجوده حسابونو تر څنګ، نور حسابونه جوړوي، تر څو د پانګې بدلونونه پرې ثبت شي.

د شخصي پانګې بدلونونه د تصدۍ د پايلې د تثبيت «د کټې او تاوان» لپاره قاطع وي او په دې اساس دغه حسابونه د نتيجوي حسابونو په نوم هم ياديږي، نوځکه نتيجوي حسابونه«د مخارجو او حاصلاتو حسابونه» مخکينې حسابونه او يا فرعي حسابونه، د شخصي پانګې حسابونه دي. دغه حسابونه لکه شخصي پانګه د پانګي کموالی«مخارج» د دبت په لوري او د پانګې تزييدات«حاصلات» د کريدت په لوري ثبتوي.

د حاصلاتو مهم حسابونه د خرڅلاو حاصلات دي. چې د خپل کريدت په طرف کې د کارنامه توليداتو پلورنې ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه څه چې د مخارجو په مهمو حسابونو پورې اړونديږي، دا دي:

- د تکميلي موادو لپاره د مخارجو حساب.
- د محروقه موادو لپاره د مخارجو حساب.
- د ګاز، برېښنا او اوبو لپاره د مخارجو حساب.
- د اجورو لپاره د مخارجو حساب.
- د معاشونو لپاره د مخارجو حساب.
- د کرايې لپاره د مخارجو حساب.
- د استهلاکاتو لپاره د مخارجو حساب.

د تکميلي موادو لپاره د مخارجو حساب، د خپل دبت په لوري کې ټول هغه تکميلي مواد ثبتوي، چې له تحويلخانې څخه مواد توليدي کارځای ته ليږدول کيږي. د ثبت قاعده يې عبارت ده له:

د تکميلي موادو لپاره د مخارجو حساب د موجوداتو له موادو څخه ټول مخارج او حاصلات په لومړي پړاو کې د فعاليت ځای د پايلې په يو ځانګړي حساب کې جمع کيږي. ورپسې د دغه حساب پاتې د شخصي پانګې حساب ته ليږدول کيږي؛ له فعاليت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات په راتلونکي کې تر څيړنې لاندې نيول کيږي.

دوی په يو بل ځانګړي حساب کې، د بې طرفه پايلې په حساب کې سرجمع کيږي، وروسته دواړه حسابونه د خپلې پاتې مجموعې د ګټې او تاوان حساب ته ورکوي، چې د ګټې او تاوان حساب د دويم ځل لپاره خپله بقايا شخصي پانګې ته ليږدوي. پورتنۍ موضوع په راتلونکو څپرکو کې په مشرحه توګه تر بحث لاندې نيول کېږي.

د څلورم څپرکي د مطالبو لنډيز

د افغانستان د سوداګريز قانون د مقرراتو په پام کې نيولو سره، هر سوداګر مجبور دی، د لومړي کال په پيل او د هر کال په پای کې د خپلې شتمنۍ او پورونو د معاملې موجودي تر سره کړي.

موجودي کول يوازې د مالونو په شمارلو، اندازه کولو او وزن کولو بسنه نه کوي، بلکې د نغدو پيسو، وکسل چک، ټوله بانکي شتمني، د ديونو او طلباتو د مجموع تثبيتول هم اړين دي.

د موجودۍ د کار پايلې بايد د محاسبې د حسابونو له پايلو سره سمون ولري او هم دې همغږې شي، ځکه امکان لري چې د موجودۍ په کار کې، د مالونو موجودي د هغوی د ځينې برخو د خرابيدو په پام کې نيولو سره، د موجودې محاسبې د حسابونو په نسبت لږ وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات احتياط، پاملرنه او ړښتينتوب د هرې موجودۍ د چارې د اړينو او لومړنيو شرايطو له جملې څخه دي. د موجودۍ د کار پايلې، چې د شتمنۍ او ديون ټول اقلام رانغاړي، په يو بيل لړليک کې جمع کيږي، دا لړليک د موجودۍ د لست په نوم ياديږي.

د موجودۍ لست له دريو ځانګړو برخو څخه جوړ شوی:

١- شتمني « ثابته شتمني، ګرځنده يا سياره شتمني».

٢- پورونه يا ديون « بهرنۍ پانګه او وجايب».

٣- شخصي پانګه.

بايد پردې پوه شو، چې د موجودۍ لست د شتمنۍ او پورونو يا ديون د ټولو اقلامو يو ډير مفصل او مشرح جدول دی. خو بيلانس ددې پر خلاف، د لنډو او څرګندو معلوماتو د حساب يو بڼه وړاندې کوي، چې په کې شتمنۍ او پورونه د يوبل پر وړاندې ايښودل کيږي.

بيلانس ټول ورته اقلام لنډوي او د موجودۍ د لست پرخلاف د اندازې له ښودلو ډډه کوي. د بيلانس کيڼ لورته اکتيفي اقلام او د بيلانس ښي لورته پسيفي اقلام ثبتيږي، چې د بيلانس د اکتيفي اقلامو مجموع بايد د بيلانس د پسيفي اقلامو له مجموع سره مساوي وي.

هره معامله د بيلانس د بدلون لامل کيږي؛ په دې معنا:

١ - بايد معامله تر سره شوې وي، خو د بيلانس مجموع بدلون نه وي موندلی.

٢ - بايد معامله تر سره شوې وي، خو د بيلانس مجموع يا زياتوالی پيدا کړی وي او يا د بيلانس مجموع کموالی موندلی وي. نو د بيلانس د بڼې بدلونونه په څلورو ډولونو سره ((اکتيفي بدلونونه، پسيفي بدلونونه، په اکتيف او پسيف کې زياتوالی او د اکتيف او پسيف کموالی) د امکان وړ دی.

که په عمل کې د دايمي متحرک بيلانس له شيما څخه استفاده وشي، زياتې ستونزې به را د منځه شي.کوم بدلونونه، چې د ورځنيو معاملو له امله پيدا کيږي، ډير زيات دي او دې ته چمتو دی، چې د بيلانس د اقلامو هر يو لپاره يو بيل حساب جوړ شي. لومړني موجودات د دبت په خوا کې (داکتيفي حسابونو په کيڼ لوري) ثبتيږي.

پسيفي حسابونه د دې پرخلاف، لومړني موجودات د کريدت په خوا کې(په ښي لوري)ثبتوي.

د ثبت په قاعده کې په معمول ډول ، هره معامله د نوبت په ترتيب او د نېټې په درجولو سره په يو ځانګړي کتاب کې ليکل کيږي.

دغه کتاب د اساس کتاب، يا ژورنال يا روز نامچې په نومونو ياديږي.

تل لومړی له دبتی او ورپسې له کريدتي حسابونو څخه نوم اخيستل کيږي، له دې کبله د ثبت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه قاعده دحسابونو د تسويې په نوم هم ياديږي.

موجوده حسابونه د تصدۍ او شرکت موجودات محاسبه کوي، د کسې د موجودو حسابونو شکلي جوړښت، طلبات او پورونه يا ديون يو شان دي.

نتيجوي حسابونه د يو بيلانس له اړينو حسابونو څخه دی، هغه معاملې چې تر اوسه تر څېړنې لاندې نيول شوي دي، تبادلوي معاملې دي، چې د پانګې په حساب پوري نه اړونديږي؛ په داسې حال کې چې داسې معاملې هم شته، چې پانګې ته هم بدلون ورکوي. هره تصدۍ د خپلو دندو د ترسره کولو پر مهال ځينې ورکړې(پرداخت) لرلای شي.

که د مخارجو او حاصلاتو هر قلم په مستقيمه توګه د شخصي پانګې په حساب کې ثبت شي، د دې حساب وضاحت له منځه ځي. نو بايد لاندينې حسابونه رامنځ ته شي، تر څو مخارج او حاصلات په بيل ډول په کې معامله شي او توپير يې په شخصي پانګه کې معامله شي.

د يوې تصدۍ د حاصلاتو مهم حسابونه د خرڅلاو حاصلات دي او د مخارجو مهم حسابونه يې د تکميلي حسابونو لپاره د مخارجو حسابونه، د محروقه موادو لپاره د مخارجو حسابونه، د ګاز، بريښنا، اوبو او داسې نورو لپاره د مخارجو حسابونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورم څپرکي پوښتنې

۱- د افغانستان د سوداګریز قانون له مخې، یو سوداګر د موجودۍ د کار په برخه کې کوم مکلفیتونه لري ؟

۲- د موجودۍ لست له څو ځانګړو برخو څخه جوړ شوی، هره برخه یې په مفصله توګه تشریح کړئ؟

۳- د نعیم صدیق لمتد شرکت لاندیني جنسونه لري.

A ودانۍ	قیمت	۳۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
B ماشین آلات	قیمت	۴۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
c اداري تجهیزات	قیمت	۵۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
d اومه مواد	قیمت	۱۰۰. ۰۰۰۰ افغانۍ
e تکمیلي مواد	قیمت	۹۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
f طلبات	قیمت	۱۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
G کسه	قیمت	۱۲۰. ۰۰۰ افغانۍ
h داحمد اوږد مهال پورونه	قیمت	۵۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
i د محمود لنډ مهال پورونه	قیمت	۹۰۰. ۰۰۰ افغانۍ
j شخصي پانګه	قیمت	؟

هیله ده، د موجودۍ لست یې د معیاري ځانګړتیاوو په ترتیب سره رسم کړئ:

الف: ثابته شتمني

ب: ګرځنده یا سیاره شتمني

ج: پورونه یا دیون

د: شخصي پانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴- په بیلانس کې د قیمت بدلونونه تشریح کړئ؟
۵- تبادلوي معاملې له نتیجوي حسابونو سره څه توپیر لري؟
۶- په یو تولیدي شرکت کې د حاصلاتو مهم حسابونه تشریح کړئ او هم ولیکئ چې د بیلانس په کوم سمت کې T لیکل کیږي؟
۷- مخارج تعریف او په یو تولیدي شرکت کې ډیر مهم مخارج توضیح کړئ؟
۸- پر حسابونو د بیلانس تجزیه تشریح کړئ؟
۹- لومړني موجودات د T د حسابونو په کوم سمت کې لیکل کیږي، موضوع توضیح کړئ؟
۱۰- د بیلانس د اکټیف په برخه کې کوم ډول اقلام او د بیلانس د پسیف په برخه کې کوم ډول اقلام لیکل کیږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

له افتتاحیه بیلانس څخه د ختم تر بیلانسه

ټولیزه موخه:
دافتتاحیه بیلانس ترتیب، د استهلاک، شخصي حسابونو او پورونو
یا دیونو ثبت او د ختم بیلانس ترتیب

د زده کړې موخې: د دغه څپرکې په پای کې له محصلینو څخه هیله کیږي چې:

- افتتاحیه بیلانس، افتتاحیه ثبتونه او اختتامیه ثبتونه زده کړي.
- استهلاک او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره محاسبه کړي.
- شخصي حسابونه او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره زده کړي.
- د طلباتو حسابونه او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره زده کړي.
- د پورونو(دیون) حسابونه او په ختم بیلانس کې یې د ثبت کړنلاره زده کړي.
- پر دې وتوانیږي، چې بیلانس د جدول په بڼه، چې ټول پورتني مسایل په بر کې ونیسي، چمتو کړي.

افتتاحیه ثبتونه:

تر اوسه موږ د حسابونو د پرانستلو لپاره داسې اقدام کاوه، چې د افتتاحیه بیلانس ارقام او شمیرې به مو په بیلو حسابونو کې درجول، او د حسابونو پرانستل هم د یوې حسابي جملې په وسیله د جاري معاملو د جملو په شان ترسره کیږي.

د اکتیف په حسابونو کې هغه زیرمې او شتمنۍ، چې د دبت په ستون کې لیکل کیږي، د یوې عمومي قاعدې په اساس باید مقابله معامله یې په یو بل حساب کې درج شي، او دغه حساب

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د حسابونو د انتقال په صورت کې باید مقابله معامله په کې ولیکل شي، تر اوسه پورې شتون نه لري.

مثلاً: د اکتیف حسابونو د پرانستلو په صورت کې، د افتتاحیه بیلانس د اکتیف د لوري شمیرې د اکتیف حسابونو د دبت په ستون کې لیکل کیږي، خو هغه حساب، چې د یو حساب د کریدت په مقابله معامله کې ترسره شي، شتون نه لري. نو په دې اساس موږ په شکلي بڼه یو حساب پرانیزو او افتتاحیه بیلانس یې نوموو.

او د افتتاحیه بیلانس دغه حساب د افتتاحیه بیلانس معکوسه بڼه ده. اوس که د بیلانس د اکتیف ستون شمیرې او ارقام خپلو حسابونو ته ولیږدوو، زموږ حسابي جمله هم داسې ده.

افتتاحیه بیلانس له حساب څخه اکټیف حسابونو ته: همدارنګه په پسیف حسابونو کې هم د افتتاحیه بیلانس حساب کټ مټ همدا دنده لرلای شي. یعنې د بیلانس د پسیف حسابونه یو مخالف حساب دی. د پسیف د حسابونو د لیږدولو په صورت کې حسابي جمله عبارت ده له:

د پسیف له حسابونو څخه د افتتاحیه بیلانس حساب ته: یعنې تکراراً دا خبره یادوو، چې د افتتاحیه بیلانس حساب د افتتاحیه بیلانس معکوسه بڼه لري.

بیلګه:

C دافتتاحیه بیلانس حساب D		C افتتاحیه بیلانس D	
افغانۍ 9000 طلبات	افغانۍ 8000- پورونه	افغانۍ 8000 پورونه	افغانۍ 9000 طلبات

C پورونه D		C طلبات D	
افغانۍ B - 8000			افغانۍ B - 9000

- د افتتاحیه بیلانس له حساب څخه۹۰۰۰ افغانۍ د طلباتو حساب ته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ – د پورونو یا دیون له حساب څخه ۸۰۰۰ افغانۍ د افتتاحیه بیلانس حساب ته.

په دې ډول د افتتاحیه بیلانس حساب، د موجوده حسابونو د پرانستلو لپاره یو مرستیال حساب وي. لکه څرنګه چې د دغه حساب دواړه خواوې د افتتاحیه بیلانس د خواوو برعکس ښودل کیږي، نو کولای شو د افتتاحیه بیلانس تصویر یې ونوموو.

اختتامیه ثبتونه:

الف: د موجوده حسابونو ختم: ټول موجوده حسابونه د مالي کال په پای کې د ختم بیلانس په حساب باندې پای ته رسیږي. د ختم بیلانس دغه حساب هم د یو اصلي کتاب برخه ده.

تر دې مخکې چې د حسابونو اصلي ختم ترسره شي، نوموړي حسابونه باید د پای ته رسیدلو لپاره چمتو شي. په دې اساس مخکې له مخکې په اصلي کتاب کې باید د پای ته رسیدلو مقدماتي ثبتونه یا لیږدونې ترسره شي.

د بېلګې په توګه خپلو اړوندو اصلي حسابونو ته د ټولو فرعي حسابونو د انتقال د کلنیو استهلاکاتو ثبت او ډیرې نورې معاملې په انتقالي اقلامو پورې اړوندیږي. نو په دې اساس د ثبت دغه بهیر تل په لاندیني ترتیب سره ترسره کیږي:

لومړی – افتتاحیه ثبتونه:

۱ – د موجودۍ د لست او افتتاحیه بیلانس ترتیب.

۲ – د ژورنال، اساس په کتاب او اصلي دفترونو کې افتتاحیه ثبتونه.

دویم - معاملې: د اساس په کتاب او اصلي کتاب کې د جاري معاملو ثبتونه.

دریم: د ختم ثبتونه:

۱ - دموجودۍ د لست او د ختم بیلانس ترتیب.

۲ – په اساسي او اصلی کتاب کې د ختم مقدماتي ثبتونه.

۳ – د اساس او اصلي کتاب کې اختتامیه ثبتونه.

ب - د نتیجوي حسابونه ختم: ټول نتیجوي حسابونه د مالي کال یا د اړوندې حسابې دورې په پای کې(د شپږو میاشتو، دریو میاشتو، یا هرې میاشتې او داسې نورو په پای کې)د فعالیت ځای د پایلې پر حساب پای ته رسیږي. د فعالیت ځای د نتیجې دغه حساب د شخصي پانګې د حساب یو فرعي حساب دی. مخارج د تنقیصاتو په توګه پر شخصي پانګه اغیزه کوي او د شخصي پانګې د زیاتوالي حاصلات ښیي. په دې اساس د فعالیت ځای د پایلې حساب، مخارج د دبت په سمت کې او حاصلات د خپل کریدت په سمت کې ثبتوي.

ورپسې د فعالیت ځای د پایلې حساب پاتې(بقیه) کولای شي، د شخصي پانګې حساب ته ولیږدول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

D د اجورې مخارج C		D د خرڅلاو حاصلات C	
افغانۍ 20000 کسه	افغانۍ 20000 دفعالیت ځای پایله	افغانۍ 35000 دفعالیت ځای پایله	افغانۍ 35000 کسه
20000	**20000**	**35000**	**35000**

D دفعالیت ځای دپایلې حساب C	
افغانۍ 20000 اجوره 15000شخصي پانګه	افغانۍ 35000 خرڅلاو
35000	**35000**

D **شخصي پانګه** C	
افغانۍ 25000 دپای یاختم بیلانس ته لیږدول کیږي	افغانۍ B 10000 15000 دفعالیت ځای پایله
25000	**25000**

داستهلاک ثبت:

د موسسې د ثابتې شتمنۍ اړوند ټول څیزونه د فعالیت ځای لپاره خدمت کوي. ودانۍ، د کارخانې او ادارې تجهیزات، ماشینونه او د لیږدولو وسایل د ګټې اخیستنې له امله مستعمل ګرځي. ځینې څیزونه نسبت نورو مالونو ته لږ او ورو ورو زړیږي.

مثلا یو موټر چې په وسیله یې د مالونو لیږدول ترسره کیږي، د عمر د فابریکې د ودانۍ په نسبت لږ د استفادې وړ ګرځي. تخنیکي زړیدل د ارزښت هغه تنقیص دی، چې د لګښتونو د رامنځ ته کیدو لامل ګرځي او دغه لګښتونه باید د اړوندې مودې په موخه د حسابونو په پای کې تثبیت شی.

د مودې استهلاک د کلني مبلغ د محاسبې لپاره، د یادې اقتصادي امتعې د استفادې احتمالي موده اعتبار لري. مثلاً که د یو رالیږل شوي بار وړونکي موټر د استفادې موده پنځه کاله فرض شوې وي، نو د یاد موټر د کلني ارزښت تنقیص ٪۲۰ ته رسیږي.

که داسې فرض شي، چې له یوې ودانۍ څخه۵۰ کاله ګټه اخیستل کیږي، نو د استهلاک مبلغ٪۲ کیږي. د ارزښت دغه تنقیصات د اړوندې ثابتې شتمنۍ د تهیې له برخې څخه منفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. د ارزښت دغه لړوالی د مخارجو «لګښتونو» په توګه د ثابتې شتمنۍ د استهلاک په حساب یا په لنډ ډول د«استهلاک په حساب» کې ثبتیږي.

د ثبت قاعده داســې ده: په دې بیلګه کې د لاندې شــتمنۍ استهلاک په بیلابیلو فیصدیو کې وضع کوو.

۱- ودانۍ، د جوړولو قیمت 2. 000. 000 افغانۍ، د استهلاک موده 50 کاله.

۲- ماشین، د جوړولو یا تیارولو قیمت 1. 800. 000 افغانۍ، د استهلاک موده 10 کاله.

۳- ترانسپورتي وسایل، د جوړولو یا تیارولو قیمت 200. 000 افغانۍ، د استهلاک موده 5 کاله.

دمحاسبې طریقه او دیوکال لپاره یې ثبت داسې دی:

۱- ودانۍ 2. 000. 000 ÷ 50 = 40000 افغانۍ

۲- ماشین 1. 800. 000 ÷ 10 = 180. 000 افغانۍ

۳- ترانسپورتي وسایل 20. 000 ÷ 5 =40000 افغانۍ

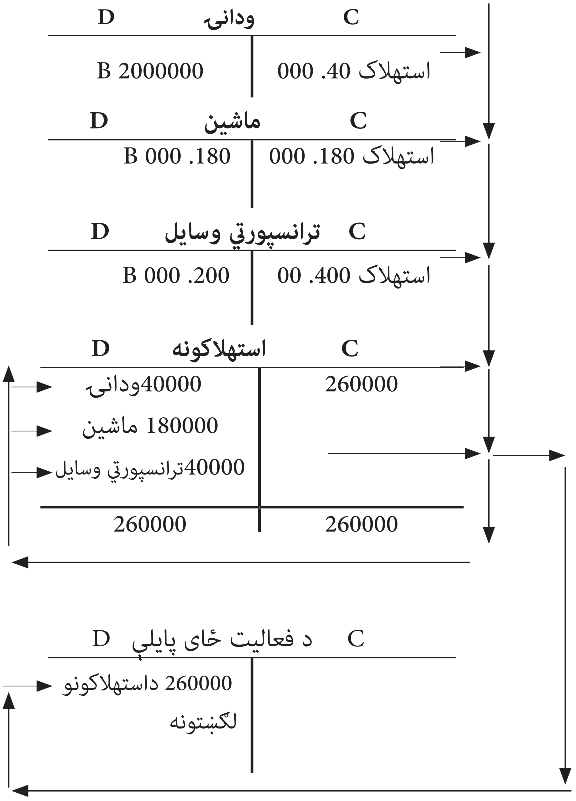

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي حساب:

هغه اخیستنه چې متصدي د خپلو شخصي چارو لپاره د موسسې له شتمنۍ څخه ترسره کوي، د موسسې مخارج یا لګښتونه نه دي او د دې اخیستنو پایله د موسسې د په کار اچول شوې شخصي پانګې تنقیص دی.

په دې اساس شخصي اخیستنې که هغه نغدي یا د امتعې اخیستنه وي، باید مخکې له مخکې د شخصي پانګې د حساب په دبت سمت کې ثبت شي. خو که د کال په بهیر کې یو شمیر زیات دغه ډول ثبتونه تر سره شي، د شخصي پانګې حساب خپل وضاحت له لاسه ورکوي؛ په دې اساس په لومړي پړاو کې شخصي اخیستنه د شخصي پانګې «شخصي حساب» د یو فرعي حساب په دبت خواکې ثبتیږي.

د دغه حساب د ثبت قاعده په لاندې توګه ده:

- د کسې له حساب څخه شخصي حساب ته.

-د امتعې د خرڅلاو له حساب څخه شخصي حساب ته.

D	کسه		C	D	شخصي حساب		C
افغانۍ B 50000		افغانۍ 10000 شخصي		افغانۍ 1000 کسه 500دامتعې خرڅلاو		شخصي پانګه 15000	

D	د امتعې خرڅلاو		C	D	شخصي پانګه		C
افغانۍ B 50000		افغانۍ 5000 شخصي		15000 شخصي حساب		20000000B	

د طلباتو او دیون ثبت:

په هره محاسبه کې دوه حسابونه مهم رول لوبوي.

۱ – د مالونو د لیږدولو او فعالیتونو په نسبت د طلباتو حساب.

۲ –د مالونو د لیږدولو او فعالیتونو په نسبت د پورونو حساب.

تر اوسه داسې فرض شوی و، که د دبت ټولې معاملې لاس په لاس یعنې د نغده پیسو یا بانکي حوالې او پستي چک د ورکړې په بدل کې تر سره کیږي؛ خو په عمل کې د لنډ مهال پور ورکړه یعنې لنډ مهال کریدتونه د ارزښت وړ دي. دغه عمل په پیرودلو کې هم د خرڅلاو په شان د اهمیت وړ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پيل کې يوازې له طلبانو او پورونو څخه؛ له دې پرته، چې يادونه وشي، چې تصدۍ پر کوم شخص طلبات لري او يا له کومو کسانو څخه پوروړې دی، بحث وشي.

په ورپسې بحث «دمعامله لرونکو کتاب» کې به ددې تشريح وشي، چې څرنګه د پيرودونکو او ليږونکو حسابونه د طلبانو او پورونو له مجموع سره اړيکې لري.

د امريکايي ژورنال د ثبت سيستم:

تر اوسه پورې هر ثبت لومړی د اساس په کتاب او بيا په اصلي کتاب کې ترسره کېده؛ يا په بل عبارت د روزنامچې هر ثبت بايد اصلي کتاب ته ليږدول شوی وای. د دې لپاره چې د انتقاد عمليه له منځه يووړل شي، په امريکايي ژورنال کې د روزنامچې کتاب او اصلي کتاب لنډ شوي دی.

د دغه ژورنال په کيڼ لوري کې (ورځ، د معاملې متن او مبلغ) او په ښي لوري کې (د حسابونو ستونونه)اصلي کتاب وي.

په امريکايي ژورنال کې ټول حسابونه د يوبل ترڅنګ جوړ شوي دي. د امريکايي محاسبې اجراأت تل په جاري بڼه ترسره کيږي، ځکه هره ورځ په يوه عمليه کې، هم د روزنامچې او هم په اصلي کتاب کې ثبتيږي.

د مبلغ ستون د کنټرول د ستون په توګه دنده ترسره کوي:

د مبلغ د ستون مجموع = د حسابونو د دبټي د ټولو ستونونو مجموع = د حسابونو د کريډټي د ټولو ستونونو مجموع په امريکايي ژورنال کې يوازې يو شمير محدود حسابونه ځای پر ځای کيدای شي، چې اکثراً تر 16 حسابونو زيات نه دي.

له دې پرته، دغه دفتر ډير پراخيږي او ستونزې رامنځ ته کوي. که له يادو حسابونو سربيره، څو نور حسابونه هم په کار شي، نو د مختلفو حسابونو تر نامه لاندې د حساب يو بل ستون داير او د ثبت چارې پکې ترسره کيږي.

نو امريکايي ژورنال يوازې د تصديو لپاره مناسب دی، چې په يو شمير لږو حسابونو بسنه وکړای شي.

وروستنی اصلي راپور: تر اوسه د اصلي کتاب ټول حسابونه په مستقيمه توګه د فعاليت ځای د پايلې حساب (همدارنګه د ګټې او تاوان حساب) يا د ختم د بيلانس حساب ته ليږدول کيدل، څرنګه چې د حسابونو پای ته رسيدل(خاتمه) قطعي بڼه ځانته غوره کوي، نو په عمل کې دغه ډول اجراأت نه ترسره کيږي؛ ځکه امکان لري، چې محاسبه غلطۍ ولري، چې وروسته يادې غلطۍ د حسابونو د پای د غلطۍ لامل هم ګرځي.

تر دې مخکې چې متصدي د خپل د ختم بيلانس او د ګټې او تاوان حساب په اړه ماليې وزارت او يا ټولو خلکوته معلومات ورکړي، غواړي يو سلسله بدلونونه په کې رامنځ ته کړي.

په دې اساس په هره محاسبه کې د حسابونو د قطعي ختم د پاک نويس تر جوړيدو مخکې لومړی د يادو حسابونو يو آزمويښتي ختم ترسره کيږي. د ختم اصلي راپور چې شپږ ستونه لري، دنده دا ده، چې امتحاني حقيقي ختم، له ټولو ارزښتونو سره، چې د موجودۍ د پروسې په مرسته لاسته راغلې، د هغه له ثبت څخه مخکې په حسابونو کې وښيي. او د دې په مرسته ټولې ثبت شوې غلطۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او توپیرونه تعقیب او تصحیح کیدای شي. نوموړي غلطۍ، امکان لري د غلط سرجمع په مرسته(د حساب د دواړو خواوو غلط سنجش)، غلط ثبت(د مقابل لوري د ثبت له پامه غورځول) د غلط سنجش پاتې (د حسابونو د پاتې یا بقایاوو غلط سنجش) او داسې نورو رامنځ ته شي.

په پای کې د ختم اصلي راپور هغه وخت د خپل د کنترول هدف ته رسیدلای شي، چې د نتیجې په سنجش کې(د نتیجې بیلانس) او د خپل د موجوداتو سنجش(د موجوداتو بیلانس) نتیجه له مساوي شمیرو سره تصدیق کړي. د پای یا ختم یو اصلي راپور په لاندې ډول جوړیږي:

الف: مجموعي بیلانس: په حساب کې د معاملو د ثبت او د کال په پای کې یې د تړلو په بهیر کې، زیاتره د حسابونو د توپیر د ثبت په برخه کې د محاسبوي عددونو د جمعې کولو پر مهال د معاملو تېروتنې رامنځ ته کېږي، په دې اساس په عمل کې د حسابونو تر تړلو مخکې د ټولو حسابونو کنترول معمول او مروج دی. د دغو حسابونو کنترول د یوې تابلو د جوړولو په مرسته ترسره کیږي.

د تیر وتنو د رامنځ ته کیدو احتمال په لاندې ځایونو کې موجود وي.

- د جمعې کولو په چارو کې د تېروتنې شونتیا موجوده وي؛ د حسابونو ستونونه په صحیح توګه نه وي جمع شوي.

- له دې امله د حسابونو د تړلو پر وخت کنترول ضروري او لازمي دی. لومړی د حسابونو ټول اقلام په یوه تابلو کې لیکو او جمع کوو یې په دې توګه مجموع یې ترلاسه کیږي.

له پورتینو حسابونو څخه د مجموع بیلانس جوړوو؛ په داسې توګه چې کیڼ او ښی ستون سره جمع کوو او په پای کې د هر ستون مجموع تثبیتېږي.

د حسابونو نوم	د مجموع بیلانس	
	دبت (D)	کریدت (C)
کالي او تجهیزات	50000	----
دامتعې پیرېدنه	340000	-----
دامتعې پلورل	-----	310000
طلبات	200000	140000
کسه	320000	319000
شخصي پانګه	-----	121000
داینین	160000	215000
اخیستنه	15000	----
دکرایې مخارج	20000	1000
د دفتر مخارج	15000	-----
د کمیشن حاصل	----	14000
	1120000	1120000

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جمعې په بیلانس کې د دبت ستون مجموع د کریدت ستون له مجموع سره مساوي ده:

۱- د دبت هره معامله دکریدت له معاملې سره مساوي ده او د یوبل په مقابل کې ځای پر ځای کیږي.

۲- د حسابونو د جمعې کولو پر مهال تیروتنې نه رامنځ ته کیږي.

۳- په دې ډول موږ ډاډ ترلاسه کوو، چې پورتني حسابونه په صحیح ډول معامله شوي او د جمعې په عمل کې معاملاتي تیروتنې نه لري.

خو څه ډول ډاډ ترلاسه کولی شو چې پورتني حسابونه د توپیر په تثبیت کې تیروتنې نه لري. د دې موخې د ترلاسه کېدو لپاره، د هغې تابلو تر څنګ چې تر اوسه یې یوازې د مجموع بیلانس درلود، یو بل ستون د لومړي توپیر بیلانس په نامه زیاتوو.

الف- د لومړي توپیر بیلانس: د حسابونو د تړلو پر مهال څرنګه چې پوهیږو په ځانګړې توګه د حسابونو توپیر د زیات اهمیت لرونکي دي. موږ کولی شو، یاد توپیر د مجموع له بیلانس څخه لاسته راوړو. د حسابونو توپیر یو بل ځانګړي ستون ته چې د توپیر د بیلانس د ستون په نامه یادیږي، لیږدوو.

خو کله چې حسابونه تړو توپیر یې په کوچني ستون کې د یو حساب د دواړو ستونونو د برابرۍ یا توازن په منظور لیکو او دغه توپیرونه د توپیر په بیلانس کې د حساب په لوی ستون کې ثبتوو.

بیلګه: د مجموع بیلانس له شمیرو څخه چې پورته ترې یادونه وشوه، د توپیر بیلانس راباسو.

د حساب نوم	د مجموع بیلانس		د لومړي توپیر بیلانس	
	D	C	D	C
تجهیزات او کالي	50000	---	50000	---
دامتعې پیرېدنه	340000	---	340000	---
دامتعې پلورل	---	310000	---	310000
طلبات	200000	140000	60000	---
کسه	320000	319000	1000	---
شخصي پانګه	---	121000	---	121000
پوروړي	160000	215000	---	55000
اخسیتنه	15000	---	15000	---
دکرایې مخارج	20000	1000	19000	---
د دفتر مخارج	15000	----	15000	---
د کمیشن حاصل	---	14000	---	14000
	1. 120000	1. 120000	500000	500000

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د توپیر بیلانس د دبت ستون وروستي مجموع د کریدت ستون له وروستني مجموع سره مساوي وي، نو دغه موضوع ثابتيږي، چې د حسابونو توپیر په سمه توګه تثبیت شوی دی.

ب- د دویم توپیر بیلانس: (د اختتامیه مقدماتي معاملو درجول) د لومړي توپیر د بیلانس ټول ارقام یا هغه ارقام، چې د انونتور(وروستي موجود) په مرسته امتعه تثبیتوي، سمون نه لري. د دې لپاره چې د تصدۍ سمه نتیجه تثبیت شي، باید د لومړي توپیر د بیلانس تر څنګ د اختتامیه مقدماتي معاملو لپاره یو ستون ترتیب شي په هغه کې لاندینۍ معاملې د اختتامیه معاملو په توکه ثبتوو.

۱- د محاسبې په کتابونو کې د اثاثیې او تجهیزاتو قیمت50000 افغانۍ دی، له یاد قیمت څخه 10000 افغانۍ یې استهلاکوو، ټوله حسابې.

- له اثاثیې او تجهیزاتو څخه په استهلاک 10000 افغانۍ.

۲- د امتعې وروستنی موجود88000 افغانۍ کیږي، په دبت ستون کې د امتعې د پیرودلو حساب 340000 افغانۍ ښیي.

د دبت د امتعې پیرودنه 340000

دانونتور په مرسته وروستی موجود 88000

پلورل شوې امتعه دپیرودنې په قیمت 252000

حسابي جمله: د امتعې پیریدنې ته د امتعې له خرڅلاو څخه.................. 252000 افغانۍ

۱- شخصي پانګې ته له شخصي اخیستنې څخه................... 15000 افغانۍ

درې واړه پورتنۍ معاملې لومړی د اختتامیه مقدماتي حسابونو په ستون کې درجوو او ورپسې له دې توپیر څخه د هر حساب د توپیر ستون امتحانوو او په بل ستون کې یې ثبتوو، چې یاد ستون د دویم توپیر د بیلانس په نوم یادیږي. د دویم توپیر په بیلانس کې ټول حسابونه سره مخلوطیږي. یعنې دا ستون موجود خالص حسابونه او د خالصو پایلو حسابونه په بر کې نیسي.

د دې لپاره چې پورتنۍ موضوع مو د بیلګو په مرسته توضیح کړې وي، د خپل مخکیني تمرین له ارقامو څخه استفاده کوو.

د لومړي توپیر بیلانس		داختتامیه مقدماتي معاملې		د حساب نوم
C	D	C	D	
---	40000	10000	---	تجهیزات او اثاثیې
---	88000	---	252000	دامتعې پیرودنه
88000	---	252000	---	دامتعې پلورل
---	60000	---	---	طلبات

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسه	---	---	1000	---
شخصي پانګه	15000	---	---	106000
داینین	---	---	---	55000
اخسیتنه	---	15000	---	---
دکرایي مخارج	---	---	19000	---
د دفتر مخارج	---	---	15000	---
د کمیشن حاصل	---	---	---	14000
د اثاثیې او تجهیزاتو استهلاک	10000	---	10000	---
	277000	277000	233000	233000

د موجودۍ بیلانس او د پایلو بیلانس: د دویم توپیر له بیلانس سره په څنګ کې د موجود بیلانس ترتیبوو. د موجوده زیرمو دغه ستون A اکتیف او B پسیف د حسابونو شتمني تثبیتوي. د شتمنۍ د موجودو حسابونو توپیر د موجود بیلانس د دویم توپیر بیلانس شیي.

د بیلګې شرحې ته دوام ورکوو:

د حساب‌ونو نوم	د موجودۍ بیلانس	
	D	C
تجهیزات او اثاثیه	40000	---
دامتعې پیرېدنه	88000	---
دامتعې پلورل	---	---
طلبات	60000	---
کسه	1000	--
شخصي پانګه	---	106000
داینین	---	55000
اخسیتنه	---	---
دکرایې مخارج	---	---
د دفتر مخارج	---	---
د کمیشن حاصل	---	---
د اثاثیې او تجهیزات‌و استهلاک	---	28000 ګټه
	189000	189000

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پردې د نتايجو د حسابونو توپير، د دويم توپير له بيلانس څخه اخيستل شوی، چې د نتايجو د بيلانس ستون ته ليږدول کيږي. هغه توپير چې له دغه ستون څخه لاسته راځي(گټه او تاوان) په لومړنۍ پانگه کې زياتوالی يا کموالی رامنځ ته کوي. د شخصي اخيستني تر ايستلو وروسته، وروستۍ پانگه لاسته راځي او بياهم خپلې بېلگې ته انکشاف ورکوو.

د حساب‌ونو نوم	د موجودۍ بيلانس	
	D	C
تجهيزات او اثاثيه	40000	---
دامتعې پيرودل	88000	---
دامتعې پلورل	---	58000
طلبات	---	---
کسه	---	--
شخصي پانگه	---	---
داينين	---	---
اخسيتنه	---	---
دکرای‌ې مخارج	19000	---
د دفتر مخارج	15000	---
د اثاثيې او تجهيزاتو استهلاک	10000	---
د کميشن حاصل	---	14000
جمله	44000	
گټه	28000	
	72000	72000

موږ د بيلو جدولونو په مرسته، په تصدۍ کې يو معلوماتي ليد ومونده. د دې لپاره چې په يو جدول کې د تصدۍ د حساب يوه عمومي کتنه تر سره کړای شو، ټولې هغې تابلوگانې، چې تر اوسه پورې مو مطالعه کړې، په يوه تابلو کې راټولوو او رسموو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي د مطالبو لنډيز

تر اوسه موږ د حسابونو د پرانستلو لپاره داسې اقدام کاوه، چې د افتتاحیه بیلانس ارقام او شمیرې به مو په بیلو حسابونو کې دننه کولې او د حسابونو پرانستل هم د یوې حسابې جملې په مرسته لکه د جاري معاملو د جملو په شان ترسره کیږي.

د اکتیف په حسابونو کې هغه زیرمې او شتمنۍ، چې د دبت په ستون کې درجیږي او باید د یوې عمومي قاعدې په اساس مقابله معامله په یو بل حساب کې ترسره شي، او هغه حساب چې مقابله معامله یې باید د حسابونو د لیږدولو په صورت کې ثبت شي، تر اوسه پورې شتون نه لري.

په همدې موخه د موجودو حسابونو د پرانیستلو لپاره یو مرستیال حساب رامنځ ته کېږي، تر څو موجودې ستونزې له منځه ولاړې شي. څرنګه چې دواړه خواوې « P. A » د دغه حساب د افتتاحیه بیلانس د سمتونو برعکس ښودل کیږي، نو موږ کولی شو، چې د افتتاحیه یو تصویر یې بولو.

همدارنګه موجود ټول حسابونه د مالي کال په پای کې د ختم بیلانس په حساب پای ته رسیږي. د ختم دغه بیلانس هم د یو اصلي کتاب برخه ده.

تر دې مخکې چې د اصلي حسابونو پای ته رسیدل ترسره شي، باید یاد حسابونه د پای ته رسیدو لپاره چمتو شي.

په دې اساس په اصلي کتاب کې باید مخکې له مخکې د ختم مقدماتي ثبتونه له انتقالاتو سره یو ځای ترسره شي. په دې اساس د ثبت بهیر تل په لاندې ترتیب سره ترسره کیږي:

لومړی- افتتاحیه ثبتونه:

۱- د موجودۍ د لست او افتتاحیه بیلانس ترتیب.

۲ - د ژورنال او اساس په کتاب او اصلي دفترونو کې افتتاحیه ثبتونه.

دويم - معاملې:

۱- د اساس او اصلي په کتابونو کې د روان یا جاریه معاملو ثبتونه.

دريیم- د ختم ثبتونه:

۱ - دموجودۍ د لست او د ختم بیلانس ترتیب.

۲ – په اساسي او اصلی کتاب کې د پای یا ختم مقدماتي ثبتونه.

۳ – په اساس او اصلي کتاب کې اختتامیه ثبتونه.

نتیجوي حسابونه د مالي کال په آخر کې یا د اړوندې حسابې دورې په پای کې(د شپږو میاشتو، دریو میاشتو ، یا هرې میاشتې او داسې نورو په پای کې)د فعالیت ځای د نتیجې په حساب پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته رسيږي.

د فعاليت ځای د پایلې دغه حساب د شخصي پانګې د حساب یو فرعي حساب دی، سربیره پر دې د موسسې د ثابتې شتمنۍ اړوند ټول ځیزونه د فعالیت ځای لپاره خدمت کوي، ودانۍ، د کارخانې تجهیزات، ماشینونه او دا سې نور مستعمل ګرځي او زړیږي. د استهلاک د کلني مبلغ د سنجولو لپاره د یاد اقتصادي امتعې د استفادې احتمالي موده اعتبار لري.

د ارزښت دغه کموالی د اړوندې ثابتې شتمنۍ د تهیې له برخې څخه منفي کیږي. د ارزښت دغه تنقیصات د مخارجو «لګښتونو» په توګه د ثابتې شتمنۍ د استهلاک په حساب ثبتیږي.

معمولاً متصدي د خپلو شخصي چارو لپاره د موسسې له شتمنۍ څخه هم اخیستنه ترسره کوي، دغه اخیستنه د موسسې مخارج یا لګښتونه نه دي او د دې اخیستنو نتیجه د موسسې د په کار اچول شوې شخصي پانګې تنقیصات دی، چې د دې حسابونو د ثبت قاعده داسې ده.

- د کسې له حساب څخه شخصي حساب ته۱۰۰۰۰ افغانۍ.
- یادامتعې د خرڅلاو له حساب څخه شخصي حساب ته ۲۰۰۰۰ افغانۍ.

په هره محاسبه کې دوه حسابونه مهم رول لوبوي:

۱ –د مالونو د لیږدولو او فعالیتونو په نسبت د طلباتو حساب.

۲ –د مالونو د لیږدولو او فعالیتونو په نسبت د پورونو حساب.

تر اوسه داسې اټکل شوی و چې معاملې لاس په لاس په نغده توګه د بانکي حوالې او پستي چک په ورکړې سره تر سره کیږي، خو په عمل کې معاملې د طلباتو او پورونو په بڼه هم ترسره کیږي، چې پایله یې په بیلانس کې ځرګندیږي.

تر اوسه پورې د اصلي کتاب ټول حسابونه په مستقیمه توګه د فعالیت ځای د پایلې حساب ته یا د ختم بیلانس ته لیږدول کېدل، خو په عمل کې دغه ډول اجراأت نه ترسره کیږي. د دې لپاره چې د بیلانس په جوړونه کې له تیر وتنو څخه مخنیوی شوی وي، د ختم اصلي راپور چې شپږ ستونه لري، طرح کیږي. د ختم اصلي راپور هغه وخت د خپل د کنترول هدف ته رسیدلای شي، چې وکولی شي د نتیجې او د موجوداتو په سنجش کې، نتیجه له مساوي شمیرو سره تصدیق کړي.

د ختم یو اصلي راپور په لاندې ډول جوړیږي.

- د مجموعي بیلانس ترتیب.
- د لومړي توپیر د بیلانس ترتیب.
- د دویم توپیر د بیلانس ترتیب.
- د موجودۍ د بیلانس ترتیب.
- د پایلو د بیلانس ترتیب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پنځم څپرکي پوښتنې:

۱- کله چې افتتاحیه بیلانس د حسابونو په پرانستلو باندې تجزیه کوو، ولې یو مرستیال حساب د حسابونو د پرانستلو لپاره رامنځ ته کېږي؟

۲- د ثبت بهیر په کوم ترتیب ترسره کیږي، مراتب یې په بشپړه توګه ولیکئ؟

۳- استهلاک څه شی دی، په کال کې د ودانیو استهلاک څو فیصده، د ماشین څو فیصده او د ترانسپورتي وسایلو څو فیصده محاسبه کیږي؟

۴- شخصي حساب څه شی دی او آیا ترې اخیستنه د تصدۍ په مخارجو یا لګښتونو کې شمیرل کیږي؟

۵- د لاندې معلوماتو په مرسته د ورکړل شوې مجموع د بیلانس ستون حسابونه د پای ته رسیدلي یا اختتامیه حسابونو په ستونونو کې، ثبت او وروسته د لومړي توپیر بیلانس، د دویم توپیر بیلانس، د موجودۍ بیلانس او د پایلو بیلانس جوړ کړئ، وروستی موجود د انونټور په مرسته ۸۲۰۰۰ اثاثیه او تجهیزات د۵۰۰۰ افغانیو په قیمت استهلاک کیږي. پورتني حسابونه ترتیب کړئ او د اختتامیه حسابونو تابلو، چې د مجموع بیلانس، د بیلانس د اختتامیې د مقدماتي معاملو په ستون کې لومړی توپیر، د بیلانس دویم توپیر او د پایلو موجودي او بیلانس په بر کې نیسي، حل کړئ؟

د مجموع بیلانس		د حسابونو نوم
-	30000	اثاثیه او تجهیزات
146000	-	شخصي پانګه
160000	250000	طلبات
205000	210000	بانک
215000	220000	کسه
-	16000	اخیستنه
175000	135000	داینین
5000	40000	نور پورونه(دیون)
-	190000	دامتعې پیرېدنه
-	20000	اجورې
-	13000	کرایه
-	3000	د کمیشن مخارج
-	-	د دفتر مخارج
-	16000	استهلاکونه
180000	-	دامتعې پلورل
120000	-	د کمیشن حاصل
1143000	**1143000**	

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه صنعتي فعاليت ځای د لګښتونو او فعاليتونو سنجش

ښوليزه موخه:
د لګښتونو د ډولونو توضيح، د لګښتونو د جدول ترتيب او د هغو پانګو سنجش چې د لګښتونو حاصل دی.

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلين بايد پر دې وتوانيږي چې:

- د يوه فعاليت ځای د لګښتونو ډولونه دې په خاص دقت سره درک کړي.
- د لګښت د ځای سنجش او د لګښت حامل سنجش تر منځ دې توپير وپيژني.
- تقسيمي کلکوليشن اوتزئيدي کلکوليشن دې محاسبه کړي.
- د فعاليت ځای د لګښتونو د سنجش جدول دې ترتيب کړي.
- د حقيقي تزئيداتو په مرسته دې له تزئيدي کلکوليشن سره آشنايي ترلاسه کړي.
- د لګښت حامل پانګه دې محاسبه کړای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو او فعالیتونو سنجش:

هر صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو او د فعالیت باید یو مرتب او منظم سنجش ولري. ټول لګښتونه او فعالیتونه باید تثبیت شوي سنجش شي او د ګټې اخیستلو په مقصد جمع کړل شي.

د دې مقصد لپاره باید د لګښتونو محاسبه او سنجش په کلي توګه سره سمون وخوري.

د لګښت سنجش

د لګښتونو د ډولونو سنجش« د لګښتونو دقیق تثبیت»: د لګښت د ځای سنجش «د فعالیت ځای په بیلو ځانګو کې د لګښتونو موندنه» او د لګښت د حامل سنجش « د هر تولید په واحد باندې د لګښتونو سنجش » جوړوي.

د قیمت کلکولیشن لپاره د لګښتونو سنجش«د قیمت سنجش » حتمي او ضروري وي که په یوه صنعتي فعالیت ځای کې محض یو تولید استحصالیږي، نو د ټولو لګښتونو تثبیت، چې په ځلورم کلاس کې تر سره شوی، د لګښتونو د سنجش لپاره هم کفایت کوي. د دې لپاره چې د تولید د هر واحد ټمام شوی قیمت پیدا شي، یوازې هغه لګښتونه، چې د تولید په یوه ټاکلې دوره کې ترسره شوې دي، باید د دې دورې د لاسته راغلو تولیداتو په شمیر باندې وویشل شي.

له دې امله د لګښتونو دغه ډول مصارف د تقسیمي لګښتونو د سنجش« تقسیمي کلکولیشن » په نامه یادیږي. دغه ډول سنجش یوازې د هغو موسسو لپاره، چې توده یي تولیدات لري، د استفادې وړ ګرځي لکه د سمنټو، د خښتو فابریکې، استخراجې موسسې او کیمیاوي فابریکې، چې یوازې یو ډول امتعه تولیدوي.

یو شمیر هغه موسسې، چې په پورته برخه کې مو ترې یادونه وکړه، په افغانستان کې شتون لري، چې په تقسمیي ساده سنجش باندې د خپل سنجش له عهدې ځخه وتلی شي.

خو یو شمیر زیاتې تصدۍ یوازې واحدې امتعې نه تولیدوي، بلکې زیاتره د تولیداتو بیلابیل ډولونه لري. په دې برخه کې، تقسیمي کلکولیشن د چارو د پرمخ بیولو له عهدې ځخه نه شي وتلی نو په دې برخه کې باید له تزئیدي کلکولیشن ځخه ګټه واخیستل شي. هغه مواد چې د تولید د یو ټاکلی واحد یا ټاکلی سپارښت د بشپړولو لپاره ضروري دي « تکمیلي مواد » د موادو د خرج سند په مرسته په دقیقه توګه حسابیدای شي.

همدارنګه د تولید د ټاکلي واحد یا ټاکلي سپارښت په موخه تکمیلي اجوره، د اجورو د لست په اساس په دقیقه توګه تثبیتیږي. سربیره پر دې انفرادي ځانګړي لګښتونه هم په صحیح او دقیقه بڼه تثبیتیږي، خو ګډ لګښتونه د ټولو تولیداتو لپاره په مجموعي توګه ترسره کیږي او په آسانۍ نه شي تثبیتیدای، چې د دې لګښتونو کومه برخه د تولید په هر واحد یا واحد سپارښت باندې ترسره شوې ده. په دې اساس باید ګډ لګښتونه په انفرادي لګښتونو باندې په فیصدي ډول زیات شي او د لګښتونو دغه ډول سنجش د تزئیدي کلکولیشن په نوم یادیږي. که ګډ لګښتونه په انفرادي لګښتونو باندې یوازې د یوې فیصدۍ په تزئید سره زیات شي، نو د تزئید کلکولیشن په ډیر ساده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ترسره کیږي. خو دا د ګډو لګښتونو مجموعي تزیید یوازې د کوچنیو صنعتي موسسو او کارخانو لپاره مساعدې دي

بیلګه: په یوه افغاني صنعتي موسسه کې د یو سپارښت د تکمیلي موادو لګښت ۱۵۰۰۰۰ افغانۍ کیږي. د تکمیلي اجوري لګښتونه یې ۲۲۵۰۰۰ افغانۍ دي او ګډ لګښتونه یې ۱۸۰۰۰۰ افغانۍ کیږي، د تزیید د اساس د غوراوي له مخې درې ډوله سنجش رامنځ ته کېږي.

	A	B	C
	افغانی	افغانی	افغانی
تکمیلی مواد	150000	150000	150000
+ 120 %	180000	-	-
تکمیلی اجوره	225000	225000	225000
+ 80 % تزئید	_	180000	-
			375000
د ګډو لګښتونو تزیید 48 %			180000
	555000	**555000**	**555000**

د مجموعي لګښتونو د سنجولو لپاره د سنجش په درې واړه طریقو کې، عین نتیجه ترلاسه کېږي. خو په هغه صورت کې، چې د تولید د یو واحد د تکمیلي موادو او تکمیلي اجورو اندول(تناسب)د تولیداتو له مجموع سره توپیر ولري، نو د یو تولید د واحد په سنجش کې هم بله نتیجه لاسته راځي.

په عمومي ډول د ګډو لګښتونو په یو مجموعي تزئید کې له تکمیلي اجورې څخه د زیاتوالي تزئید چارې د اساس په توګه کار اخیستل کیږي.

د فعالیتځي د لګښتونو د سنجش جدول:

لکه څرنګه چې وړاندې څرګنده شوه، د ګډو لګښتونو مجموعي تزئید د لویو او منځنیو فعالیت ځایونو لپاره مساعد نه وي، دغه مؤسسې باید د لګښتونو د سنجولو له دقیقو لارو چارو څخه استفاده وکړي.

په دې ځای کې ټول فعالیت ځایونه پر ځانګو ویشل شوي او ګډ لګښتونه د یوې ټاکلې کلۍ(چابۍ) په اساس پر هغه موضع یا ځای باندې ویشل کېږي، چې پکې رامنځ ته شوي وي، چې دغه پړاو د لګښت د موضع(ځای)د سنجولو په نامه یادیږي.

د فعالیت ځای د لګښتونو سنجش په عمومي ډول له محاسبې څخه بهر د جدول په بڼه ترسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي، په داسې حال کې چې د لګښتونو د ډولونو سنجش د محاسبې یوه برخه جوړوي.

دغه جدولونه د ګډو لګښتونو د سنجش جدول په نوم ، ۴۱-۲۴-۴۳۲ او ۴۸ حسابونه له محاسبې څخه اخلي. د هغه د کینې خوا په عمودي ستون کې د ګډو لګښتونو ډولونه درجېږي او افقي کرښه یې د لګښت د ځای یا موضع په اساس ویشل کیږي.

د داسې تقسیماتي بڼې موندنه، چې په دقیق ډول د لګښتونو له منځ ته کیدو سره سمون وخوري، په آسانه توګه لاسته نه راځي. په دې برخه کې د اجورو له لست، د مالونو د ایستلو له سند، په ودانۍ کې د ځمکې له سطحې، اندازې، د ساعت او میتر په اساس لګښتونو او داسې نورو څخه هم باید استفاده وشي. یو کوچنی صنعتي فعالیت ځای د لګښتونو پر څلور ګونو مواضعو یا ځایونو اکتفا کولای شي.

I. د موادو د لګښت ځای

II. د تولید د لګښت ځای

III. د ادارې د لګښت ځای

IV. د خرڅلاو د لګښت ځای

لوی صنعتي لوی فعالیت ځایونه باید د زیاتو اړتیاووډ په پام کې نیولو سره د خپل د لګښت مواضع تقسیم بندي کړي. په ځانګړې توګه د تولید موضع باید پر بیلابیلو فرعي کارځایونو وویشل شي.
د اصلي لګښت له څلورو مواضعو سره سم ګډ لګښتونه هم ویشل کیږي:

I. د موادو ګډ لګښتونه

II. د تولید ګډ لګښتونه

III. د ادارې ګډ لګښتونه

IV. د پلورلو ګډ لګښتونه

I – **د موادو ګډ لګښتونه:** هغه ټول ګډ لګښتونه دي، چې د موادو د تهیې په برخه کې رامنځ ته کیږي. مثلاً د موادو د تحویلخانې لګښتونه، د موادو د دخول او کارځای خروج، د موادو د بیمې لګښتونه او داسې نور...

II - **د تولید ګډ لګښتونه:** هغه ټول ګډ لګښتونه دي، چې د تولید په کارځای کې ترسره کیږي مثلاً د برېښنا، ګاز، اوبو او تودولو لګښتونه، تر هغه ځایه چې په کارځای کې رامنځ ته شوي وي، د ماشین کارانو لپاره مرستیالې اجورې ، مرستندویه کارکوونکو، د باشي او تخنیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مامورینو معاشونو، د مرستیال او محرکه موادو لګښتونو، د ماشین او د ماشیني تأسیساتو د استهلاکونو لګښتونه.

III- د اداري ګډ لګښتونه: د ټول فعالیت ځای د آمریت او اداري ټول لګښتونه دي. مثلاً د اداري مدیرانو او مستخدمینو معاشونه، مالیات، ترمیمات او د اداري ودانۍ ساتنه . . . .

IV - د پلور ګډ لګښتونه: ټول هغه لګښتونه دي، چې د تولیداتو د پلورلو په مرسته رامنځ ته کېږي مثلاً د تحویلخانې لګښتونه، د کارټامه تولیداتو پلورل، د خرڅلاو د ځانګې لګښتونه او احتمالاً د بارجامې او ترانسپورت او داسې نورو لګښتونه. . . .

د فعالیت ځای د لګښتي سنجش جدول په اړه توضیحات او د لګښتونو د سنجش لپاره د تزئید اساسات

هغه انفرادي لګښتونه، چې د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش جدول په لاندې برخه کې، چې د ګډو لګښتونو نسبت ورته ورکړل شوی، د«۴۰» تکمیلي موادو له حساب څخه ۱۳۶۰۰۰ افغانۍ او د «۴۳۱» تکمیلي اجورې له حساب څخه۱۸۳۰۰۰ افغانۍ تر لاسه شوي دي. دغه حسابونه د موادو او تولیدي ګډو لګښتونو د تزئید اساسات جوړوي.

نن ورځ په عمومي بڼه، تولیدي لګښتونه، بشپړ شوي تولیدات نه، بلکې د اداري او خرڅلاو د ګډو لګښتونو د تزئید د اساس په توګه، د پلورل شویو تولیداتو تولیدي لګښتونه ټاکي. یعنې د بشپړ شوو تولیداتو اندازه مهمه نه ده، بلکې د پلورل شوو تولیداتو رښتینې اندازه د بحث موضوع ده.

په دې اساس باید د نیم کاره او کار ټمامو تولیداتو د موجودۍ تزئید او همدارنګه تنقیص په پام کې ونیول شي.

د موجودۍ زیاتیدنه باید منفي شي او د موجوداتو تنقیص زیات شي.

د حقیقي تزئیداتو په وسیله تزئیدي کلکویشن: هغه ګډ لګښتونه، چې د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش جدول په مثال کې د لګښت مواضع په بیلو ستونو کې لیکل شوي دي، هغه لګښتونه دي، چې په رښتینې توګه منځ ته راغلي دغه لګښتونه د رښتیني یا حقیقي لګښتونو په نوم یادیږي؛ هغه تزئیدي فیصدۍ چې پر بنسټ یې موندل کیږي، د رښتیني یا حقیقي فیصدیو « رښتیني نسبتونو » په نوم یادیږي.

د موجود فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش او د حقیقي تزئیداتو د سنجش د۴۰ او ۴۳۱ حسابونو د محاسبوي اقلامو د جدول پر بنسټ، لاندې شیما ترلاسه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تکمیلي موادو لګښتونه		۱۳۶۰۰۰ افغانۍ
	٪ ۲.۱۰	
دموادو ګډ لګښتونه		۱۳۹۰۰
		۱۸۳۰۰۰
تکمیلي اجوري	٪ ۵.۸۵	
تکمیلي ګډ لګښتونه		۱۵۶۴۰۰
د بشپړ شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه		۴۸۹۳۰۰
دنیم کاره تولیداتو د موجودۍ زیاتیدنه منفی		۸۰۰۰
د کار تمامه تولیداتو د موجودۍ زیاتیدنه منفی		۱۲۰۰۰
د پلورل شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه	٪ ۹.۱۴	۴۶۹۳۰۰
اداري ګډ لګښتونه	٪ ۶.۵	۶۹۸۵۰
د خرڅلاو ګډ لګښتونه		۲۶۲۵۰

د حقیقي تزئید د فیصدیو تر موندنې وروسته د تولید د هر واحد او همدارنګه د هرې سپارښتنې د لګښتونو ٪ ۲.۱۰، ٪ ۵.۸۵، ٪ ۹.۱۴ او ٪ ۶.۵ اجرا کیدای شي.
د دغه بحث تمرین باید د اقتصادي سنجشونو مضمون او د لګښت سنجش مضمون په چوکاټ کې ترسره شي.

د نورمالو تزئیداتو په مرسته د تزئیدي لګښتونو سنجش:

څرنګه چې رښتینې فیصدۍ د یوې حسابي دورې « سنجشی » په پای کې تر لاسه کېږي، نو په عمل کې امکان نه لري، چې ذکر شوې فیصدۍ په مخکني سنجش کې د تزئید د اساس په توګه وټاکو. په دې اساس باید له نورمالو تزئیدي فیصدیو څخه چې د مخکینیو دورو د لګښتونو له سنجش څخه ترلاسه شوي، استفاده وشي.

په لویو صنعتي فعالیت ځایونو کې په هره میاشت کې د لګښتونو د سنجش یو جدول جوړیږي. په دې اساس د نورمالو تزییدي فیصدیو د تثبیت لپاره، باید تېرې تجربې په پام کې ونیول شي. نورماله تزئیدی فیصدۍ چې زیاتره د خطراتو په پرتله د لوړو حقیقي تزئیدي له فیصدیو ټاکل کیږي، ښه والی لري، چې د قیمت سنجش په دایمي ډول بدلون ته اړتیا نه پیدا کوي. دغه موضوع ډیره اړینه ده، ځکه د بازار لپاره د عرضې قیمتونه په یوه اوږد مهاله موده کې باید په ثابت حال وساتل شي.

که څه هم د نورمال تزئیدي نسبتونه لوړ ټاکل کیږي، خو بیا هم د امتعې د قیمتونو او د اجورو د لوړیدو پر مهال امکان لري، چې د حقیقي تزئیداتو په انډول ټیټ نسبت وښیي.

په دې ډول د لګښتونو د کمښت له جبران څخه بحث کیږي. له بله پلوه په هغه صورت کې چې د نورمالو لګښتونو تزئیدات له حقیقي تزئیداتو څخه لوړ ټاکل شوې وي، کیدای شي، چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتونو اضافي جبران رامنځ ته شي.

دلګښتونو اضافي جبران د تزئيداتو لامل او د لګښتونو د کمښت جبران د فعاليت ځای د ګټې د تنقيص لامل کيږي.

که په دايمي بڼه نورمال لګښتونه او حقيقي لګښتونه سره زيات توپير وښيي، نو له حقيقي لګښتونو سره سم په يادو نورمالو لګښتونو کې دې هم بدلونونه رامنځ ته شي

بيلګه: د حقيقي لګښتونو نسبتونه د لګښتونو د سنجش جدول د بيلګي په اساس، چې په همدې څپرکي کې د تزئيدي کلکوليشن په موضوع کې د حقيقي تزئيد په مرسته توضح شوي، په لاندې ډول زياتيږي.

د موادو ګډ لګښتونه ٪ ۲. ۱۰

تکميلي ګډ لګښتونه ٪ ۵. ۸۵

اداري ګډ لګښتونه ٪ ۹. ۱۴

د خرڅلاو ګډ لګښتونه ٪ ۶. ۵

نورمالې تزئيدات بايد داسې وي.

د موادو ګډ لګښتونه ٪ ۱۰

تکميلي ګډ لګښتونه ٪ ۸۰

اداري ګډ لګښتونه ٪ ۱۵

د خرڅلاو ګډ لګښتونه ٪ ۵

په مجموعي ډول د لګښتونو د کمبودۍ يو جبران رامنځ ته شوی دی.

متن	مجموع	مواد	توليد	اداري	پلورل
حقيقي ګډ لګښتونه په افغانۍ	266400	13900	156400	6950	26250
فيصدۍ	.	2 .10%	5 .85%	9 .14%	6 .5%
نورمال لګښتونه په افغانۍ	251800	13600	146400	68850	22950
فيصدۍ	.	10%	80%	10%	5%
د کمښت جبران په افغانۍ	14600	300	10000	1000	3300

د توليدي لګښتونو، پلورل شوو توليداتو سنجش د نورمالو تزييداتو د فيصديو په مرسته په لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ترسره کیږي:

		افغانۍ
د تکمیلي موادو لګښتونه		۱۳۶۰۰۰
د موادو ګډ لګښتونه	۱۰٪	۱۳۶۰۰
د تکمیلي اجورو لګښتونه		۱۸۳۰۰۰
تکمیلي ګډ لګښتونه	۸۰ ٪	۱۴۶۴۰۰
د بشپړ شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه		۴۷۹۰۰۰
د نیم کاره تولیداتو د موجودۍ تزئید منفي		۸۰۰۰
د کارتمامه تولیداتو د موجودۍ تزئید منفي		۱۲۰۰۰
د پلورل شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه		۴۵۹۰۰۰
اداري ګډ لګښتونه	۱۵٪	۶۸۸۵۰۰
د خرڅلاو ګډ لګښتونه	۵۵٪	۲۲۹۵۰

د لګښتي حامل پانې په مرسته د لګښت د حاصل سنجش:

د لګښت د حامل په سنجش کې د لګښتونو هغه مجموع چې « انفرادي لګښتونه، ګډ لګښتونه» په یو فعالیت ځای کې رامنځ ته شوي دي، په یاد فعالیت کې سنجش کیږي. په یاد سنجش کې باید د لګښت د حامل د دوو ډولو سنجش ترمنځ توپیر وشي.

الف- د لګښت د حامل مهالنی سنجش: دغه سنجش د ټولو تولیداتو مجموعي سنجش(یامجموعي وروستی کلکولیشن)دی، چې په یوه سنجشي دوره کې پلورل شوي دي.

ب- د حامل د هر واحد سنجش: دغه سنجش د تولید د هر واحد له سنجش څخه دی او له ټولو څخه لومړی باید د پیرودونکو د سپارښتونو د سنجش په برخه کې ترې کار واخیستل شي. دا کلکولیشنونه باید د اقتصادي سنجشونو او د لګښت سنجش په مضمون کې تمرین شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش دجدول بیلګه

د حساب نمبر	دلګښتونو ډولونه	د محاسبې شمیرې	د ویش اساس	A د موادوځای	B تکمیلي موضع	C اداري موضوع	D دځرڅلاو ځای
		افغانۍ		افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ
41	مرستیال اومحرکه مواد	30800	د موادو دتسلیمۍ سند	1400	26800	-	2600
425	بریښنا، ګاز، اوبه	10900	کیلواټ، متر مکعب	500	8100	1500	800
432	مرستیالې اجورې	22350	د اجورو لست	2000	15000	4350	1000
439	معاشونه	79700	د معاشونو لست	5600	29800	31600	12700
44	ټولنیز لګښتونه	25200	د اجورو او معاشونولست	900	19600	3300	1400
46	مالیات	42100	د مالیې اسناد	-	27100	12900	2100
47	بیلابیل لګښتونه	33850	بیلابیل سناد	350	15200	11500	3650
48	استهلاک	21500	دثابتې شتمنۍ محاسبه	-	14800	4700	200
	د ګډو لګښتونو مجموعه	266400		13900	156400	69850	26250
				د موادو ګډ لګښتونه	تکمیلي ګډ لګښتونه	اداري ګډ لګښتونه	دخرڅلاو ګډ لګښتونه
			د تزئید اساسات	136000	183300	469300	469300
				تکمیلي مواد	تکمیلي اجورې	تولیدات	پلورل شوي تولیدي لګښتونه
			د تزئید فیصدۍ	2 .10 %	5 .85 %	9 .14 %	6 .5 %

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره صنعتي فعالیت ځایونه د تولید زیات ډولونه یا لږ تر لږه څو ډوله یې لري، چې لګښتونه یې بیلابیل وي.

د لګښت د حامل پاڼې په مرسته هغه سنجش ترسره کیږي، چې ترسره شوي لګښتونه د کوم فعالیت ځای د فعالیت لپاره دي او د هر تولید اړوند لګښتونه کوم مبلغ ته رسیږي. همدارنګه د لګښت د حامل په پاڼه کې، سنجشي لګښتونه او د خرڅلاو حاصلات د یو بل په وړاندې ایښودل کیږي او پرتله کیږي، په دې توګه د حاصل اندازه او د اندازې د منفي په صورت کې د هر تولید ضرر تثبیتېدای شي.

په هغه صورت کې، چې د بازار سیاست ایجاب وکړي، چې د یوې تصدۍ آمریت کولی شي د تولیداتي لګښت د حامل سنجش په اساس، چې لږه ګټه لري. « یا حتی په تاوان کې وي» له هغو تولیداتو سره برابر کړي چې زیات حاصل لري.

د لګښتي حامل پاڼې یوه بیلګه: یو صنعتي فعالیت ځای په یوه سنجشي دوره کې درې ډوله بیلابیل تولیدات تولیدوي، انفرادي لګښتونه او د خرڅلاو حاصلات په دقیقه توګه تثبیت شوي دي.

	تولید A	تولید B	تولید C
	افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ
تکمیلي مواد	۴۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۳۰۰۰۰
تکمیلي اجوره	۲۲۰۸۰	۱۵۰۰۰	۷۰۰۰
د خرڅلاوحاصلات	۱۷۱۲۴۰	۵۳۹۶۶	۸۹۰۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

لګښتي حامل پاڼه

		هغه لګښتونه، چې په رښتیني توګه ترسره شوي		د لګښتونو دکمبودۍ او اضافي جبران	د نورمال سنجش لګښتونه		د لګښت حامل		
		افغانۍ	%				1تولید	2تولید	3تولید
					افغانۍ	%	افغانۍ	افغانۍ	افغانۍ
	تکمیلي مواد ګډ لګښتونه	80000 4000		+800 +2200	80000 4800	6	40000 2400	10000 600	30000 1800
1	د تکمیلي اجورو د موادو لګښتونه تکمیلي ګډې اجورې	84000			84800	125	42400	10600	31800
		44080 52900			44080 55100		22080 27600	15000 18750	7000 8750
2	تکمیلي لګښتونه	96980			99180		49680	33750	15750
3	د« 2+1 » سنجشي دورې تولیدي لګښتونه	180980		+3000	183980		92080	44350	4755
	د نیم کاره تولیداتو د موجودۍ تنقیص دکار تمامو تولیداتو د موجودۍ زیاتوالی	+40000 -10000			+40000 -10000	10 5	+20000 -3000	+5000 -1000	15000 -6000
4	د پلورل شوو تولیداتو تولیدي لګښتونه	210980			213980		109080	48350	56550
	اداري ګډ لګښتونه دخرڅلاو ګډ لګښتونه	14900 13400		+6500 -2700	21400 10700		10900 5450	4840 2420	5660 2830
5	دپلورل شوو تولیداتو تمام شوي لګښتونه	239280		+6800	246080		125430	55610	65040
6	د خرڅلاو خالص حاصل	314280			314280		171240	53960	89080
7		75000							
8	د پلورل شوو تولیداتو پایله « 5-4»				68200		45810	-1650	24040
9	اضافي جبران = د پایله				+6800				
					57000				

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم څپرکي د مطالبو لنډیز

هر صنعتي فعالیت ځای باید یو جوړ شوی او منظم د لګښتونو سنجش او د فعالیت سنجش ولري. ټول لګښتونه او فعالیتونه باید تثبیت شوي سنجش شي او د ګټې اخیستلو په مقصد له هغو څخه مجموع کړل شي.

د دې مقصد لپاره باید د لګښتونو محاسبه او سنجش په کلي توګه له یوبل سره سمون ولري. سنجش، د لګښتونو ډولونه «د لګښتونو دقیق تثبیت» د لګښت د موضع سنجش «د فعالیت ځای په بیلابیلو ځانګو کې د لګښتونو موندنه » او د لګښت د حامل سنجش « د تولید پر هر واحد باندې لګښتونو سنجش» ترسره کوي.

د قیمته کلکولیشن لپاره د لګښتونو سنجش«د قیمت سنجش » حتمي او ضروري وي. د دې لپاره چې د تولید د هر واحد ټمام شوی قیمت پیدا شي، یوازې هغه لګښتونه، چې د تولید په یوه ټاکلې دوره کې ترسره شوې دي، باید د دې دورې د لاسته راغلو تولیداتو په شمیر باندې وویشل شي. له دې امله د لګښتونو دغه ډول مصرفونه د تقسیمي لګښتونو د سنجش« تقسیمي کلکولیشن» په نامه یادېږي.

د ګډو لګښتونو مجموعي زیاتوالی یا تزئید د لویو او منځنیو فعالیت ځایونو لپاره مساعد نه وي. دغه موسسې باید د لګښتونو د سنجش له دقیقو لارو چارو څخه استفاده وکړي.

په دې ځای کې ټول فعالیت ځایونه پر ځانګو ویشل شوي او ګډ لګښتونه د یوې ټاکلې نښې له مخې پر هغه موضع یا ځای باندې چې په کې رامنځ ته شوي، ویشل کیږي، چې دغه پړاو د لګښت د موضع(ځای)د سنجش په نوم یادېږي. د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش جدول، د۴۱-۴۳۲-۲۴ او ۴۸ حسابونو ګډ لګښتونه له محاسبې څخه اخلي.

یو کوچنی صنعتی فعالیت ځای، نه شي کولی، چې د لګښتونو پر څلورګونو ځایونو باندې اکتفا وکړي..

A – د موادو د لګښت ځای B- د تولید دلګښت ځای C – د ادارې د لګښت ځای D- د خرڅلاو د لګښت ځای

لوی صنعتي فعالیت ځایونه د زیاتو اړتیاوو له مخې باید د خپل د لګښت مواضع تقسیم بندي کړي. په ځانګړې توګه د تولید موضع باید پر بیلابیلو فرعي کارځایونو و ویشل شي.

د اصلي لګښت له څلورو مواضعو سره سم ګډ لګښتونه هم ویشل کیږي:

- **A- د موادو ګډ لګښتونه.**
- **B- د تولید ګډ لګښتونه.**
- **C- د ادارې ګډ لګښتونه.**
- **D- د پلورلو ګډ لګښتونه.**

په لویو صنعتي فعالیت ځایونو کې په هره میاشت کې د لګښتونو د سنجش یو جدول

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړیږي. په دې اساس باید د نورماله تزییدي فیصدیو د تثبیت لپاره د تیرو میاشتو تجربې په پام کې ونیول شي.

که څه هم د نورمال تزئیدي نسبتونه لوړ ټاکل کیږي، خو بیا هم د امتعې د قیمتونو او د اجورو په لوړیدو سره امکان لري، چې د حقیقي تزئیداتو په تناسب ټیټ نسبت ښیي، په دې صورت کې د لګښتونو د کمښت له جبران څخه بحث کیږي.

له بله پلوه په هغه صورت کې، چې د نورمالو لګښتونو تزییدات له حقیقي تزئیداتو څخه لوړ ټاکل شوې وي، کیدای شي چې د لګښتونو زیات جبران رامنځ ته شي. دلګښتونو زیات جبران د تزئیداتو لامل او د لګښتونو د کمښت جبران دفعالیت ځای د ګټې د تنقیص لامل کیږي.

سربیره پر دې د لګښت د حامل په سنجش کې د لګښتونو هغه مجموع چې« انفرادي لګښتونه، ګډ لګښتونه» په یو فعالیت ځای کې ترسره شوي، په یاد فعالیت کې سنجول کیږي. په نوموړي سنجش کې باید د لګښت د حامل د دوو ډولونو د سنجش ترمنځ توپیر وشي. د لګښت د حامل دوه ډوله دا دي:

الف: د لګښت د حامل مهاله سنجش.

ب : د لګښت د حامل د هر واحد سنجش.

د لګښت د حامل پایلې په مرسته هغه سنجش ترسره کیږي، چې رامنځ ته شوي لګښتونه د کوم فعالیت ځای د فعالیت لپاره دي او د هر تولید اړوند لګښتونه کوم مبلغ ته رسیږي. همدارنګه د لګښت د حامل په پایله کې، د سنجش لګښتونه او د خرڅلاو حاصلات د یو بل په وړاندې ایښودل کیږي او پرتله کیږي، په دې توګه د حاصل اندازه او د اندازې د منفي په صورت کې د هر تولید ضرر تثبیتېدای شي.

په هغه صورت کې چې د بازار سیاست ایجاب وکړي، د یوې تصدۍ آمریت کولی شي د تولیداتي لګښت د حامل د سنجش په اساس، چې لږه ګټه لري، « یا حتی په تاوان کې وي» له هغو تولیداتو سره برابر کړي چې زیات حاصل لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپږم څپرکي پوښتنې:

۱- تقسیمي کلکولیشن تعریف کړئ؟

۲- د تزئیدي کلکولیشن تعریف کړئ؟

۳- د لګښت د ځای(موضع)سنجش تعریف کړئ؟

۴- یو کوچنی صنعتي فعالیت ځای معمولاً باید د لګښت څو ځایونه ولري، توضیح یې کړئ؟

۵- اداري ګډ لګښتونه څه ډول لګښتونه دي، تشریح یې کړئ؟

۶- د خرڅلاو ګډ لګښتونه تعریف کړئ؟

۷- د لګښت د حامل سنجش په څو ډوله دی، هر ډول یې تشریح کړئ؟

۸- د فعالیت ځای د لګښتونو د سنجش جدول د حسابونو د ګډو لګښتونو د کوم ځای(موضع) له محاسبې څخه اخلي؟

۹- د کومو موجه دلیلونو له مخې د نورمالو تزییداتو فیصدۍ زیاتره له لوړو حقیقي زیاتیدونکو فیصدیو څخه ټاکل کیږي، موضوع په دقیقه توګه تشریح کړئ؟

۱۰- د موادو ګډ لګښتونه څه دي، په دقیقه توګه یې تشریح کړئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

د استهلاکونو سنجش

تولیزه موخه:

داستهلاک مفهوم، داستهلاک د سنجش میتود، د استهلاک بنې او د استهلاک عمل

د زده کړې موخې: د دې څپرکي په پای کې محصلین به پر دې وتوانیږي چې:

- په دقیقه توګه د استهلاکونو مفهوم وپیژني.
- په بیلانس کې د استهلاکونو د محاسبې د کړنلارې محاسبه وکړي.
- په بیلانس کې د استهلاکونو مستقیم او غیر مستقیم میتود محاسبه کړي.
- په دقیقه توګه د استهلاکونو ډولونه زده کړي.
- په بیلانس کې مشکوک طلبات د طلباتو داستهلاکونو په توګه محاسبه کړي.
- په دقیقه توګه د استهلاکونو بنې وپیژني.
- په دقیقه توګه د ثابتې شتمنۍ د استهلاک علت درک کړي.

استهلاکونه:

استهلاک هغو ټولو ثابتو شتمنیو په اړه چې د زړیدو تر قاعدې لاندې راځي، تطبیقېږي، ثابتې شتمنۍ دا دي: ودانۍ، ماشین آلات، د تصدۍ اثاثیه او تجهیزات، ځمکه هم په ثابته شتمنۍ پورې اړوندیږي، خو په ځمکه کې زیاتوالی نه راځي او یا د استعمال په اثر له منځه نه ځي او استثناً استهلاک هم په محاسبه کې له ځمکې څخه سنجش کیږي.

د هغو ثابتو شتمنیو جمع چې په پورته توګه یې یادونه وشوه، په مستقیه توګه د تولید په بهیر کې کارول کیږي او د دوامداره استعمال په اثر زړیږي او ورو، ورو له منځه ځي. د ثابتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمنیو له منځه تلو او زړیدو ته استهلاک وایي او کیدای شي استهلاک د تخنیکي استعمال له امله رامنځ ته شي او یا د موډ بدلون هم د شتمنیو ارزښت ټیټوي او د ارزښت دغه ټیټوالی په محاسبه کې د استهلاک په جمع کې ثبتیږي.

موږ کولای شو استهلاک په بل ترتیب هم تشریح کړو ؛ په هغه ترتیب سره چې ثابتې شتمنۍ د تولید د بهیر د په کار اچولو په مرسته د زړیدو تر قاعدې لاندې راځي او دغه زړښت مخارج دي؛ موږ د مخارجو اصطلاح په مخکنیو برخو کې مطالعه کړې او څرنګه چې د اجورې او معاش ورکړه او هغه ورکړه چې د مالونو جایزه ګڼل کیږي زموږ د تصدۍ لپاره مخارج دي، د ثابتې شتمنۍ استهلاک هم د مخارجو یو ډول دی. بیلګه:

موږ یو ماشین پر ۱۰۰۰ افغانۍ تهیه کړ، فرض کوو، چې له ماشین څخه پنځه کاله پوره ګټه اخیستلای شو؛ تر پنځه کاله وروسته ماشین باید په بشپړه توګه استهلاک شي.

د ماشین کلنی استهلاک ۲۰۰ افغانۍ « ۱۰۰۰ ÷ ۵ = ۲۰۰ » کیږي او هر کال ۲۰۰ افغانۍ د مخارجو په توګه په محاسبه کې درجیږي. په دې اساس کتل کیږي، یوه ورکړه چې په یو ځایي توګه د ماشین د تیارولو لپاره ترسره شوي، په تدریجي ډول د پنځو کلونو په اوږدو کې د استهلاک په وسیله په مخارجو باندې بدلوو، نو موږ کولای شو همدارنګه ادعا وکړو، چې: د استهلاک موخه دا ده هغه تادیه چې د ثابته شتمنۍ لپاره ترسره شوي د مخارجو په توګه په محاسبه کې معامله کیږي.

استهلاک په مستقیمه بڼه یا غیر مستقیمه بڼه درجیږي.

الف- د مستقیم استهلاک میتود: استهلاک په مستقیمه بڼه یا غیر مستقیمه بڼه درجیږي. استهلاک د لاندې بیلګې په اساس په محاسبه کې درجیږي.

بیلګه: یو تن د خپل صنعتي فعالیت ځای لپاره یو پایه ماشین د۱۰۰۰۰۰ افغانیو په قیمت له جرمني څخه واخیست، تر کابله د لیږدولو لګښت یې ۱۰۰۰۰ افغانۍ، د ګمرک لګښتونه یې ۴۰۰۰۰ افغانۍ کیږي. یاد ماشین په ۱۵۰۰۰۰ افغانیو دفتري قیمت « دتیارولو قیمت » په ټاکلي ځای ورته نصب شو؛ نو په دفتر کې لاندې حسابي جمله ثبتیږي.

حسابي جمله: ماشین ته ۱۵۰۰۰۰ افغانۍ، له بانک څخه، ۱۰۰۰۰۰ افغانۍ، له کسې ۵۰۰۰۰ افغانۍ، د تهیې قیمت، د ماشین له اصلي قیمت او هغو لګښتونو څخه عبارت دي، چې تر نصب او منتاژ پورې ترسره شوی وي.

هغه مهال چې ماشین په خپله تصدۍ کې نصبوو، نو ددې سنجش کوو، چې له دغه ماشین څخه تر کومې مودې پورې تولیدي استفاده کیږي.

په پای کې د تجربې او د ماشین د تخنیکي جزئیاتو په اثر دې نتیجې ته رسیږو، چې له دې ماشین څخه پنځه کاله تولیدي استفاده کیږي او د هر کال په پای کې د ماشین د ارزښت پنځمه برخه له محاسبوي پلوه استهلاکیږي او د ماشین د ارزښت تنقیص چې د استعمال له امله رامنځ ته کیږي هر کال په یو ټاکلي مبلغ سره د استهلاک په نوم په محاسبه کې درجوو، چې په دې توګه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

استهلاک یوکلن مبلغ یې۳۰۰۰۰ افغانۍ دی او دا چې موږ اټکل کړی و، چې ماشین د پنځم کال په پای کې د محاسبې له پلوه قیمت یې صفر ته رسیږي، امکان لري، چې له ماشین څخه تر پنځو کلونو زیاته ګټه واخیستل شي، خو کلنی مبلغ چې د ماشین د استهلاک له درکه د استهلاک په توګه په محاسبه کې معامله شوی، د پنځو کلونو په پای کې د ماشین د تیارولو له قیمت سره مساوي کیږي. او که ماشین له پنځو کلونو وروسته۲۰۰۰۰ افغانۍ قیمت ولري، نو په محاسبه کې یاد ماشین د محاسبوي ارزښت په نوم د۲۰۰۰۰ افغانیو په مبلغ، د خپلې ثابتې شتمنۍ په حساب کې درجوو او په دې ترتیب سره د کلني استهلاک مبلغ، چې له ۱۵۰۰۰۰ افغانیو څخه سنجش شوی و، اوس ۱۵۰۰۰۰-۲۰۰۰۰ = ۱۳۰۰۰۰ افغانۍ دي چې کلنی استهلاک یې د ۳۰۰۰۰ افغانیو پر ځای ۲۶۰۰۰ افغانۍ کیږي.

د کلني استهلاک د مبلغ جمع د ماشین د تیارولو په لګښت، منفي د هغه محاسبوي ارزښت د استهلاک له دورې وروسته او استهلاک په ټولیزه توګه د کال په پای کې د حسابونو د تړل کیدو پر مهال په داسې بڼه ترسره کیږي.

د ثابتې شتمنۍ د استهلاک دوره

مستقیم استهلاک	غیر مستقیم استهلاک
د مستقیم استهلاک په صورت کې حسابي جمله داسې لیکل کیږي: د ماشین له حساب څخه د ثابتو شتمنیو استهلاک.	د غیر مستقیم استهلاک په صورت کې حسابي جمله داسې اداکیږي: د ماشین د سموونکي(مصحح) له حساب څخه د ثابته شتمنیو استهلاک ته.

C	ماشین	D	C	داستهلاک سموونکی	D
(1) 30000		150000	(1) 30000		

C	دثابته شتمنۍ استهلاک	D	C	دثابته شتمنۍ استهلاک	D
		(1) 30000			(1) 30000

(c) ketabton.com: The Digital Library

له تولیدي فعالیت څخه دماشین ایستل«دماشین خرڅلاو»: د څلورم کال په بهیر کې تصدۍ ګوري، چې ماشین زوړ شوی او باید یو نوی مدرنه ماشین یې ځای ونیسي.

۱- فرض کوو، چې کامیابه تصدۍ خپل زوړ ماشین پر۶۰۰۰۰ افغانۍ نغده پیسو وپلوري .

غیر مستقیم استهلاک	مستقیم استهلاک
دغیر مستقیم استهلاک په صورت کې حسابي جمله داسې ادا کیږي. دثابتې شتمنۍ سموونکي ته 90000 له ماشین څخه، 90000 کسې ته له ماشین څخه 60000 په دې عمل سره هم دماشین حساب او هم دسموونکي حساب تجزیه شوی او له منځه ځي. دغیر مستقیم استهلاک په صورت کې لومړی د ثابتې شتمنۍ د سموونکي حساب متوازن کیږي او ورپسې د خرڅلاو معامله په حساب کې ثبتیږي.	د مستقیم استهلاک په صورت کې لاندې حسابي جمله لاسته راځي: په کسه کې له ماشین څخه 60000 افغانۍ. په دې صورت کې هم د ماشین حساب تجزیه شوی او د هغه حساب برابر یا متوازن وي.

تر خرڅلاو وروسته د حساب بڼه

غیر مستقیم استهلاک **مستقیم استهلاک**

D ماشین	C	D ماشین	C
150000	(1) 90000 60000 (2)	60000 لومړی موجود	(1) 60000
150000	**150000**		

D د ثابتې شتمنۍ سموونکی	C	D کسه	C
90000	90000	(1) 60000	

۲ – فرض کوو چې تصدۍ بریالۍ شوه، خپل ماشین د ۷۰۰۰۰ افغانیو په قیمت په پور باندې خرڅ کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسابي جمله	حسابي جمله
له ماشين څخه طلباتو70000 ، له ماشين څخه 60000 ؛ له فوق العاده حاصل څخه 10000	د ثابتې شتمنۍ سموونکي ته له ماشين څخه 90000؛ طلباتو ته 70000 ؛ له ماشين څخه 60000؛ له فوق العاده عايد څخه 10000 په دې ځای کې بيا هم وينو چې لومړی د ثابتې شتمنۍ د سموونکي حساب تجزيه او ورپسې د خرڅلاو عمل په محاسبه کې درجيږي.

د استهلاک مستقيم او غير مستقيم ميتود په صورت کې، په دواړو صورتونو کې اضافي عايد د فوق العاده عايد په حساب شوی چې د توپير يې د حسابۍ آخرې دورې د ګټې او تاوان حساب ته ليږدول کيږي.

۳ – فرض کوو موږ پر دې بريالي شوو، چې خپل زوړ ماشين پر۴۰۰۰۰ افغانۍ په نغده توګه خرڅ کړو.

په دې صورت کې حسابي جمله داسې ثبتيږي.

حسابي جمله	حسابي جمله
کسې ته40000، فوق العاده مخارجو ته20000 ، له ماشين څخه 60000	دثابتې شتمنۍ د سموونکي په حساب له حساب څخه 90000 کسه ته40000 فوق العاده خرڅونو(مخارجو) ته20000 له ماشين څخه 60000 افغانۍ

په دې صورت کې ليدل کيږي، چې د ماشين دپلورلو په صورت کې توپیر يې تر محاسبوي ارزښت لږ، د فوق العاده مخارجو په نامه يو حساب ليږدول کېږي، چې توپير يې د کال په پای کې د ګټې او تاوان حساب ته ليږدول کيږي.

مونږ د يو ماشين د تيارولو له مهاله او د استهلاک بڼه يې او په پای کې له توليدي فعاليت څخه د ماشين د ايستلو « د ماشين پلورلو» ټولې حسابي عمليې مطالعه کړې اوس په دې برخه کې پر ځينو نورو ټکو رڼا اچوو:

۴ – په دې صورت کې فرض کوو، چې ماشين په څلورم کال کې نه دی پلورل شوی، بلکې ګټه ترې اخيستل کيږي. په دې اساس بايد د څلورم کال په آخر کې۳۰۰۰۰ استهلاک کړو او د پنځم کال په آخر کې کلني استهلاک ۲۹۹۹۹ ته رسيږي او يوه افغانۍ د ماشين دفتري قيمت دی، چې د محاسبې په حساب کې درجيږي.

په دې ځای کې پوښتنه رامنځ ته کېږي، چې د پنځم کال په آخر کې ولې ماشين د ۳۰۰۰۰ افغانۍ په ارزښت نه استهلاکوو.

که موږ ماشين په پنځم کال کې هم په ۳۰۰۰۰ افغانۍ استهلاک کړی وای، نو دا په دې معنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه، چې د ماشين حساب متوازن شوی او له محاسبوي پلوه ماشين په تصدۍ کې شتون نه لري، چې البته دغه خبره له واقعيت سره سمون نه لري او ماشين تر اوسه هم په تصدۍ کې پر کار بوخت دی، سربيره پر دې، چې د استهلاک په مرسته د ماشين قيمت بر آورد شوی دی.

په دې صورت کې موږ د ماشين قيمت په خپل محاسبوي حساب کې د يوې افغانۍ په قيمت د يادېدو قيمت په توګه د ماشين په حساب کې درجوو او د يادېدو قيمت په دې معنا دی، چې ماشين شتون لري او دغه قيمت تر هغه وخت پورې د ماشين په حساب کې باقي پاتې کيږي، تر څو ماشين واقعاً له توليدي فعاليت څخه وايستل شي.

په محاسبه کې د استهلاک د وضع کېدو بڼې

د ثابته شتمنۍ استهلاک په لاندې بڼو سره محاسبه او وضع کيږي:

- خطي استهلاک « له ټاکلو مبلغونو سره استهلاک »
- نزولي استهلاک.
- هندسي نزولي استهلاک.
- د رياضي نزولي استهلاک.
- صعودي استهلاک .
- د يوې ثابتې شتمنۍ د قدرت يا ظرفيت په اساس استهلاک.

د ثابتو شتمنيو د استهلاک علتونه

موږ په تيرو بحثونو کې د استهلاک ميتودونه مطالعه کړل، له هغه سره مو بلدتيا تر لاسه کړه، چې د دې ميتودونو په مرسته د ثابتې شتمنۍ د په کار اچولو اندازه او زړښت ټاکل کېږي.

اوس غواړو پر دې پوه شو، چې د زړښت علت او سبب، چې له امله يې په ثابته شتمنۍ کې له ارزښتي پلوه ټيټوالی رامنځ ته کېږي څه شی دی. بيلابيل لاملونه شتون لري، چې د ثابتې شتمنۍ قيمت ټيټوي چې د هغو له جملې څخه مهم يې دا دي.

- د کارونې له امله زړښت.
- د زمان له پلوه زړښت « طبيعي زړښت» .
- د تخنيکي پرمختګ په اثر زړښت.
- د اقتصادي پرمختګ په اثر زړښت.
- د زمان د تيريدو له امله زړښت.
- د موادو د ايستلو يا استخراج په اثر زړښت.
- د غير مترقبه حوادثو له امله زړښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طلباتو استهلاکونه

موږ په مخکني مبحث کې د ثابته شتمنيو د استهلاکونو په اړه بحث وکړ، د استهلاک علتونه او ميتودونه مو توضيح کړل. د ثابتې شتمنۍ د استهلاک تر څنګ يو بل ډول استهلاک هم شتون لري، چې موږ ورته د طلباتو استهلاک وايو. د دې ډول استهلاک په مرسته تثبيتوو هغه طلبات چې پر مشتريانو پاتې دي، ټول په هماغه مبلغ تر لاسه کېږي، چې د محاسبې په کتابونو کې درج شوی دی.

سوداګر د کال په پای کې د موجودۍ په مرسته نه يوازې د خپلو مالونو زيرمې د شمارلو، وزن کولو او اندازه کولو په مرسته ټاکې، بلکې د خپلو طلباتو اندازه هم څېړي او د دغه کنټرول په اثر تثبيتوي، چې د طلباتو له مجموع څخه، چې په پلورونکو يې لري، ټول په هماغه مبلغ د حاصلولو وړ نه ده.

مثلاً: که د طلباتو مجموع۱۵۰۰۰۰ افغانۍ وي، د دغو پيسو په جمله کې هغه طلبات چې د حاصليدو وړ نه دي، مشکوک طلبات او د حاصليدو وړ طلبات ټول شامل دي.

دهغو طلباتو استهلاک چې د حاصليدو وړ نه دي:

له دې ډول بيلابيلو طلباتو سره په محاسبه کې څه ډول معامله ترسره کيږي؟ هغه طلبات چې د حاصليدو وړ نه دي، په مستقيمه توګه استهلاکيږي.

مثال: يو مشتري، چې پرې د ۱۰۰۰۰ افغانيو په مبلغ طلبات لرو، مفلس شوی او خپله پانګه يې له لاسه ورکړې او د تجارتي محکمې له خوانګې څخه، چې په کې د افلاسو مسايل تر څېړنې لاندې نيول کيږي، موږ ته اطلاع راکول کيږي، چې له يادو طلباتو څخه کوم څه لاسته نه راځي؛ يعنې طلبات د حاصليدو وړ نه دي او موږ دغه طلبات په مستقيمه توګه استهلاک ته رسوو.

حسابي جمله: له طلباتو د طلباتو استهلاک ته ۱۰۰۰۰ افغانۍ

په لنډه توګه بيا يادونه کوو، هغه طلبات، چې د حاصليدو وړ نه دي، استهلاک ته رسيدلي او د استهلاک د حساب توپير د ګټې او تاوان په حساب کې درجېږي.

موږ د کال په بهير کې وينو، چې زموږ د طلباتو يو برخه شکمنه شوې ده، د دې لپاره چې شکمنه غوښتنه مو له هغې طلباتو څخه چې د حاصليدو وړ دي، بيله کړې وي، د خپلو شکمنو طلباتو لپاره يو بيل حساب جوړوو، شکمنه غوښتنه لومړی همدې حساب ته ليږدوو، په دې حساب کې هغه طلبات چې په حاصليدو کې يې شک او ترديد موجود وي، درجېږي. فرضاً زموږ د طلباتو له جملې څخه ۵۰۰۰۰ افغانۍ شکمنې شوي د هغې حسابي جمله په لاندې توګه ده:

شکمنو طلباتو ته د طلباتو له حساب څخه ۵۰۰۰۰ افغانۍ او د شکمنو طلباتو حساب، د بيلانس يو حساب دی.

په ورپسې پړاو کې اټکل کوو، چې له دغه شکمن مبلغ څخه به څومره مونږ ته راکړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرضاً که مونږ درې ډوله شکمن طلبات ولرو، په لاندې ډول یې د لاسته راوړلو انتظار لرلای شو:

په اټکلي ډول د حاصلیدو وړ شکمنو طلباتو مبلغ	هغه مبلغ چې د حاصلیدو وړ نه دي	
۱- ۲۰۰۰۰	۸۰۰۰	۱۲۰۰۰
۲- ۵۰۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰۰
۳- ۲۵۰۰۰	۲۰۰۰۰	۵۰۰۰
۵۰۰۰۰	۳۰۰۰۰	۲۰۰۰۰

لکه څنګه چې له ۵۰۰۰۰ افغانیو طلباتو څخه، ۳۰۰۰۰ افغانۍ یې د حاصلیدو وړ وبولو، نو پاتې ۲۰۰۰۰ افغانۍ یې په غیر مستقیمه توګه په محاسبه کې د استهلاک حساب ته رسوو. د دې موخې لپاره موږ طلباتو یو سموونکی(مصحح) حساب جوړوو.

حسابي جمله یې په لاندې ډول ده.

د طلباتو استهلاک ته د طلباتو له سموونکي یا مصحح څخه۲۰۰۰۰ افغانۍ.

د کال په آخر کې زموږ د طلباتو د حساب بڼه په لاندې ډول سره ښودل کیږي.

D	طلبات	C	D مشکوک طلبات	C
150000	(1) 10000 (2) 50000 90000 د وروستي بیلانس توپیر		(2) 50000	50000 وروستی بیلانس
150000	**150000**		**50000**	**50000**

D د طلباتو استهلاک	C	D د طلباتو سموونکی	C
(1) 10000 (2) 20000	30000 ګټه او تاوان	20000 وروستی بیلانس	(2) 20000
30000	**30000**	**20000**	**20000**

د شکمنو طلباتو د حسابونو او د طلباتو د سموونکی یا مصحح حسابونو توپیرونه وروستي بیلانس ته لیږدول کیږي او د طلباتو د استهلاک د حساب توپیرونه، ګټې او تاوان ته لیږدول کیږي او د نوي کال په پیل کې د شکمنو د طلباتو او د طلباتو د سموونکي(مصحح) د حساب بڼه داسې را څرګندیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

D طلبات C		D مشکوک طلبات C	
90000 لومړنی موجود		50000 لومړنی موجود	

D سموونکی C	
	20000 لومړنی موجود

اوس فرض کوو، چې له شکمنو طلباتو څخه چې مخکې مو یادونه وکړه، له لومړیو طلباتو څخه -/8000 افغانۍ حاصلیږي. او له دویم څخه یې -/4000 افغانۍ حاصلیږي او له دریم څخه یې -/15000 افغانۍ حاصلیږي او دغه ټولې پیسې د بانکي لیږدونې په مرسته موږ ته راکړل شوې دي. د دغه حساب حسابې جمله په لاندنۍ بڼې لیکل کیږي.

د طلباتو سموونکي ته -/12000 افغانۍ، بانک ته -/8000، له شکمن څخه -/20000.

۱- د طلباتو سموونکي ته -/3000، له شکمن څخه -/3000، بانک ته 4000 ، له شکمن څخه -/2000 او له فوق العاده عاید څخه -/2000 افغانۍ.

۲- د طلباتو سموونکي ته -/۵۰۰۰، د طلباتو له استهلاک څخه-/۵۰۰۰ او بانک ته -/۱۵۰۰۰ ، له شکمنو طلباتو څخه -/۲۵۰۰۰

په دې ځای کې باید څرګنده شي امکان لري، له هغو طلباتو څخه، چې د حاصلیدو وړ دي، هم ناڅاپه یو برخه یې له سوزیدو سره مخامخ شي، په هغه شیبه کې، چې مونږ د یادو پیسو له نه حاصلیدو څخه ډاډمن کیږو، یاد طلب په مستقیمه توګه استهلاک ته رسوو، له لاندنۍ حسابي جملې سره:

د طلباتو له حساب څخه د طلباتو استهلاک ته: خو ددې پرخلاف که د حاصلیدو امکان د طلب په یوه برخه کې موجودو، لومړۍ یې د حسابي جملې په مرسته د شکمنو طلباتو په حساب لیکو.

د طلباتو له حساب څخه طلباتو ته: حسابي جمله یې: او وروسته که د طلباتو یوه برخه استهلاک ته رسوو او د دې ډول طلباتو استهلاک، چې د حاصلیدو وړ نه وي، په دې صورت کې په غیرمستقیم ډول ترسره کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طلباتو له سموونکي(مصحح)څخه د طلباتو استهلاک ته:

بیلګه:

وروستی بیلانس

A	**P**
I ثابته شتمني	I شخصي پانګه 115000
۱- ودانه شوې ځمکه 60000	II د غير پانګه
۲- اثاثيه او تجهيزات 15000	1 داینین 6900
II ګرځنده شتمني	
۱- مالونه 32000	
۲- طلبات 9700	
۳- بانک 3300	
4- کسه 1900	
121900	**121900**

معاملې:

۱- یوه امتعه پلورو چې « ۳۰۰۰ » د خرڅلاو له درک څخه يې نغده ورکول کيږي، ۱۰۰۰ په پور ۲۰۰۰ ۳۰۰۰ د نغدې ورکړې له قيمت څخه ټيټ(تنزيل)، ۲ فيصده

۲- اثاثيه او تجهيزات په -/۱۲۰۰ افغانيو نغده پیسو اخلو.

له نغد قيمت څخه،۵ فيصده تنزيل

۳- د شخصي اړتيا لپاره له امتعې څخه اخيستنه (برداشت) ترسره کوو،۲۰۰۰ افغانۍ.

۴- پيرودونکی د امتعې یوه برخه بيرته راګرځوي (مستردوي)؛ ۱۵۰۰افغانۍ.

۵- زموږ له طلباتو څخه ۳۰۰ افغانۍ شکمنې کيږي.

دکال د پای ته رسيدو په اړه معلومات:استهلاکونه له:

الف: ودانه شوې ځمکه ۲ فيصده له دفتري قيمت څخه غير مستقيم ۱۲۰۰ افغانۍ.

ب: اثاثيه او تجهيزات ۱۰ فيصده له دفتري قيمت څخه غير مستقيم ۱۶۲۰ افغانۍ.

ج: له نورمالو طلباتو څخه ۱۲۰۰ افغانۍ يې د حاصليدو وړ نه دي، په مستقيمه توګه استهلاکيږي.

د: له شکمنو طلباتو څخه ۱۰ ٪ يې د حاصليدو وړ نه دي؛ په مستقيمه توګه استهلاکيږي.

دانونتور په مرسته وروستی موجود -/۱۴۰۰۰ افغانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

D	ودانې شوې ځمکې	C
60000		60000

D	دامتعې خرڅلاو	C
1500 مستردي 18000		3000 (1) 2000 (5) دامتعې تاوان 500 .14
19500		**19500**

D	کسه	C
1900 لومړنی موجود 980		1140 (2) 1740
2880		**2880**

D	بانک	C
3300		3300
3300		**3300**

D	طلبات	C
9700 لومړنی موجود 2000		1500 (3) 3000 (4)

D	شکمن	C
3000		3000 وروستی بیلانس
3000		**3000**

D	د تنزیل حاصل	C
60		60
60		**60**

D	د ودانو شوو ځمکو استهلاک	C
1200		1200
1200		**1200**

D	د تنزیل مخارج	C
20		20
20		**20**

D	مسترد شوي امتعه	C
1500		1500
1500		**1500**

D	داینین	C
6900		6900
6900		**6900**

D	داثاثیه او تجهیزاتو سموونکی	C
1620		1620
1620		**1620**

D	د امتعې پیرودنه	C
32000 لومړنی موجود		14000 18000
32000		**32000**

D	اخیستنه	C
2000		2000
2000		**2000**

(c) ketabton.com: The Digital Library

D	د طلباتو سموونکی	C
300		300
300		**300**

D	اثاثیه او تجهیزات	C
15000 1200		16200
16200		**16200**

D	داثاثیه وو اوتجهیزاتو استهلاک	C
1620		1620
1620		**1620**

D	شخصي پانګه	C
2000 اخیستنه 18780 تاوان 9420		لومړنی موجود 115000
115000		**115000**

D	د طلباتو استهلاک	C
1200		ګټه او تاوان 1500
1200		**1500**

D	د ودانۍ شوې ځمکې د قیمت مصحح	C
1200		1200
1200		**1200**

D	ګټه تاوان	C
20–تنزیل 1200- د ودانۍ شوې ځمکې استهلاک 1620-دتجهیزاتو استهلاک 1500 – دطلباتو استهلاک 14500- دامتعې خرڅلاو		تنزیل 60 دشخصي پانګې تاوان 18780
18840		**18840**

D	وروستی بیلانس	C
ثابته شتمني 1- ځمکه 60000 2- کالي 16200 II- ګرځنده پانګه 1- دڅیزونوامتعه14000 2- طلبات 6000 3- شکمن 3000 4- بانک 3300 5- کسه 1740		I شخصي پانګه 94220 II – د نورو پانګه 1- داینین 6900 2- دځمکې سموونکی1200 3- دتجهیزاتو سموونکی 1620 4- د طلباتو سموونکی 300
104240		**104240**

(c) ketabton.com: The Digital Library

داووم څپرکي د مطالبو لنډيز

استهلاک د هغو ټولو ثابتو شتمنيو په اړه تطبيقيږي، چې د زړښت تر قاعدې لاندې راځي ثابتې شتمنۍ دا دي: ودانۍ، ماشين آلات، د تصدۍ اثاثيه او تجهيزات، ځمکه هم په ثابته شتمنۍ پورې اړونديږي، خو په ځمکه کې زياتوالی نه راځي او يا د استعمال په اثر له منځه نه ځي او استثناً استهلاک په محاسبه کې هم له ځمکې څخه سنجش کيږي.

استهلاک په مستقيمه بڼه يا غير مستقيمه بڼه ليکل کيږي. د کلني استهلاک د مبلغ جمع د استهلاک تر دورې وروسته د ماشين له محاسبوي ارزښت څخه تهيې د لګښت له منفي سره مساوي ده. او عموماً استهلاک د کال په پای کې د حسابونو د تړل کيدو پر وخت ليکل کيږي.

د ثابتې شتمنۍ استهلاک په لاندې بڼو سره محاسبه او وضع کيږي.

- خطي استهلاک.
- نزولي استهلاک.
- هندسي نزولي استهلاک.
- د رياضي نزولي استهلاک.
- صعودي استهلاک.
- د يوې ثابتې شتمنۍ د قدرت يا ظرفيت په اساس استهلاک.

د ثابتې شتمنۍ د استهلاک تر څنګ يو بل ډول استهلاک هم شتون لري، چې موږ ورته د طلباتو استهلاک وايو. د دې ډول استهلاک په مرسته، تثبيتوو، چې د هغو طلباتو له جملې څخه چې پر مشتريانو يې لري، کوم يو په هماغه مبلغ، چې د محاسبې په کتابونو کې درج شوي تل لاسته نه راځي.

د دې لپاره هغه طلبات چې نه حاصليږي، د شکمنو طلباتو په نوم يادوو او له حاصل شوو طلباتو څخه يې بيل محاسبه کوو، حسابي جمله يې په لاندنۍ طريقې سره جوړيږي.

حسابي جمله: له طلباتو څخه د طلباتو استهلاک ته: سر بيره پر دې بايد يادونه وشي، چې د ثابتو شتمنيو د زړښت علت کولای شو په لاندي ډول سره وشميرو:

- د کاروني له امله زړښت.
- د زمان له پلوه زړښت « طبيعي زړښت».
- د تخنيکي پرمختګ په اثر زړښت.
- د اقتصادي پرمختګ په اثر زړښت.
- د زمان د تيريدو په اثر زړښت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د موادو د ایستلو یا استخراج په اثر زړښت.

- د غیر مترقبه حوادثو په اثر زړښت.

پورتني لاملونه هم د ثابتې شتمنۍ قیمت راټیټوي.

لاندینۍ معاملې په ژورنال کې ولیکئ:

۱- موږ د /400000 افغانیو په ارزښت مالونه د بانکي لیږدونې په مرسته پلورو او ورسره د مشتري لپاره ۲ فیصده تنزیل وړاندې کوو.

۲- یو مشکوک طلب په نغده ډول ورکول کیږي. 10000 افغانۍ او د یاد طلب په حساب 50 فیصده د سموونکي یا مصحح په حساب ثبت شوې ده.

۳- موږ د 200000 افغانیو په ارزښت مالونه په پور اخلو، له دغه درکه لس فیصده تخفیف ترلاسه کوو.

۴- د 20000 افغانیو په مبلغ د پورتنیو مالونو د ترانسپورت او ګمرکي محصول مخارج په نغده توګه ورکوو.

۵- د 50000 افغانیو په مبلغ موږ اجوره ورکوو.

۶- زموږ یو طلب د بانکي لیږدونې په مرسته ورکول کیږي. 200000 افغانۍ

۷- موږ خپل پور د بانک په وسیله ورکوو. 100000 افغانۍ.

۸- د مشکوک طلب پاتې هم نغده ورکول کیږي. 15000 افغانۍ

۹- زموږ یو طلب د حاصلیدو وړ نه دی. 20000 افغانۍ

لاندې افتتاحیه معاملې په ژورنال کې درج کړئ:

لومړی- د مالونو د زیرمو موجودي د انونتور په مرسته 600000 افغانۍ

دویم- د ودانیو د تهیې له قیمت څخه 2 فیصده په غیر مستقیمه بڼه استهلاکیږي.

دریم- له اثاثیه وو او تجهیزاتو څخه 40 فیصده یې له دفتري قیمت څخه استهلاکیږي او د اثاثیه وو او تجهیزاتو سموونکي یا مصحح 660000 افغانۍ دي.

څلورم- له طلباتو څخه 30000 افغانۍ شکمنې شوي او له ټولو شکمنو پیسو څخه یوازې 10000 افغانۍ یې د حاصلیدو وړ دي.

IV- د پورتنیو موضوعاتو په پام کې نیولو سره:

۱- د دې بیلانس ژورنال جوړ کړئ.

۲- معاملې د T په حسابونو کې درج او ولیکئ.

۳- د نتیجې بیلانس یې جوړ کړئ.

۴- د ختم بیلانس یې جوړ کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

D	افتتاحیه بیلانس	C
1- ثابته شتمني		I 2000000 شخصي پانګه
100000 1- ځمکه		II سموونکي
200000 2- ودانۍ		1 400000 .1- دثابتې شتمنۍ سموونکی
100000 3-اثاثیه او تجهیزات		30000 2- د طلباتو سموونکی
II- ګرځنده شتمني		III د نورو پانګه
500000 1- ځیزونه		70000 1- پور
300000 2-طلبات د مالونو د لیږدولو له درکه		500000 2- داینین
50000 3- شکمن طلبات		100000 3- بانکي پور
150000 4- کسه		
4100000		**4100000**

صفر کلاس- د ثابتې شتمنۍ د حسابونو آرام حسابونه:

- اوږد مهاله ثابتې شتمنۍ « ځمکه » د صنعتي فعالیت ځایونو د ماشینونو ودانۍ، ترانسپورټي موټرونه، تجهیزات او داسې نور.
- اوږد مهال طلبات او ګډونونه- اوږد مهال پورونه یا دیون – شخصي پانګه – دفترونه

موضوع	کلاس	موضوع	کلاس	موضوع	کلاس	موضوع	کلاس
				د طلباتو د استهلاک سموونکی	۰۸۱	شاړه ځمکه	۰۰۰
				د انتقال پاتې ګټه	۰۷۹	ودانه شوې ځمکه	۰۰۱
				په بیلانس کې ثبتیږي		ماشین او ماشینې تاسیسات	۰۲۰
						بار وړونکی موټر	۰۳۰
						د کار وسایل	۰۳۱
						د کارځای او ادارې تجهیزات	۰۳۷
						شخصي پانګه	۰۷۰
						د اکتیفي سنجش تحدید	۰۹۸
						د پسیفي سنجش تحدید	۰۹۹
						د پسیف آزادې زیرمې	۰۷۳
						سپما	۰۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

٠٨٥	شخصي پانګه						
٠٧٠	شخصي پانګه						
٠٧١	د ثابتې شتمنۍ ماشينونه						
٠١	د قيمت سموونکی						
٠٨١	د طلباتو د قيمت سموونکی						
٠٨۴							
٠۵	ثابته شتمني قيمت لرونکي اسناد						
تعلق نيسي چې د هغوی هدف اوږد مهال ګډون نورو موسسوته وي د اکتيفي تهيې په قيمت ثبتيږي.							

۱ کلاس: مالي حسابونه:

- تر يو کال د کمې مودې لنډ مهاله پولي او کريديتي معاملې -کسه، بانک، طلبات، مشتريان، متفرقه طلبات، د مالونو د ليږلو په اساس پورونه، متفرقه پورونه

١٠	کسه			
١٢	چک			
١۴	پر مشتريانو طلبات			
١۶	د ليږونکو پورونه			
١٧	متفرقه پورونه			
١٩	شخصي حساب			
١١٣	بانک			
١٨	پسيفي حساب د پور وکسل يا د پور ورکوونکو وکسل			
١٢۵	په اکتيفي حساب کې د پوروړو وکسل			
١٧۵	د تصفيې وړ کسرات يا د ورکړې وړ مبلغونه			
١۵٠	متفرقه طلبات			
١٧٠	متفرقه پورونه			
١٩٧٠	شخصي حساب			
١٩٧١	شخصي حساب			

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۶	د ګټې حساب			
۷۷	د ګټې تهیه			
۱۴۹	مشکوک طلبات			
۱۴۰۳	پر پیرودونکو طلبات			
۱۳	اکت‌ی‌ف‌ي شتمني ګرځنده اسناد			
	بیه لرونکي اسناد			

۲ کلاس - تحدیدي حسابونه:

- هغه مخارج او حاصلات، چې په فعالیت ځای پورې اړه ونه لري- فوق العاده مخارج، د موادو مخارج، د حاصلاتو مالیات، د ځمکې او کور حاصلات او مخارج - له فعالیت ځای څخه بهر فوق العاده حاصلات ، د ګټې حاصلات، تر جوړونې لاندې لویو تأسیساتو ترمیمات، د قیمتونو توپیر او داسې نور تحدیدي حسابونه.

۲۴	د موادو مخارج او حاصلات	۲۵۰	فوق العاده مخارج			
۲۶	له فعالیت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات	۲۰۰	د بیې د لوېدو له امله تاوان			
۲۰	له فعالیت ځای څخه بهر مخارج او حاصلات		د محصول د بیه لرونکو اسهامو نرخ			
۲۱	مخارج او حاصلات چې د ځمکې پر بنسټ		په معنا سره پیر او پلور			
	او ودانی لاسته راځي		د فعالیت ځای بهر مخارج			
۲۳	د بیلانس استهلاک	۲۰۵	د مخارجو حاصلات			
۲۵	د فعالیت ځای فوق العاده حاصلات او مخارج	۲۴۰	د مواد او ګټې مخارج			
۲۶	بهر خرڅونه او حاصلات	۲۴۵	د ګټې حاصلات			
	د فعالیت ځای حسابي دوره	۲۸	د سنجش استهلاک			
۲۴۲	شکمن مخارج	۲۵	د فعالیت له دورې څخه بهر مخارج			
۲۴۸	دسکونت حاصلات	۲۵۱	د فعالیت له دورې څخه بهر مخارج			
۲۴۴	دسکونت مخارج					
۲۱۵	د کور مخارج					
۲۴۵	د ګټې حاصلات					
۲۵	د فعالیت ځای فوق العاده حاصل					

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم کلاس: د مرستیال او محرکه اومه موادو حسابونه

- مرستیال او محرکه اومه مواد

۳۰۰	اومه مواد				
۳۳	مرستیال مواد				
۳۴	محرکه مواد				
۳۰۱	د پیرودل شوو مالونو کرایه				
۳۰۲	د بار وړونکي لپاره کرایه				
۳۰۳	د ترانسپورت بیمه				
۳۰۴	د شتمنۍ د ګمرک محصول				
۳۳۰	مرستیال مواد				
۳۴۰	محرکه مواد				
۳۰	اومه مواد				

څلورم کلاس ۴ - د لګښتونو د ډولونو حسابونه:

هم اړین دی او هم ستونزمن ، تثبیت یې لازم غور او احتیاط ته اړتیا لري، خاص حسابي ګروپونه، تکمیلي اجورې، مرستیالې اجورې، معاشونه، ټولنیز مخارج، مرستیال او محرکه مواد، بریښنا، ګاز، اوبه، استهلاک، ترمیمات، مالیات، محصول- د بیمې د ګډون حق، انفرادي ځانګړي لګښتونه.

۴۰	د تکمیلي موادو لګښتونه	۴۹۴	د تولید انفرادي ځانګړي لګښتونه	
۴۱	د مرستیالو موادو لګښتونه	۴۹۵	د ځرڅلاو انفرادي ځانګړي لګښتونه	
۴۲	دانرژۍ اوبو او محرقه موادو لګښتونه	۴۷۹	دپولي معاملو لګښتونه	
۴۳۱	تکمیلي اجورې	۴۶۹۲	د لارۍ موټر بیمه	
۴۳۲	مرستیالې اجورې	۴۶۴	د حقوقو لګښتونه	
۴۳۳	معاشونه	۴۸۰	د سنجش استهلاک	
۴۴	ټولنیز مخارج، ټولنیز لګښتونه	۴۸۱	د طلباتو استهلاک	
۴۷	کرایه	۴۲۵	بریښنا ګاز او اوبه	

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	استهلاک‌ونه	۴۶	ماليات	
۴۳	«داجورو او معاش‌ونولګښتونه» ګروپونه	۴۷	بيلابيل لګښتونه	
۴۳۹	يوازې د معاش‌ونو لګښتونه	۴۶	د دعوا لګښتونه	
۴۳۹۰	د اداري مستخدمين‌و معاشونه			
۴۳۹۱	د تخنيکي مستخدمين‌و معاشونه			

۵ کلاس- د سنجش حسابونه«د فعاليت ځاى د سنجش پاڼه »

- د سنجش حسابونه لکه: دانفرادي سنجش لګښتونه، د تکميلي اجورو د سنجش لګښتونه، د تکميلي ګډ سنجش لګښتونه، د موادو د ګډ سنجش لګښتونه، د اداري ګډ سنجش لګښتونه او د خرڅلاو د ګډ سنجش لګښتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ کلاس: د لګښت موضع « ۶.۵ »

۷ کلاس: د نیم کاره او کار تمامو تولیداتو حسابونه

- **سربیره:** په دې ځای کې دستګاوې او د کار هغه وسایل، چې په خپله په موسسه کې تولید شوي، د موسسې د تولیداتو برخې ـ د اخیستنو ترمیمات ، چې د ارزښت د لوړوالي لامل ګرځي.

۷۸	تولیدات نیم کاره				
۷۹	تولیدات کار تمام				
۷۸	تولیدات نیم کاره				

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ کلاس: د خرڅلاو حسابونه:

- پلورل شوي کارتمامه تولیدات، د بیکاره او بیرته ګرځول شوو موادو پلورل، د تجارتي امتعې پلورل ـ د خرڅلاو تنقیصات.

۸۳	د خرڅلاو حاصلات				
۸۵	د تجارتي امتعې د خرڅلاو حاصلات				
۸۱	د موجودۍ ودانۍ				
۸۹	د تولیداتو د موجودۍ بدلونونه				
۸۶	ګټه او تاوان له درکه				
.	لوړیدل یا د دغو اسنادو نرخ				
.	همدارنګه د دې اسهامو د ګټې تهیه				
.	د فرعي معاملو حاصلات				
۸۶	د فرعي معاملو حاصلات				
۸۷	شخصي فعالیتونه				
۸۸	دحاصلاتو تصحیح				
۸۸۰	اضافي حاصلات				
۸۸۳	د حاصلاتو تخفیف				

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچينې او مأخذونه:

١- يعقوب نماينده. داوود محمدي ، كال١٣٨٢ مقدماتي صنعتي حسابداري « تخصصي »دايران چاپ
٢- عقوب نماينده، كال ١٣٨٣تكميلي عمومي حسابداري دايران چاپ
٣- يعقوب نماينده، د محمد رضا محمدي، ١٣٨٣ پرمختللې عمومي حسابداري، دايران چاپ
۴- داكتر نيكو اقبال علی اكبر كال ١٣٨٧د سازمان او مديريت غوره كړل شوې نظريې د ايران چاپ
۵- دكتور هربرت (هيوشي) ژباړونكی پوهنيار غلام ربانی ظهور - محاسبه
۶- پوهاند دكتور نذير احمد شهيدی - د محاسبې د ځانګې لكچر نوټونه، اقتصاد پوهنځی، د كابل پوهنتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونيز نصاب د پراختيا د رياست پيغام

د پوهنې وزارت د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت د ښوونيز نصاب د انکشاف رياست د ټولنې د عيني او ښکاره ضرورت په درک کولو سره چې د محصلينو او شاګردانو د درسي کتابونو په برخه کې يې تخنيکي او مسلکي رشتې درلودې او لري يې، په لومړي سر کې يې تصميم ونيو، چې په ښـــوونيزو پلانونو او درسي مفرداتو باندې بيا کتنه وکړي او ورپســـې بيا د شاګردانو او محصلينو د درسي کتابونو د تاليف لپاره مبادرت او کوښـــښ وکړي. د خدای(ج) په فضل او مرحمت سره او د ادارې او حســـابدارۍ څانګې د ښـــوونکو په ميړانې او همت سره د ادارې او حســـابدارۍ درسي کتابونه تاليف شول تر څو په وړيا ډول د شاګردانو او محصلينو په واک او اختيار کې ورکړل شي.

د علم او معرفت له ټولو لوســـتونکو، علاقمندانو، د ادارې او حسابدارۍ د مکاتبو له ښوونکو، ګرانو شـــاګردانو او د تخنيکي او مســـلکي زده کړو د چارو له متخصصينو او همدا شـــان له ټولو څېړونکو او شنونکو څخه صميمانه هيله کيږي، چې د دې کتابونو په مطالعې سره چې په لومړي ځل د ښـــوونکو او د ادارې او حســـابدارۍ څانګې د مســـلکي غړو له لوري تاليف او تدوين شوي دي. د مســـلکي، تخنيکـــي او علمي مطالبـــو او مفاهيمو د څرنګوالي په هکلـــه خصوصاً د هغوی املايي او انشـــايي اشـــتباهاتو په اړه مونږ ته لارښوونه وکړي، ترڅو په راتلونکي کې وکړای شو، په همدې او نورو برخو کې ګرانو شـــاګردانو ته له دې څخه ښه، غوره، ګټور او ارزښتناکه موضوعات وړاندې کړو.

همدا شـــان له ګرانو شـــاګردانو او محصلينو څخه هيله کوو ترڅو د دې کتابونو د مطالعې او اســـتفادې پر مهال د هيواد اقتصادي ســـتونزې، فقر او وروســـته پاتې والی په نظر کې ونيسي او د کتابونو په ساتنه کې کوښښ او زيار وباسي، ترڅو د ډېرو شاګردانو او محصلينو د ګټې وړ وګرځي.

پته: د پوهنې وزارت- د مسلکي او تخنيکي زده کړو معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا رياست

د درسي کتابونو د چمتو کولو عمومي مديريت

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library